

EĞİTİM İZLEME RAPORU

2022

EĞİTİM İZLEME RAPORU

2022

ERG HAKKINDA

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur.

ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağı'nın yürütücülüğünü üstlenir.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Kadir Has Vakfı, Mehmet Zorlu Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

KURUMSAL DESTEKÇİLERİMİZ

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER	4
TABLolar	4
ŞEKİLLER	4
KISALTMALAR	5
YAZARLAR HAKKINDA	8
SUNUŞ / Prof. Dr. Üstün Ergüder	9
GİRİŞ / Özgenur Korlu, Ezgi Tunca ve Kayıhan Kesbiç	10
OKULÖNCESİ EĞİTİM / Ezgi Tunca	16
MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM / Kayıhan Kesbiç	23
ÖĞRETMEN POLİTİKALARI / Ekin Gamze Gencer	28
EĞİTİME ERİŞİMİ İÇİN ÖZEL ÖNEM GEREKEN ÇOCUKLAR / Özgenur Korlu, Ekin Gamze Gencer, Kayıhan Kesbiç, Sinem Sefa Akay	36
Kız Çocuklar / Özgenur Korlu	37
Özel Eğitim Desteğine İhtiyacı Olan Çocuklar / Ekin Gamze Gencer	42
Kırsaldaki Çocuklar / Kayıhan Kesbiç	48
Çalışan Çocuklar / Sinem Sefa Akay	50
Mülteci Çocuklar / Kayıhan Kesbiç	54
KRİZLER ÇAĞINDA EĞİTİM / Ezgi Tunca	58
SONUÇ / Özgenur Korlu	64
KAYNAKÇA	67

GRAFİKLER, TABLOLAR VE ŞEKİLLER

GRAFİKLER

Grafik 1: Analizde kullanılan etiketlerin kullanım sıklıklarına göre dağılımı	13
Grafik 2: Okulöncesi net okullulaşma oranları ve toplam öğrenci sayısı	17
Grafik 3: Okulöncesi eğitimde öğrencilerin kurumlara göre dağılımı, 2021-22 (%)	21
Grafik 4: Ortaöğretim öğrencilerinin program türlerine göre dağılımı (%)	24
Grafik 5: Mesleki ve teknik eğitimde öğrencilerin kurumlara göre dağılımı, 2021-22 (%)	26
Grafik 6: Kademeye ve okul türüne göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 2021-22	30
Grafik 7: Ortaöğretimde cinsiyet ve bölgeler ayrımında net okullulaşma oranları, 2021-22	40
Grafik 8: Kademelere ve yıllara göre kaynaştırma öğrencisi sayısı, 2021-22	45
Grafik 9: Eğitim ortamlarına göre özel eğitim öğrencisi sayıları, 2021-22	46
Grafik 10: Geçici koruma altındaki çocukların eğitime erişim durumu	54

TABLOLAR

Tablo 1: 2021-22 eğitim-öğretim yılında öğretmen sayıları ve önceki yıla göre oransal değişim	29
Tablo 2: Yaşa ve cinsiyete göre eğitim dışındaki yaklaşık çocuk sayısı, 2021-22	38
Tablo 3: Örgün eğitimde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısı, 2021-22	42
Tablo 4: 2021-22 eğitim-öğretim yılında cinsiyet ayrımında kademelere göre örgün özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısı	44
Tablo 5: Köy okullarında kayıtlı öğrencilerin kademeye ve cinsiyete göre dağılımı, 2021-22	48

ŞEKİLLER

Şekil 1: Dönemlere göre analizde en çok kullanılan etiketler ve bu dönemlerde öne çıkan gelişmeler	15
---	----

KISALTMALAR

- A.g.e.:** Adı geçen eser
- AB:** Avrupa Birliği
- ACE:** *Action for Climate Empowerment* (İklimin Güçlendirilmesi Eylemi)
- AFAD:** Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
- ASHB:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- BEP:** Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
- BM:** Birleşmiş Milletler
- Bkz.:** Bakınız
- CCRI:** *Children's Climate Risk Index* (Çocuk İklim Riski Endeksi)
- ÇPAL:** Çok programlı Anadolu liseleri
- ÇSGB:** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- DDRN:** *Danish Development Research Network* (Danimarka Kalkınma Araştırmaları Ağı)
- EBA:** Eğitim Bilişim Ağı
- EÇE:** Erken Çocukluk Eğitimi
- e-METİP:** Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgi Sistemi
- ERG:** Eğitim Reformu Girişimi
- FİSA:** Fikir Sanat Atölyesi Derneği
- FRIT:** *Facility for Refugees in Turkey* (Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı)
- HBÖGM:** Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
- ILO:** *International Labour Organization* (Uluslararası Çalışma Örgütü)
- İKG PRO:** İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Program Otoritesi
- İMEP:** İstihdam için Mesleki Eğitim Programı

İŞKUR:	Türkiye İş Kurumu
LGS:	Liselere Geçiş Sistemi
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
MEM:	Mesleki eğitim merkezi
MTAL:	Mesleki ve teknik Anadolu liseleri
MTE:	Mesleki ve teknik eğitim
MTEGM:	Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
OECD:	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OTMG:	Okul temelli mesleki gelişim
ÖBA:	Öğretmen Bilişim Ağı
ÖMK:	Öğretmenlik Meslek Kanunu
ÖRAV:	Öğretmen Akademisi Vakfı
ÖRGM:	Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
PIKTES:	<i>Project on Promoting Integration of Syrian Kids into the Turkish Education System</i> (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi)
PISA:	<i>Programme for International Student Assessment</i> (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
SBB:	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SEÇBİR:	Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi
SEUP:	<i>Project for Social and Economic Cohesion through Vocational and Technical Education</i> (Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi)
SGK:	Sosyal Sigortalar Kurumu
SGB:	Strateji Geliştirme Başkanlığı
SUY:	Sosyal Uyum Yardımı
ŞEY:	Şartlı Eğitim Yardımı
TAPV:	Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi

- TCCB:** Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
- TEGM:** Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
- TIMSS:** *Trends in International Mathematics and Science Study*
(Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- UN FCCC:** *United Nations Framework Convention on Climate Change*
(Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
- UNHCR:** *United Nations High Commissioner for Refugees*
(Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
- UNICEF:** *United Nations International Children's Emergency Fund*
(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
- v.b.:** Ve benzeri
- v.d.:** Ve diğerleri
- WHO:** *World Health Organization* (Dünya Sağlık Örgütü)
- YBO:** Yatılı bölge ortaokulları

YAZARLAR HAKKINDA

Ezgi Tunca, 2017 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden Sosyoloji yan dal programıyla beraber mezun oldu. 2019 yılında Lund Üniversitesi Refah Politikaları ve Yönetimi yüksek lisans programını İsveç Enstitüsü bursuyla tamamladı. Çocuk hakları alanında çalışan çeşitli sivil toplum örgütlerinin projelerinde gönüllü, eğitmen, kolaylaştırıcı ve proje sorumlusu olarak yer aldı. Şubat 2020'den bu yana ERG Eğitim Gözlemevi'nde çalışıyor.

Kayıhan Kesbiç, 2017 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. Aynı bölümde ilk yüksek lisans derecesini aldı. 2019-20 akademik yılında Jean Monnet bursiyeri olarak Kent Üniversitesi'nde Uluslararası Göç alanında ikinci yüksek lisansını tamamladı. ERG'ye araştırmacı olarak Ekim 2020'de katılan Kayıhan, mülteci çocukların eğitimine ve yoksulluğun eğitime etkilerine yoğunlaşıyor.

Ekin Gamze Gencer, 2009 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun oldu. Sonrasında Columbia Üniversitesi'nde Sosyokültürel Antropoloji bölümünde yüksek lisans yaptı. ERG Eğitim Gözlemevi'nde Politika Analisti olarak Ekim 2020'de çalışmaya başlayan Gencer, özel eğitim ve göçmenlik alanlarındaki eğitim politikalarını izliyor, tüm çocukların eğitim hakkının güvence altında olmasına yönelik savunuculuk çalışmalarını yürütüyor.

Özgenur Korlu, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler ve Ekonomi bölümlerinden 2016 yılında mezun oldu. 2016-2018 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde sosyal politika ve ekonomi yüksek lisans dersleri aldı. 2022 yılında MEF Üniversitesi İşletme Bölümü'nde finans alanında yüksek lisans yaptı. Nisan 2018'den beri ERG'de çalışan Korlu, 2022 itibarıyla Politika Analisti olarak görev yapıyor. ERG'de veri odaklı çalışmaların genel koordinasyonunu üstleniyor, Türkiye ve dünyada eğitime ayrılan kaynaklar, özel öğretim politikaları, sosyoekonomik durumun eğitime etkileri ve eğitimin çıktıları konularında analiz ve raporlar hazırlıyor.

Sinem Sefa Akay, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2001 yılında mezun oldu. 2003 yılında Nottingham Üniversitesi Politika ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans programını tamamladı. 2004 yılından bu yana insan ve çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal politika ve sivil toplum alanlarında UNICEF Türkiye Ofisi'nde, Avrupa Birliği Teknik Destek Projeleri'nde ve çeşitli sivil toplum örgütlerinde program koordinatörü, saha uzmanı, araştırmacı, eğitmen, kolaylaştırıcı görevleri üstleniyor. Ağustos 2022'de ERG Eğitim Gözlemevi'nde politika analisti olarak çalışmaya başlayan Akay, çocuk işçiliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, göçmenlik ve yoksulluk ekseninde eğitim politikaları ve uygulamalarının izleme ve savunusuna katkıda bulunuyor.

SUNUŞ

ERG, 2007'den beri *Eğitim İzleme Raporları* aracılığıyla eğitim politikalarını izliyor ve değerlendiriyor. 2022 yılının *Eğitim İzleme Raporları*'nın 15. yılı olması nedeniyle bu yıl hem eğitim izleme çalışmalarımızın geçmişini değerlendirmeye hem de geleceğini planlamaya ayırdık. Tüm *Eğitim İzleme Raporları*'nın değerlendirildiği bu süreçte kapsamlı çalışmalar yürütüldü. Önümüzdeki aylarda daha detaylı paylaşacağımız süreç nedeniyle, *Eğitim İzleme Raporu 2022* bu yıla özgü, farklı bir yapıyla karşınıza çıkıyor.

Eğitim İzleme Raporu 2022 için Millî Eğitim Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde 18 Haziran 2021 - 17 Haziran 2022 tarihleri arasında yayımlanan haberler tarandı. Haber taramasıyla yapılan sıklık analizi, değerlendirme sürecinde öne çıkan konularla harmanlanarak *Eğitim İzleme Raporu 2022*'de yer alan konulara karar verildi. Her konu *Eğitim İzleme Raporları*'nın çok boyutlu çerçevesi ve ERG'nin uzun yıllardır eğitim izleme çalışmalarında kullandığı göstergelerle analiz edildi.

Genel olarak analiz sonuçları, tüm çocukların nitelikli eğitime erişimi için eğitim sisteminde devam eden ihtiyaçları, son yıllarda karar alıcıların odağındaki okulöncesi eğitim, mesleki ve teknik eğitim ile öğretmen politikaları alanındaki gelişmeleri, COVID-19 salgını ve afetlerin eğitimi nasıl etkilediğini ve içinde yaşadığımız çoklu krizlere karşı eğitim sisteminin durumunu ortaya koyuyor. Saydamlık, hesap verebilirlik ve paydaş katılımı gibi ilkelerin önemini vurguluyor.

Paydaş katılımı, eğitim sistemimizin geliştirilmesi için ısrarcı olduğumuz bir konu olduğu kadar, ERG'deki çalışma anlayışımızın da temel değerlerinden biri. *Eğitim İzleme Raporu 2022*'nin hazırlık sürecinde birçok değerli kişi bizlere destek verdi ve görüşlerini paylaştı. Rapora katkılarını sunan Dr. Ayşe Beyazova, Dr. Aysel Madra, Doç. Dr. Çetin Çelik, Coşku Deniz Arslan, Duygu Yaşar, Prof. Dr. Ebru Aktan Acar, Prof. Dr. Emre Erdoğan, Doç. Dr. Firdevs Melis Cin, Gökhan Atik, Gözde Durmuş, Günalp Turan, İdil Seda Ak, Doç. Dr. Mehmet Toran, Doç. Dr. Nilay Keskin Samancı, Dr. Şebnem Feriver Gezer, Seda Akço, Yeliz Düşkün ve Doç. Dr. Yelkin Diker Coşkun'a içten teşekkürlerimizi sunar, yürüttüğümüz izleme ve değerlendirme çalışmalarının, eğitim politikalarının nitelikli eğitim hakkı çerçevesinde geliştirilmesine katkı sunmasını umarız.

Bu vesileyle, gelecek *Eğitim İzleme Raporları*'nı, ERG Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini Ekim ayında benden devralan Erdal Yıldırım arkadaşımızın sunacağını sizlere bildirmek istiyor, kendisine içtenlikle başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Üstün Ergüder
Onursal Başkan
Eğitim Reformu Girişimi

GİRİŞ

Özgenur Korlu, Ezgi Tunca ve Kayıhan Kesbiç

2007-08 eğitim-öğretim yılından bu yana 15 Eğitim İzleme Raporu (EİR) yayımlandı. Bu süre zarfında zorunlu eğitim süresi, okula başlama yaşı, müfredat, ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sistemi gibi pek çok alanda köklü değişiklikler oldu. Bununla birlikte eğitime ilişkin karar alma süreçlerinde değişimin sınırlı olduğu söylenebilir. Eğitim-öğretimin düzenlenmesi, personel yönetimi ve kaynak yönetimi gibi alanlar başta olmak üzere çoğu karar merkezi teşkilat tarafından alınmaya devam etti.¹ Eğitime ayrılan kaynaklara bakıldığında da bu süreç boyunca ana kaynak sağlayıcının kamu olduğu görülüyor. Eğitim sistemi çok paydaşlı bir ekosistem olmasına karşın mevcut durumda sistemin tamamına ilişkin bilgi ve veri sadece kamu kurumları tarafından toplanabiliyor. Örneğin, okullulaşma oranı, öğrencilerin devamsızlık yaptığı ortalama gün sayısı, özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısı gibi veriler yalnızca kamu kurumları tarafından hesaplanabiliyor.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) eğitim ekosistemindeki merkezi pozisyonu izleme ve savunuculuk çalışmalarının odağı olmasına neden olduğu kadar hesap verebilirlik, saydamlık, eşitlik, katılımcılık gibi ilkeler çerçevesinde MEB'e önemli sorumluluklar yüklüyor. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda da belirtildiği gibi kamu kaynaklarını kullanan bir kurum olarak MEB'in sorumlulukları arasında mali saydamlık, hesap verme, stratejik planlama ve performans esaslı bütçe hazırlama sayılabilir. MEB'in faaliyet ve sorumluluklarının kamuoyu tarafından izlenmesini sağlayan stratejik plan, yıllık bütçe, idare faaliyet raporu ve performans programı gibi belgeler, Türkiye'de eğitim hakkının durumunu izlemek ve değerlendirmek için kilit dokümanlardır. Bu belgeler yayımlanmaya başladığından beri EİR'de temel kaynaklar olarak kullanılıyor.

Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik'e göre performans programlarının ocak ayı sonuna kadar, idare faaliyet raporlarının ise şubat ayı sonuna kadar MEB'in internet sitesinde yayımlanması gerekiyor. Fakat bazı dönemlerde bu belgelerin kamuoyuyla paylaşımında gecikme ve eksiklikler yaşanıyor. Örneğin, 2022'de MEB'in performans programı ve idare faaliyet raporu daha geç bir tarihte, nisan ayında, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın (SGB) internet sitesine konuldu. Yayımlarındaki gecikmeye ek olarak, bu belgelerde paylaşılan kimi göstergelerin sürekliliğinin sağlanamaması da boylamsal bir izleme yapmayı engelliyor.² Eğitim hakkına ilişkin bazı verilere ya da paylaşılan verinin ilçe ve mahalle gibi alt kırılımlarına ulaşamıyor. Tüm bunlar eğitim izleme çalışmalarının hedeflenen kapsamda ve derinlikte yürütülmesini zorlaştırıyor.

MEB'in faaliyetleriyle ilgili bilgi paylaşımı için aktif olarak kullandığı alanlardan biri sosyal medyadır. Son yıllarda kamu kurumlarının artan sosyal medya kullanımlarının şeffaflık ve açıklık çabası olarak değerlendirilebileceği, vatandaş katılımı için de bir araç olarak kullanılabilirliği belirtiliyor.³ Kamu kurumlarının sosyal medya kullanımları, sadece sosyal

1 Korlu vd., 2021.

2 A.g.e.

3 Bertot vd., 2010.

medya platformlarındaki paylaşımlarla sınırlı tutulmuyor, internet sitelerindeki paylaşımları, hazırladıkları bloglar vb. de bu kapsamda değerlendiriliyor.⁴ Diğer yandan, kamu kurumlarının bu paylaşımlarında yasal olarak tüm faaliyetlerine yer verme zorunlulukları olmadığı ve bu paylaşımların sadece bilgi verme değil, kamuoyu oluşturmak amacıyla da kullanılabilmesi unutulmamalıdır. Ayrıca sosyal medya paylaşımlarının izleme çalışmalarında kullanılabilmesi için sistemli bir şekilde toplanması, objektif bir şekilde analiz edilmesi ve sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gereklidir. Tüm bu gereklilikler sağlanarak analiz yapıldığında, kamu kurumlarının odaklandığı politika alanlarının belirlenmesi, bu politikalarının vatandaş talepleriyle uyumu, politika tercihlerinin yıl içinde nasıl değiştiğinin izlenmesi gibi konularda bu paylaşımlara yönelik yapılacak analizler yararlı olabilir. MEB özelinde böyle bir analiz resmi internet sitesindeki⁵ “Haberler” sayfasındaki paylaşımlar kullanılarak yapılabilir.

EİR 2022 kapsamında MEB’in 18 Haziran 2021 - 17 Haziran 2022 tarihleri arasında resmi internet sitesindeki “Haberler” sayfasında kamuoyuyla paylaştığı içerikler sistematik bir şekilde derlenerek bir veri kaynağı oluşturuldu. ERG önceki yıllarda da MEB’in faaliyetlerini izlemek için bu paylaşımlardan yararlanıyordu. Bu sene farklı olarak, belirtilen kaynaktaki tüm paylaşımlar analize tabi tutuldu. **İçerik analizi** tekniği kullanılarak her paylaşımın odaklandığı eğitim politikası konuları belirlendi ve paylaşımlar bunlara göre etiketlendi. Etiketler üzerine yapılan sıklık analiziyle MEB’in hakkında en çok paylaşımında bulunduğu konular belirlendi. Ayrıca sadece bir eğitim yılı sonunda hangi konuların öne çıktığı değil, yılın farklı dönemlerinde öne çıkan konular da etiketlerden analiz edilebiliyor.

İÇERİK ANALİZİ

Metinlerden (veya diğer anlamlı materyallerden) kullanım bağlamlarına ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmayı amaçlayan bir araştırma tekniğidir.

Kaynak: Krippendorff, K. (2004). Content analysis: An introduction to its methodology. SAGE Publications

ANALİZE İLİŞKİN BİLGİLER

Analizin kapsadığı zaman aralığı nedir ve bu zaman aralığı neden seçildi?

Analiz, 18 Haziran 2021 - 17 Haziran 2022 tarihleri arasındaki paylaşımları kapsıyor. 2021-22 eğitim-öğretim yılına ilişkin tüm paylaşımların yer alabilmesi için paylaşımların zaman aralığının başlangıcı olarak 2020-21 eğitim-öğretim yılının sona erdiği 18 Haziran 2021 belirlendi. Analizin doğrudan 2021-22 eğitim-öğretim yılının ilk gününden başlamamasının nedeni yaz tatili döneminde de yeni eğitim yılına ilişkin faaliyetlerin yürütülmesidir. Analizin sonlandırılacağı tarih olarak da 2021-22 eğitim-öğretim yılının son günü olması nedeniyle 17 Haziran 2022 seçildi. Bu zaman dilimin dışında kalan paylaşımlar analize dahil edilmedi.

Çalışma kapsamında kaç paylaşım analiz edildi?

Belirtilen zaman aralığında MEB’in resmi internet sitesindeki “Haberler” sayfasında toplam 731 haber paylaşıldı. 37 paylaşım, yükseköğretim ve yaygın eğitimle ilgili olduklarından ERG’nin çalışma alanı kapsamına girmedikleri için, üç paylaşım başka paylaşımların tekrarı olduğu için toplam 40 paylaşım analize dahil edilmedi. Bunlar dışında Bakanlık yetkililerinin gazete ve televizyonlara verdiği röportajlara ilişkin haberlerin tamamı, yani 20 paylaşım, odaklandıkları faaliyet alanlarının çok olması ve farklı konulara dair bilgileri bir arada içermesi nedeniyle analiz dışında tutuldu. Toplamda 60 paylaşım analizin dışında bırakıldı; yani 731 paylaşımından 671’i analize dahil edildi.

⁴ Bertot vd., 2010.

⁵ MEB, t.y.b.

Paylaşımları etiketlemede kullanılan eğitim politikası konuları nasıl belirlendi?

Analiz öncesinde bugüne kadar yayımlanan tüm EİR'lerin⁶ yıllara göre incelemesi ve değerlendirmesi tamamlanmıştı. Bu inceleme ve değerlendirme sürecinde izlenen alanlar da belirlenmişti. Etiketlemeyi kolaylaştırmak için öncelikle her paylaşımın hangi alanda değerlendirilebileceği belirlendi. Diğer bir ifadeyle, etiketlerin⁷ belirlenmesinde tüm EİR'lerin inceleme ve değerlendirme sürecinde temel alınan izleme alanlarından yararlanıldı.⁸

Paylaşımlar nasıl etiketlendi?

Paylaşımların izleme alanları dikkate alınarak etiketlenmesi EİR 2022 koordinasyon ekibi tarafından yapıldı. Ekip her paylaşımın etiketlerini önce bireysel, sonra da birlikte belirledi. Bazı paylaşımlarda birden çok konu odakta yer aldığı için ikinci etiket de kullanıldı.⁹ Analiz kapsamına alınan 671 paylaşımın %71,4'ünün tek, %20,6'sının ise iki etiketi bulunuyor. Bu nedenle toplam etiket sayısı (845) toplam paylaşım sayısına (671) eşit değildir.

Sıklık analizi nasıl yapıldı?

Betimsel istatistik yöntemlerinden biri olan sıklık analizinde amaç, bir birimin bütün içerisinde kaç kere yer aldığını saymaktır. EİR 2022 kapsamındaki analizde sayılan birimler etiketlerdir. Her paylaşıma en fazla iki farklı etiket eklendikten sonra her etiketin kaç kere kullanıldığı Excel programı tarafından sayıldı.

Analiz kapsamında 35 etiket toplam 845 kere kullanıldı. En fazla kullanılan etiket %15,4 ile "bakanlıkla ilgili paylaşımlar"dır. Bu etiket altında Millî Eğitim Bakanı ve yardımcılarının yaptığı ziyaretler, bakanlık yetkililerinin mesajları, il değerlendirme toplantıları ve MEB'e yapılan ziyaretler gibi konularda paylaşımlar yer alıyor. Bu etiketi sırasıyla "mesleki ve teknik eğitim" (MTE) (%14,4), "öğretmenler" (%10,5), "uzaktan eğitim" (%9,0) ve "projeler/program" (%6,6) takip ediyor (Grafik 1). Projeler/programlar etiketi altında Temel Eğitimde 10.000 Okul Projesi, Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi, Çevre Dostu 1.000 Okul Projesi, Engeli Olan Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitimi Projesi gibi projelere ilişkin paylaşımlar yer alıyor. Bunlar dışında, MEB'in öğrenciler ya da okullar tarafından yapılan projelere de yer verdiği, okul ve derslik yapımının da analizde öne çıkan konular olduğu söylenebilir. İkili eğitimin sonlandırılması ve okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması hedefleriyle birlikte düşünüldüğünde, okul ve derslik yapımının MEB'in gündemindeki başlıklardan biri olması olumludur. Bununla bağlantılı olarak **MEB 2022 bütçesinde** de okul ve derslik yapımına ayrılan kaynakların yer aldığı, yatırımları gösteren sermaye giderleri kalemi artış gösterdi. Önceki yıla göre bu bütçe kaleminin MEB bütçesindeki payı 0,4 yüzde puan artarak %8,1 oldu.¹⁰

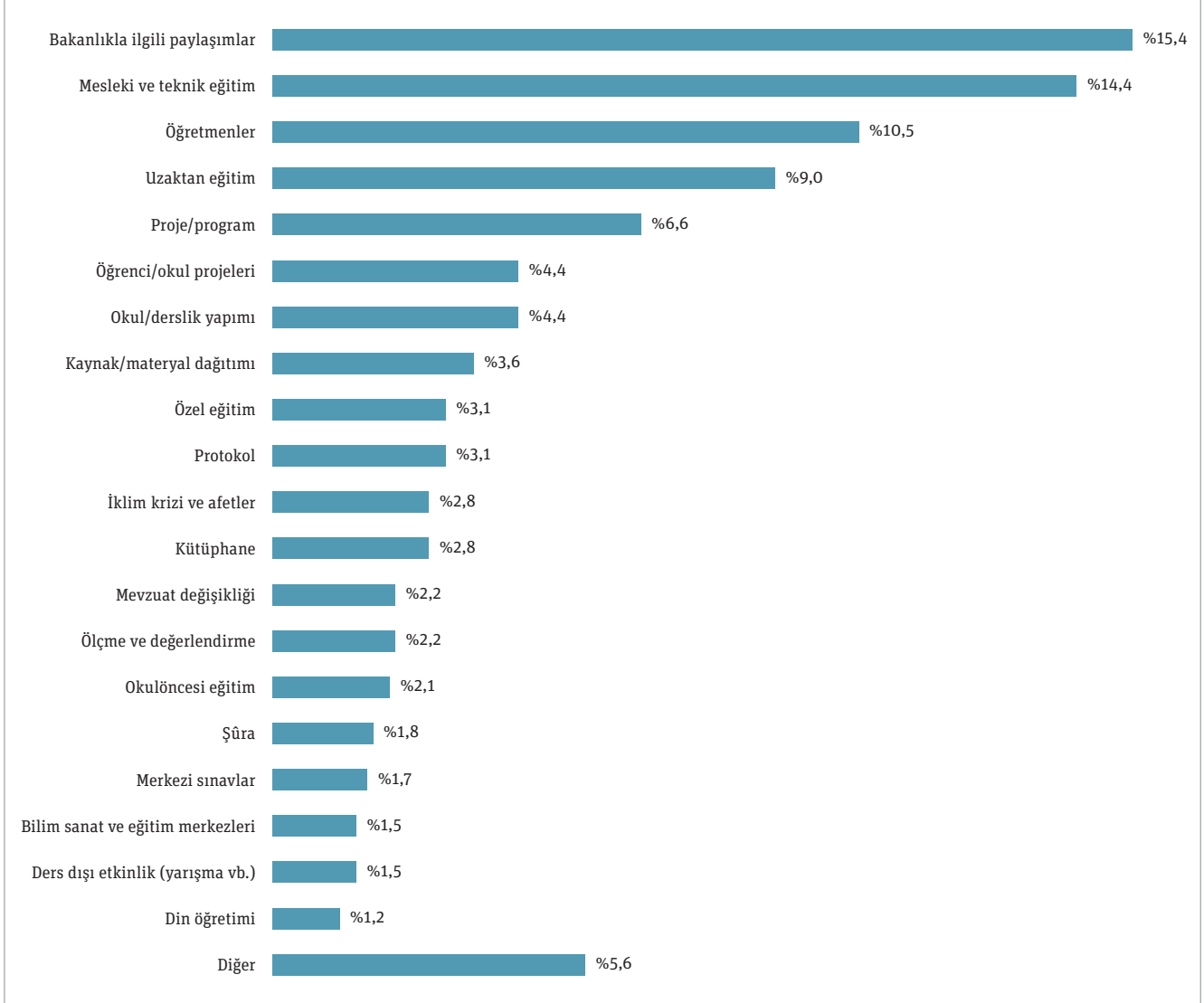

Krizler çağında eğitime ayrılan bütçe

<https://www.egitimreformugirisimi.org/krizler-caginda-egitime-ayrilan-butce/>

- 6 2009'dan beri yayımlanan Eğitim İzleme Raporları'nın bölümleri şunlardır: Eğitim yönetimi, eğitim finansmanı, eğitim ortamları, öğrenciler ve eğitime erişim, öğretmen politikaları, eğitimin içeriği ve eğitimin çıktıları.
- 7 Analizde kullanılan etiketler şunlardır: Açıköğretim, bakanlıkla ilgili haberler, bilim sanat ve eğitim merkezleri, bütçe, değerler eğitimi, ders dışı etkinlik (yarışma vb.), destekleme ve yetiştirme kursları, din öğretimi, erişim, iklim ve afetler, ders kitabı/yardımcı kaynak/materyal dağıtımı, kırsalda eğitim, kütüphane, merkezi sınavlar, mesleki ve teknik eğitim, mevzuat değişikliği, öğrenci/okul projeleri, öğretim programları, öğretmenler, okul pansiyonları, okul/derslik yapımı, okulöncesi eğitim, ölçme ve değerlendirme, özel eğitim, patent proje/program, protokol, servis kazası, şiddet/zorbalık, Millî Eğitim Şurası, mülteci çocuklar, teftiş sistemi, uzaktan eğitim, veliler, yönetim.
- 8 Etiketler arasında yer alıp konu başlıkları arasında yer almayan tek etiket "Bakanlıkla ilgili paylaşımlardır. Millî Eğitim Bakanı ve yardımcılarının yaptığı ziyaretler, mesajlar, il değerlendirme toplantıları ve MEB'e yapılan ziyaretler gibi konulardaki paylaşımlara bu etiket altında yer verildi.
- 9 Bunun temel nedeni paylaşımın etiketlerde yer alan her iki konuyu da eşit şekilde ilgilendirmesidir. Örneğin okulöncesi eğitimdeki okul yapımına ilişkin bir paylaşımın etiketlenmesinde, hem okulöncesi eğitim hem de okul/derslik yapımı etiketleri kullanılmıştır.
- 10 MEB, 2022b.

GRAFİK 1: ANALİZDE KULLANILAN ETİKETLERİN KULLANIM SIKLIKLARINA GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: ERG tarafından yapılan analizin sonuçlarıdır.

Açıklama: Dağılımda oranı %1'in altında olan etiketler "Diğer" değişkeni altında gruplandı.

Şekil 1'de dönemlere göre en çok paylaşılan etiketler ve aynı dönemde öne çıkan gelişmeler yer alıyor.¹¹ Genel olarak değerlendirildiğinde her dönem ilk üçe giren etiketler arasında "mesleki ve teknik eğitim" etiketinin yer aldığı görülüyor. 1. ve 2. dönemde "öğretmenler" ve "bakanlıkla ilgili paylaşımlar" etiketleri ilk üçte yer alırken, "uzaktan eğitim" ve "proje/program" etiketleri yaz tatili döneminde ilk üçte yer alıyor.

11 Analizin kapsadığı Haziran 2021-Haziran 2022 dönemi analiz edilirken, 2021-22 eğitim-öğretim yılının başladığı Eylül 2021 öncesi yaz tatili dönemi, Eylül 2021'den birinci dönemin bittiği Ocak 2022'ye kadar geçen dönem 1. dönem ve Şubat 2022'den okulların kapandığı Haziran 2022'ye kadar geçen dönem de 2. dönem olarak kabul edildi.

2020-21 eğitim-öğretim yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri arasında Türkiye'nin, okulların en uzun süre kapalı olduğu ülkelerden biri olması¹² nedeniyle ve yaz döneminde COVID-19 vaka sayılarının azalmasıyla birlikte, MEB'in paylaşımlarında ağırlıklı olarak yüz yüze eğitime geçiş ve uzaktan eğitimin telafisi konularının yer aldığı görülüyor. Bu dönemde "proje/program" etiketi ağırlıklı olarak Telifde Ben de Varım Programı paylaşımları için kullanılıyor. Yaz tatili döneminde, bunlara ek olarak "iklim krizi ve afetler" de ilk beş etiket arasında yer alıyor ve bu durumun 11 Ağustos 2021'de Batı Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan sel felaketiyle bağlantılı olduğu görülüyor.

Şura kararları

<https://ttkb.meb.gov.tr/www/1-3-aralik-2021-tarihleri-arasinda-gerceklestirilen-20-mill-egitim-srasi-kararlari-yayimlandi/icerik/427>

Eğitim-öğretim yılının ilk döneminde "mesleki ve teknik eğitim" ve "öğretmenler" etiketleri öne çıkıyor (Şekil 1). Bu konuların öne çıkması yedi yıl aradan sonra düzenlenen Millî Eğitim Şûrası'yla da bağlantılıdır. 20. Millî Eğitim Şûrası, 1 Aralık 2021 - 3 Aralık 2021 tarihleri arasında "Eğitimde Fırsat Eşitliği" ana temasıyla düzenlendi. Bu temanın altında ana gündem konuları olarak "Okul Öncesi", "İlköğretim ve Ortaöğretimde Fırsat Eşitliği", "Mesleki Eğitimin İyileştirilmesi" ve "Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi" yer aldı.¹³ Şûra kararlarının yayımlanmasının ardından MEB, kararlarla ilgili gelişmeleri dönemsel raporlar hazırlayarak kamuoyuyla paylaşmaya başladı.¹⁴ "Eğitim politikaları ile Şûra kararları arasındaki uyumu" izlemeyi amaçlayan bu raporlar, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri açısından olumlu bir gelişmedir.¹⁵

İkinci dönemde öne çıkan gelişme ise Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun yasalaşmasıdır (Şekil 1). Özellikle öğretmenler tarafından mesleğin standartlarının belirlenmesi için uzun süredir beklenen ve talep edilen kanun, Millî Eğitim Şûrası'nda karar alınmasının ardından hızlı bir şekilde yürürlüğe girdi. Kanunun öncesinde ve sonrasında MEB'in kanunla ilgili açıklamalara paylaşımlarında yer verdiği görülüyor. Diğer yandan, katılımcı bir süreç içerisinde hazırlanması gereken kanunun teklif sürecinde kimlerden görüş alındığı ve başta öğretmenler olmak üzere "paydaş deneyimlerinin ve önerilerinin teklife nasıl yansıtıldığı açık değildir".¹⁶ "Öğretmenlerin yetiştirilmesi, nitelikleri, görev ve yetkileri, hak ve yükümlülükleri, atanmaları, emeklilikleri, maaşları, çalışma koşulları, iyi olma hâlleri, mesleki güçlenme ve meslek etiği" gibi birçok alanda ek düzenleme ve tamamlayıcı çalışmalara olan ihtiyaç ise devam ediyor.¹⁷

¹² Tunca vd., 2021.

¹³ MEB, 22 Ekim 2021.

¹⁴ MEB, 6 Mart 2022.

¹⁵ A.g.e.

¹⁶ ERG, 18 Ocak 2022.

¹⁷ A.g.e.

ŞEKİL 1: DÖNEMLERE GÖRE ANALİZDE EN ÇOK KULLANILAN ETİKETLER VE BU DÖNEMLERDE ÖNE ÇIKAN GELİŞMELER

	Yaz Tatili			1. Dönem			2. Dönem						
	Haziran 2021	Temmuz 2021	Ağustos 2021	Eylül 2021	Ekim 2021	Kasım 2021	Aralık 2021	Ocak 2022	Şubat 2022	Mart 2022	Nisan 2022	Mayıs 2022	Haziran 2022
En çok kullanılan etiketler	Uzaktan Eğitim			MTE			Bakanlıkla ilgili paylaşımlar						
	MTE			Öğretmenler			MTE						
	Proje/Program			Bakanlıkla ilgili paylaşımlar			Öğretmenler						
Öne çıkan gelişmeler			6 Ağustos 2021 Prof. Dr. Mahmut Özer, yeni Millî Eğitim Bakanı olarak göreve başladı. 11 Ağustos 2021 Batı Karadeniz'de sel felaketi yaşandı.				1 Aralık 2021 - 3 Aralık 2021 20. Millî Eğitim Şûrası yapıldı.						
									3 Şubat 2022 Öğretmenlik Meslek Kanunu yasalaştı.				

Kaynak: ERG tarafından yapılan analizin sonuçlarıdır.

Bu analizle temel amacımız, EİR 2022'nin çerçevesini ve içeriğini analiz bulgularına göre şekillendirmek ve bu veri kaynağının eğitim izleme çalışmalarında nasıl kullanılacağına ilişkin bir deneme yapmaktır. Analiz bulgularına dayanarak EİR 2022'de odaklandığımız bölümleri okulöncesi eğitim, mesleki ve teknik eğitim, öğretmen politikaları ve krizler çağında eğitim olarak belirledik. Bu konulara ek olarak, eğitim hakkı bağlamında ERG'nin uzun yıllardır düzenli olarak izlediği eğitime erişimde özel önlemlere ihtiyaç duyan çocukların durumu da bir bölüm olarak EİR 2022'ye eklendi. Tüm bu başlıklardaki değerlendirmelere sonraki bölümlerde ulaşabilirsiniz.

OKULÖNCESİ EĞİTİM

Ezgi Tunca

EİR 2022 kapsamında değerlendirilen MEB paylaşımlarında öne çıkan konular arasında yer alan okulöncesi eğitim, MEB'in 2021-22'de önceliklendirdiği alanlardan biri olarak belirtiliyor.¹⁸ Aynı zamanda "proje/program" etiketi kapsamında değerlendirilen içerikler arasında da okulöncesi eğitime yönelik birçok çalışma yer alıyor. 2021-22 eğitim-öğretim yılında okulöncesi eğitime erişimde yaşanan artış, Bakanlığın bu konuda yaptığı çalışmalarla paralel olarak düşünülmelidir. Bu bölüm kapsamında 2021-22 eğitim-öğretim yılında okulöncesi eğitimde yaşanan gelişmeler, *MEB Örgün Eğitim İstatistikleri 2021-22* temel alınarak hazırlanan göstergelerle birlikte değerlendiriliyor.

Grafik 2'de MEB'in 3-5 yaş grubunun okullulaşma oranlarına ve öğrenci sayılarına ilişkin paylaştığı veriler sunuluyor. 2013-14 eğitim-öğretim yılından bu yana artış eğiliminde olan okulöncesi eğitimdeki öğrenci sayısı 2020-21 eğitim-öğretim yılında %24,8 azalarak keskin bir düşüş yaşamıştı.¹⁹ *MEB Örgün Eğitim İstatistikleri 2021-22*'de bu düşüşün sebebi "okul öncesi eğitiminin isteğe bağlı olması ve Covid-19 salgını nedeniyle kayıtlardaki düşüş" olarak açıklanıyor.²⁰ 2021-22 eğitim-öğretim yılında okulöncesi eğitimdeki öğrenci sayısı 1 milyon 885 bin 4 oldu. Okulöncesi eğitimdeki öğrenci sayısının önceki yıla kıyasla %53,8 ve COVID-19 salgını sebebiyle yaşanan düşüş öncesindeki son eğitim-öğretim yılı olan 2019-20'ye göre ise %15,7 arttığı görülüyor.

2021-22 eğitim-öğretim yılında 5 yaşta okulöncesi eğitim net okullulaşma oranı %81,6'ya yükseldi. Bu hâliyle 2019-20 eğitim-öğretim yılına kıyasla 10,4 yüzde puan artarak son yılların en yüksek seviyesine çıktı. Kız çocukların 5 yaşta okulöncesi eğitimde net okullulaşma oranı %81,4, oğlan çocukların oranı %81,9'dur.

2021-22'de 3 yaşta okullulaşmamış çocuk sayısı yaklaşık²¹ 1 milyon 114 bin 165, 4 yaşta 913 bin 757, 5 yaşta ise 219 bin 356'dır.

Okulöncesi okullulaşma oranları geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi bölgeler arasında farklılıklar gösteriyor. 5 yaş için net okullulaşma oranının en yüksek olduğu bölge %92,8'le Doğu Karadeniz'dir. Doğu Karadeniz bölgesini Batı Karadeniz (%89,5) ve Kuzeydoğu Anadolu (%89,5) takip ediyor. 5 yaş grubunda okulöncesinde okullulaşmanın en düşük olduğu merkez geçtiğimiz yıl olduğu gibi İstanbul'dur (%72,0). Batı Anadolu (%75,1) ve Güneydoğu Anadolu (%76,5) bölgeleri İstanbul'u takip ediyor.

¹⁸ MEB, 5 Temmuz 2022.

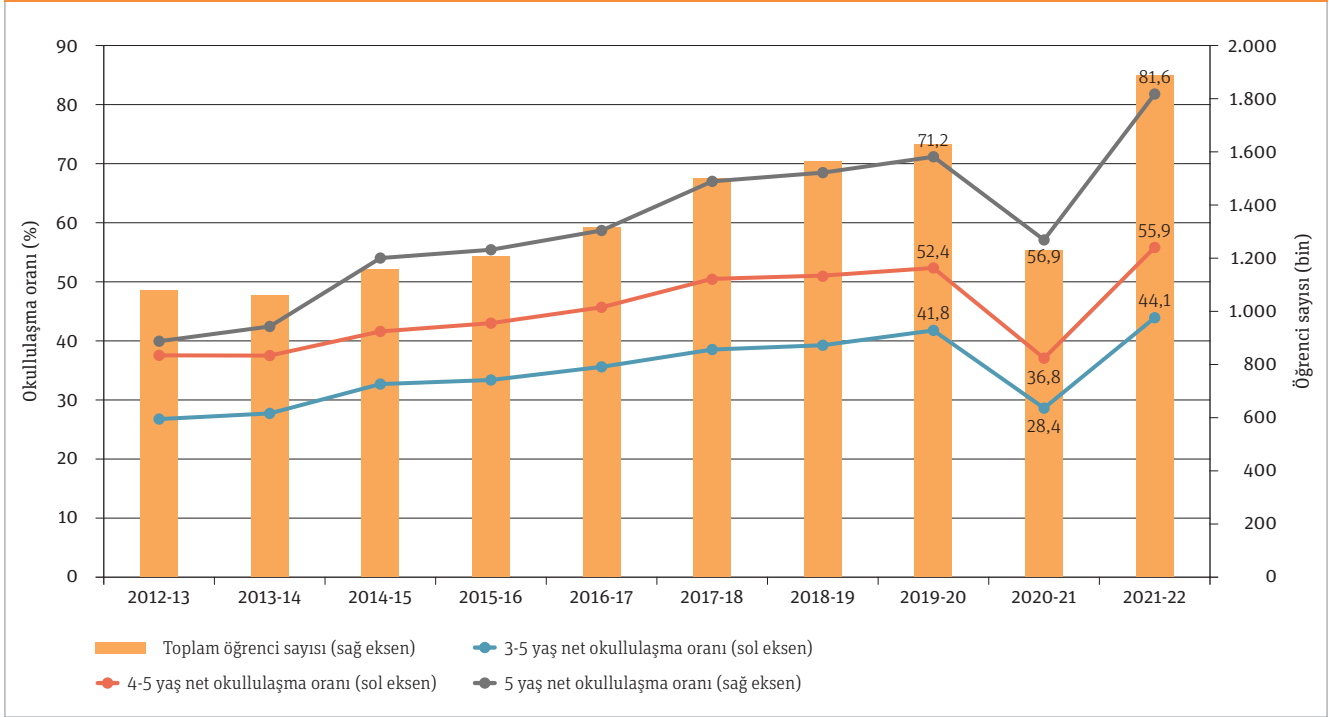
¹⁹ Tunca vd., 2021.

²⁰ MEB, 2022c, s. XVIII.

²¹ Eğitim dışındaki çocuk sayısı 2022 çağ nüfusu ve 2021-22 yaşa göre net okullulaşma verileri kullanılarak hesaplanıyor. Hesaplama sonuçlarının paylaşılan net okullulaşma oranı nedeniyle tam sayı vermediği durumlar için eğitim dışındaki çocuk sayısının yaklaşık olduğu belirtiliyor.

5 yaşta okullulaşma oranının en düşük ve en yüksek olduğu bölgeler arasında 20,8 yüzde puan fark olması bölgesel eşitsizliklerin ne denli keskin olduğunu gösteriyor. Bu durum, eğitimde eşitlik ilkesinin yaşama geçmesi için bu alandaki çabaların güçlendirilerek sürdürülmesini gerektiriyor.

GRAFİK 2: OKULÖNCESİ NET OKULLULAŞMA ORANLARI VE TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI

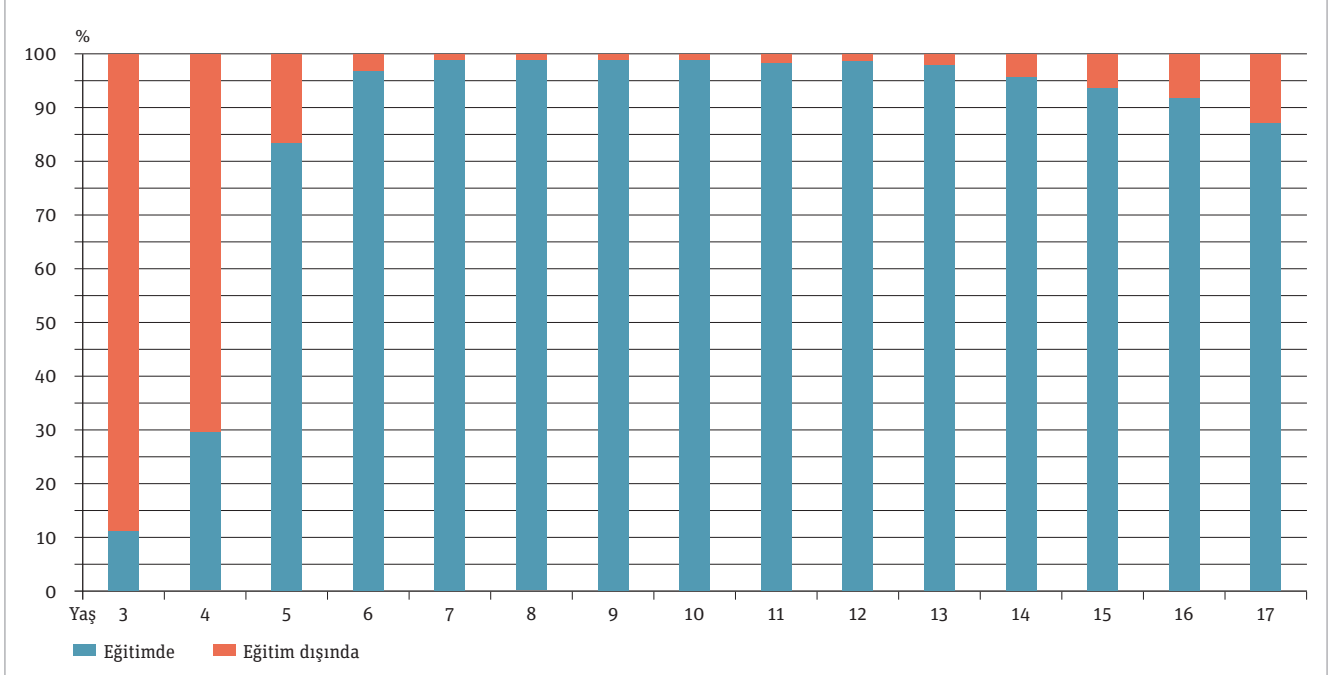
Kaynak: 2020-21'e kadar olan yıllara ait veriler (Tunca vd., 2021) kaynağından, 2021-22 yılına ait bilgiler MEB (2022c) kaynağından alındı.

2021-22 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILINDA OKULLULAŞMA

Son yıllarda eğitime erişimde önemli gelişmeler olmakla birlikte, zorunlu eğitim çağını kapsayan 6-17 yaş aralığında %100 okullulaşma oranının sağlanamadığı görülüyor. Eğitim dışındaki çocuk oranı, zorunlu eğitim çağında olup herhangi bir kademede kayıtlı olmayan çocukların sayısı olarak tanımlanıyor. Bu doğrultuda aşağıda yer alan grafikte öğrencinin bulunduğu kademedeki bağımsız olarak eğitimde olup olmamasına işaret eden yaşa göre net okullulaşma verisinden faydalanılıyor. Zorunlu eğitim çağında olmalarına rağmen eğitim dışında olan çocuk sayısının 13 yaştan sonra arttığı görülüyor. 14 yaşındaki çocukların %4,3'ü okula kayıtlı değilken, bu oran 17 yaşındaki çocuklarda %13,1'e yükseliyor. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan çağ nüfusu verileriyle yapılan hesaplama göre 6-9 yaş grubunda yaklaşık 82 bin 902 çocuk, 10-13 yaş grubunda yaklaşık 82 bin 929 çocuk ve 14-17 yaş grubunda ise yaklaşık 404 bin 463 çocuk eğitim dışındadır.²²

GRAFİK: YAŞA GÖRE EĞİTİMDE VE EĞİTİM DIŞINDA OLAN ÖĞRENCİLERİN ORANI, 2021-22

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

1-3 Aralık 2021 tarihlerinde düzenlenen 20. Millî Eğitim Şûrası'nda Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği özel ihtisas komisyonunda kabul edilen tavsiye kararlar arasında okulöncesi eğitime ilişkin maddeler de bulunuyor.²³ Bunlar arasında “Beş yaş okullaşma oranının kısa vadede %100’e ulaştırılması için gerekli fiziki, beşerî ve mali imkânlar sağlanmalıdır.” maddesi yer alıyor. Ayrıca “dezavantajlı bölgeler ve gruplara yönelik okul öncesi eğitime erişimi kolaylaştırmak için bölge ve ailelerin ihtiyaçlarına yönelik farklı modeller (gezici öğretmen sınıfı, gezici sınıf, taşıma merkezi ana sınıfı, yaz eğitimi, taşınabilir eğitim, ev temelli eğitim, toplum temelli erken müdahale modeli, mobil anaokulu vb.)” geliştirilmesi tavsiye ediliyor. Bakanlık, tavsiye kararlarına uygun olarak okulöncesi eğitime erişimin artırılmasına yönelik sürdürdüğü çalışmalarını kararlarla ilişkilendirerek kamuoyuyla paylaşıyor.²⁴

2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda 5 yaşta okulöncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınacağı, bu amaç doğrultusunda ihtiyaç duyulan kapasitenin sağlanabilmesi için derslik yapılacağı ve alternatif modellerin oluşturulacağı belirtiliyor. Bu amacın hayata geçirilebilmesi için MEB'in yanı sıra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'yla da işbirliği yapılacağı belirtiliyor. Yapılan işbirliği doğrultusunda MEB ve ASHB arasında sosyal yardımlardan faydalanan hanelerdeki 3-5 yaş grubundaki çocukların okulöncesi eğitime erişimlerinin sağlanabilmesi için Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Desteklenmesi Protokolü imzalandı. Protokol kapsamında resmi anaokullarına veya anasınıflarına kaydolun çocuklar için ödenmesi gereken ücret ASHB tarafından doğrudan MEB'e ödenecek.²⁵

2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda yer alan ilgili amaca yönelik projelerden biri de Temel Eğitimde 10.000 Okul Projesi'dir. Proje, “okullar arası başarı ve imkân farklılıklarını azaltmak, eğitimde fırsat eşitliğini güçlendirmek, erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırmak” amacını taşıyor.²⁶ Projenin okulöncesi eğitime ilişkin hedeflerinden biri 2022 yılı sonuna kadar 3 bin yeni anaokulu ve 40 bin yeni anasınıfları açılmasıdır. Bunun yanı sıra çağ nüfusunun yeterli olmadığı bölgelerde gezici öğretmen sınıfı ve taşıma merkezi anasınıfları uygulamaları gibi alternatif çalışmalar da projenin kapsamında yer alıyor. Bu çalışmalarla 2022 yılı sonuna kadar 3 yaştaki okullulaşma oranının %14'ten %50'ye, 4 yaştaki okullulaşma oranının %35'ten %70'lere, 5 yaştaki okullulaşma oranının ise %78'den %100'e çıkarılması hedefleniyor.²⁷ Tamamı kamu bütçesiyle finanse edilen proje için 3 milyar lira kaynak ayrıldı.²⁸ Haziran 2022 itibarıyla 25 özel eğitim anaokulu dahil olmak üzere 750 anaokulu açıldığı ve 288 anaokulunun yapım aşamasında olduğu belirtildi.²⁹ Anasınıfları sayısının da bir yıl içerisinde 8 bin 903 arttığı ve açılan sınıfların küçük onarımları için ilçe millî eğitim müdürlüklerine ödenek gönderildiği açıklandı.³⁰

23 MEB, 3 Aralık 2021.

24 Bkz. MEB, 2022a.

25 ASHB, 18 Mayıs 2022.

26 MEB Temel Eğitimde 10 Bin Okul Projesi, t.y.

27 A.g.e

28 MEB, 14 Mart 2022.

29 MEB, 25 Haziran 2022.

30 A.g.e

Okulöncesi eğitime erişimin artırılması için yapılan çalışmalarını desteklemek amacıyla Aralık 2021’de yapılan bir düzenlemeyle köy vb. yerleşim yerlerinde anasınıfı açılabilmesi için gerekli olan öğrenci sayısı 10’dan 5’e düşürüldü.³¹ Haziran 2022’de yapılan açıklamaya göre yıl içerisinde açılan 8 bin 903 anasınıfından bin 789’u yapılan bu düzenleme kapsamındadır.³²

2022 yılında okulöncesi eğitime erişimi artırmak için MEB tarafından gerçekleştirilen projeler arasında Okul Öncesinde Seferberlik-İstanbul’a 100 Anaokulu Yapım Projesi de yer alıyor. Proje kapsamında 2022 yılı boyunca İstanbul’da 100 anaokulu yapılması amaçlanıyor.³³ Projenin son iki eğitim-öğretim yılında 5 yaşta en düşük net okullulaşma oranına sahip olan merkez olan İstanbul’da yürütülmesi önem taşıyor.

2023 Eğitim Vizyonu doğrultusunda 2020 yılında başlatılan ve üç yılda tamamlanması planlanan Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Operasyonu Projesi “dezavantajlı topluluklardaki 0-6 yaş aralığındaki çocuklar için erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin kalitesinin ve bu hizmetlere erişimin artırılması”nı amaçlıyor.³⁴ Proje, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ortak finansmanı ile MEB ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) işbirliğinde gerçekleştiriliyor. Proje “dezavantajlı durumdaki 0-6 yaş arası çocuklar için erken çocukluk eğitimi (EÇE) hizmetlerinin yaygınlaştırılması”nın yanı sıra EÇE hizmetlerinin niteliğinin iyileştirmesini de hedefliyor.³⁵ Bu kapsamda Mayıs 2022’de 600 derslikli 300 konteyner anasınıfının yer alacağı projenin açılış töreni İstanbul Esenyurt’ta yapıldı.³⁶ Aynı zamanda EÇE niteliğinin güçlendirilmesine yönelik öğretmen eğitimlerinin yapılması ve alternatif modellerle uygulanacak eğitim materyallerinin sağlanması projenin hedefleri arasında yer alıyor.³⁷

Yuvamız İstanbul Projesi

<https://yuvamiz.ibb.istanbul/anasayfa>

Okulöncesi eğitimde nitelikli eğitim ortamlarının yaygınlaşması için yereldeki aktörlerin oluşturduğu işbirliği modelleri de bulunuyor. 2019 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Anne Çocuk Eğitim Vakfı ile Boğaziçi Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü işbirliğiyle hayata geçirilen **Yuvamız İstanbul Projesi** kapsamında 3-6 yaş aralığındaki çocuklar için kreş hizmetleri sunuluyor. 2021-22 eğitim-öğretim döneminde 32 Yuvamız İstanbul Çocuk Etkinlik Merkezi’nden 2 bin 309 çocuk faydalandı. 2022 yılı sonuna kadar dokuz yeni merkezin açılması planlanıyor.³⁸

Grafik 3’te 2021-22 eğitim-öğretim yılında okulöncesi eğitim hizmetlerinden faydalanan öğrencilerin kurumlara göre dağılımları görülüyor. Buna göre, öğrencilerin %46,4’ü ilköğretim okullarına bağlı resmi anasınıflarında öğrenim görüyor. Bu oranı %22,8’le resmi anaokulları, %10,7’yle özel anaokulları ve %6,8’le “toplum temelli kurumlar” takip ediyor. Önceki seneye kıyasla öğrenci sayısının en çok artış gösterdiği kurum türleri sırasıyla resmi yaz anaokulları ve sınıfları (%183,3), “toplum temelli kurumlar” (%153,4), ASHB’ye bağlı kurumlar ve İş Kanununa göre işletmelerde açılan kreşlerdir (%145,0).

31 MEB, 7 Aralık 2021.

32 MEB, 25 Haziran 2022.

33 MEB, 9 Ekim 2021.

34 MEB TEGM, 6 Eylül 2021.

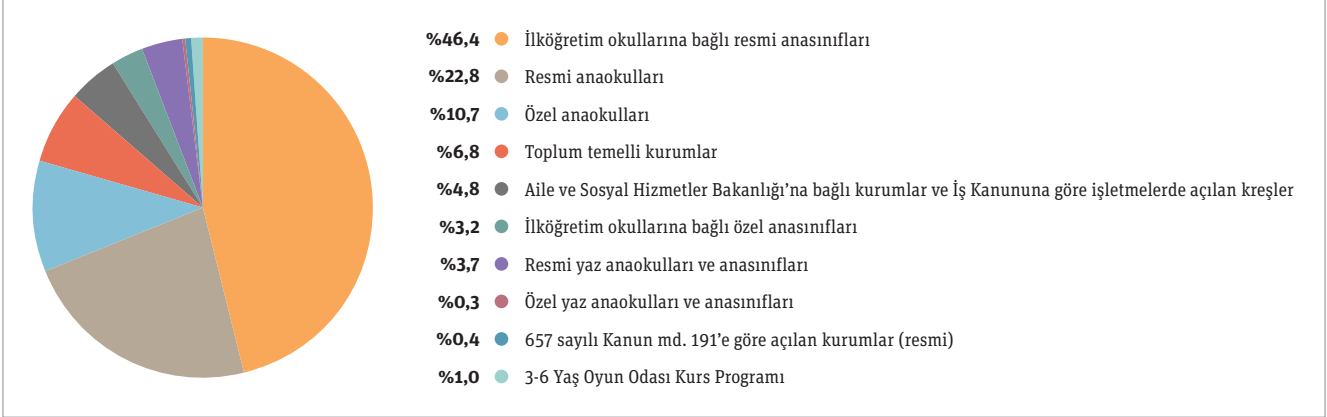
35 A.g.e

36 MEB, 12 Mayıs 2022.

37 A.g.e

38 Gölbağçe, 2022.

GRAFİK 3: OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ÖĞRENCİLERİN KURUMLARA GÖRE DAĞILIMI, 2021-22 (%)

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Örgün eğitim istatistiklerinde “toplum temelli kurumlar”, “Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı 4-6 yaş kurslar, belediyelerce açılan kreşler, derneklerce açılan kreşler”i kapsayacak şekilde tanımlanıyor. 2021-22 eğitim-öğretim yılında “toplum temelli kurumlar”da öğrenim gören öğrenci sayısı 127 bin 258’dir. Bir önceki eğitim-öğretim yılına kıyasla öğrenci sayısının %153,4 arttığı görülüyor. Ancak artışın “toplum temelli kurumlar” kapsamında sunulan kurum türlerinden hangisinde yaşandığı paylaşılan verilerle anlaşılamiyor. *Diyanet İşleri Başkanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu*’nda 2020-21 eğitim-öğretim yılında 4-6 yaş grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı’nda 105 bin 369 öğrencinin öğrenim gördüğü belirtiliyor.³⁹ Ancak belgede sunulan Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı 4-6 yaş kurslara devam eden öğrenci sayıları güncel değildir. Rapordaki verilerin MEB’in ilgili yıla ilişkin resmi belgeleriyle uyumu da tartışmalıdır.⁴⁰

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından sağlanan kurslarda sunulan eğitimin içeriği ve modeli, okulöncesi eğitim kapsamında değerlendirilmesi için gerekli koşulları sağlamıyor.⁴¹ Bu kurslarda sunulan hizmetlerin çocuğun din veya inanç özgürlüğünü de içerecek biçimde çocuk hakları norm ve standartları kapsamında değerlendirilmesi elzemdir. Ayrıca bu hizmetlerin çocuklara etkilerine yönelik izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılması ihtiyacı sürüyor. Bu kurslara ilişkin verilerin ayrıştırılmış şekilde sunulması okulöncesi eğitime erişimin niteliğinin değerlendirilebilmesi için önem taşıyor.

39 Diyanet İşleri Başkanlığı, 2022.

40 Detaylı bilgi için bkz. Tunca vd., 2021.

41 Tunca vd., 2021.

Toplum temelli EÇE hizmetleri yerel ihtiyaçlar ve kaynaklar gözetilerek paydaşların işbirliğinde ve katılımında gerçekleştirilmelidir.⁴² EÇE hizmetleri çocuğun ve çevresinin gereksinimlerine cevap verirken, sağlanan eğitimin ve öğretmenlerin nitelikleri resmi kurumlarla uyumlu olmalıdır.⁴³

MEB'in okulöncesi eğitime erişimi artırma amacıyla ortaya koyduğu alternatif modellerden biri olan yaz anaokulları ve anasınıflarında öğrenim gören öğrenci oranı geçtiğimiz yıla kıyasla 1,7 yüzde puan artış gösterdi. Çağ nüfusunun az olması veya fiziki şartların yetersiz olması gerekçesiyle şube açılmayan bölgelerde hayata geçirilen bu kurum türünden 2021-22 eğitim-öğretim yılında 69 bin 26 öğrenci faydalandı. *MEB Örgün Eğitim İstatistikleri 2021-22*'de "3-6 yaş oyun odası kurs programı"ndan faydalanan öğrenci sayıları da paylaşıldı. Bu kurs programı hayat boyu öğrenme kurumlarına devam eden ebeveynlerin çocukları için bir eğitim modeli olarak sunuluyor. 2021-22 eğitim-öğretim yılında bu modelden faydalanan öğrenci sayısı 18 bin 49'dur.

Alternatif modellerin değerlendirilebilmesi için kullanılan öğretim programlarının ve yöntemlerinin niteliğine ilişkin daha fazla bilgiye ve bu modeller aracılığıyla sağlanan eğitime yönelik izleme değerlendirme çalışmalarına gereksinim duyuluyor.

EÇE hizmetlerinin yaygınlaştırılması için yapılan çalışmalar nitelikli eğitim hakkının gereğidir. Sunulan EÇE hizmetlerinin yaygınlığı kadar niteliğinin iyileştirilmesi ve öğrencilerin farklı gereksinimlerine cevap verecek şekilde tasarlanması önem taşıyor. Çocukların eğitime devam etmelerine ve iyi olma hâllerine katkı sağlayacak etkili EÇE politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmaların sürdürülmesi istenilen sonuçların elde edilebilmesi için kritiktir.

42 Boavida vd, 2000; Parpart, 7 Kasım 2000.

43 Detaylı bilgi için bkz. Tunca vd, 2021.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Kayhan Kesbiç

Mesleki ve teknik eğitim (MTE), Şûra kararlarında, orta vadeli planlarda ve kalkınma planlarında öncelikli alanların başında geliyor. *Orta Vadeli Plan (2022-2024)*, eğitim-istihdam-üretim ilişkisine yaptığı vurguyla mesleki eğitim programlarının çağın koşullarına ve ihtiyaçlarına uyum sağlaması gerektiği üzerinde duruyor. Ayrıca, reel sektörün ihtiyaç duyduğu işgücü eksikliğini gidermek için mesleki eğitim merkezlerinin⁴⁴ (MEM) sayısının artırılması ve güçlendirilmesi hedefleniyor.⁴⁵ MTE, 2021-22 eğitim-öğretim yılı boyunca MEB'in birçok çalışma yürüttüğü ve giriş bölümünde belirtildiği gibi bunların iletişimini yoğun biçimde yaptığı alanlardan biridir. Bu bölümde mesleki ve teknik eğitimdeki öğrenci sayısına, alanda tamamlanan ve devam eden projelere yer veriliyor. Mesleki eğitimi teşvik için atılan adımlar değerlendirilerek son bir yılda artan MEM ve MEM'lere kayıtlı öğrenci sayıları analiz ediliyor.

2020-21 eğitim-öğretim yılında %87,9 olan ortaöğretimde net okullulaşma oranı 2021-22'de %89,7'ye yükseldi. Ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı ise bir önceki yıla göre %2,3 arttı ve 4 milyon 977 bin 344'e ulaştı.⁴⁶ Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları altında değerlendirilen resmi ve özel mesleki ve teknik Anadolu liseleri (MTAL), MEM ve çok programlı Anadolu liselerinin (ÇPAL) mesleki ve teknik eğitim programlarında öğrenim gören öğrenci sayısı ise bir önceki yıla göre %7,3 arttı ve 1 milyon 716 bin 379 oldu. Bu kurumlardaki öğrencilerin %35,2'si kız öğrencilerken (604 bin 486) %64,8'i oğlan öğrencilerdir (1 milyon 111 bin 893).⁴⁷ Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında, kız öğrencilerin oğlanlara göre daha az sayıda olması yıllardır devam eden bir durumdur.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE KIZ ÇOCUKLAR

ERG tarafından MTAL'ler üzerine 2015'te yayımlanan bir saha çalışması, bu kurumların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiğinin altını çiziyor.⁴⁸ Saha çalışması bulgularına göre; uygulama derslerinde kız öğrenciler geri planda bırakılabilir ve cinsiyetçi uygulamalar staj sürecinde kız öğrencileri, öğrenim gördükleri alandan bağımsız bir şekilde, masabaşı ya da ofis işlerine yönlendirebilir.⁴⁹ Bu durum kız öğrencilerin aldıkları eğitimle işgücü piyasasının talepleri arasında uyumsuzluk oluşturabiliyor ve kız öğrenciler eğitim aldıkları bu kurumlardan memnun olmayabiliyorlar.⁵⁰ Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren bu tip kalıpyargılar, kız çocukların çocuk gelişimi, grafik-fotoğraf, gıda, beslenme, güzellik ve büro işleri gibi alanlarda eğitim veren programlara yoğunlaşmasına ve diğer program türlerinden uzaklaşmasına sebep olabiliyor.⁵¹

44 Eski ismi "çıraklık eğitim merkezi"dir.

45 TCCB SBB, 2021a.

46 MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı. Açıköğretim lisesi öğrencileri bu hesaplama dahil edilmedi.

47 MEB, 2022c.

48 Taşıtman, 2015.

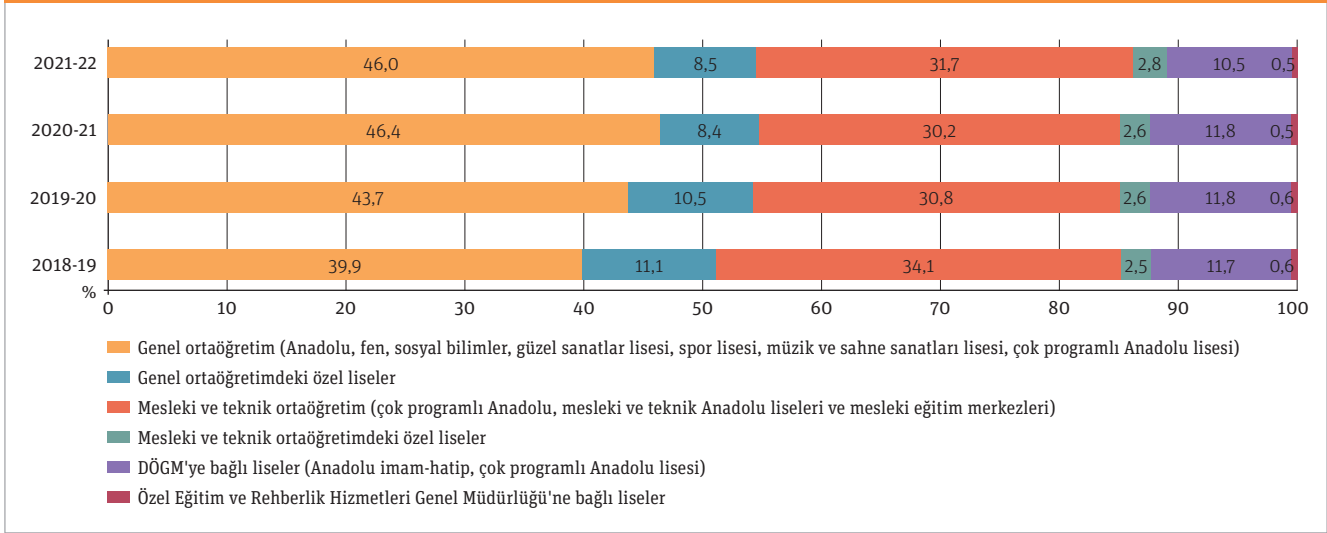
49 A.g.e.

50 A.g.e.

51 MEB, 2018.

Grafik 4, ortaöğretimdeki öğrencilerin hangi okul türünde eğitim gördüğüne ilişkin bilgi veriyor. Grafiğe göre, ortaöğretimdeki öğrencilerin %31,7'si resmi mesleki ve teknik eğitim kurumlarına devam ederken %2,8'i özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarındadır. 2021-22'de ortaöğretimdeki öğrencilerin %34,5'i resmi ve özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğrenim görüyor. Bir önceki yıla kıyaslandığında, mesleki ve teknik eğitim kurumlarındaki öğrencilerin oranı 1,7 yüzde puan arttı.⁵²

GRAFİK 4: ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN PROGRAM TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kapasitelerinin geliştirilmesi için öne çıkan projelerden olan Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi, MTAL'ler arasındaki imkân ve başarı farklarını azaltmak amacıyla başlatıldı. Ekim 2020'de başlayan ve Ekim 2021'de tamamlanan proje kapsamında, aynı türdeki diğer okullara kıyasla öğrenci başarısının düşük, devamsızlık oranlarının yüksek ve okul altyapılarının zayıf olduğu bin okul seçildi.⁵³ 1 milyar lira harcanan projede, okul ortamlarına yönelik altyapı çalışmaları ve tadilatlar gerçekleştirildi. Bu süreçte, tüm okullara kütüphane, laboratuvar, atölyeler kazandırıldı veya ilgili mekânlar yenilendi.⁵⁴ Seçilmiş bin okuldaki yönetici ve öğretmenlere kişisel gelişim ve liderlik, ölçme değerlendirme, fikri mülkiyet ve sınai haklar konularında eğitimler verildi.⁵⁵ 225 bin 248 öğrencinin katıldığı etkinliklerde, öğrencilerin temel becerilerini güçlendirmek amacıyla destek eğitim programları ve madde bağımlılığına karşı etkinlikler düzenlendi ve öğrencilere psikososyal destek sağlandı.⁵⁶

Mesleki eğitim kurumlarının işgücü piyasasıyla uyumunun güçlendirilmesi⁵⁷ için üretim kapasitesinin ve ürün çeşitliliğinin artırılması amacıyla çeşitli adımlar atıldı. Mesleki

52 MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

53 Özer, 2022.

54 MEB, 11 Ekim 2021.

55 Özer, 2022, s.100

56 A.g.e, s.100.

57 Özer, 2021.

eğitim kurumlarında açılan 50 Ar-Ge merkeziyle patent, model ve tasarım başvurularının artması hedefleniyor.⁵⁸ 2021 yılında, MTE kurumları tarafından 470 patent, model ve tasarım başvurusu yapılmışken, bu sayı 2022'nin ilk beş ayında bin 490'a yükseldi.⁵⁹ Daha öncesinde tescillenmiş "1'i patent, 3'ü tasarım ve 70'i marka olmak üzere 74" ürün ise firmalarca satın alındı.⁶⁰ MTE kurumlarındaki öğrenci ve öğretmenlerin döner sermaye gelirlerinin artırılması için yasal düzenlemeler yapıldı. Bu tip gelirlerden alınan %15 hazine kesintisi %1'e düşürüldü.⁶¹ 2022'nin ilk beş ayının verilerine göre, mesleki ve teknik eğitim kurumlarının üretimden elde ettikleri gelir bir önceki seneye göre %231 artış göstererek 559 milyon 899 bin 226 TL oldu.⁶²

Mesleki eğitimin güçlendirilmesi hedefinin alandaki öğrenci sayısının artırılması ve programların sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte güncellenerek dönüştürülmesi merkeze alınarak uygulamaya geçirildiği görülüyor. Diğer yandan öğrencilerin okul içindeki atölyelerde, stajlarını veya uygulamalı eğitimlerini aldıkları işletmelerde karşılaşabilecekleri çeşitli sorunların çözümüne yönelik uygulamaların desteklenmesi ve çocuğun iyi olma hâlinin önceliklendirilmesi önemlidir.

İş kazalarına yönelik eğitimlerin verilmesi ve önlemlerin alınması, çocukların işletmelerdeki çalışma koşullarının yakından takip edilmesi çocuk koruma ilkelerini ve çocuğun iyi olma hâlini güvence altına almak için bir gerekliliktir.

Mesleki eğitimdeki öğrencilerin okul ortamında ve işletmelerde karşılaştıkları iş kazalarına yönelik araştırmalar sınırlıdır. Fikir Sanat Atölyesi Derneği (FİSA) tarafından MTAL'de⁶³ iş kazaları üzerine bir rapor hazırlandı. Rapor, Sosyal Sigortalar Kurumu (SGK) iş kazası kayıtlarının MTAL öğrencilerinin staj sırasında işyerlerinde yaşadıkları kazaları ayrıştırma fırsatı vermediğini ancak MTAL'de gerçekleşen kaza istatistiklerini sağladığını vurguluyor.⁶⁴ MTAL'deki kaza istatistikleri, "okullarda 4-A kapsamında çalışan işçiler ile kısmi sigortalı olarak iş kazası sigortası kapsamında yer alan çıraklar ve meslek lisesi öğrencileri"ni kapsıyor.⁶⁵ Buna göre, 2013-2019 yılları arasında meslek liselerinde 11 bin 196 iş kazası gerçekleşti. 2013'te 239 olan kaza sayısı 2018'de 2 bin 389'a yükseldi. 2019'da ise 2 bin 385 kaza gerçekleşti.⁶⁶ Verinin ayrıştırılamaması nedeniyle kaç öğrencinin ne tür kazalarda yaralandığı bilinmese de bir eğitim ortamı olarak MTAL'lerde artan bir şekilde iş kazası yaşanması, bu alanlarda güvenlik tedbirlerinin güçlendirilmesi gerektiğini gösteriyor.

Grafik 5, mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin kurum türlerine göre dağılımını gösteriyor. Öğrencilerin önemli bir bölümü resmi MTAL'de öğrenim görüyorlar (%64,8), bunu %23,3'le resmi MEM'ler takip ediyor. Özel MTAL'de, ÇPAL'lerin mesleki ve teknik

58 MEB, 11 Ekim 2021.

59 MEB, 15 Haziran 2022.

60 A.g.e.

61 MEB SGB, 2022b, s.17.

62 MEB, 12 Haziran 2022.

63 MTAL öğrencileri, devam ettikleri alana göre farklı staj sürelerine sahipler. Anadolu meslek programlarına kayıtlı öğrenciler, 12. sınıfta haftada üç gün staj yapıp iki gün okula devam ederken Anadolu teknik programlarına kayıtlı öğrenciler stajlarını 10 ve 11. sınıf yaz tatillerinde tamamlıyorlar.

64 FİSA Çocuk Hakları Merkezi, 2021.

65 A.g.e.

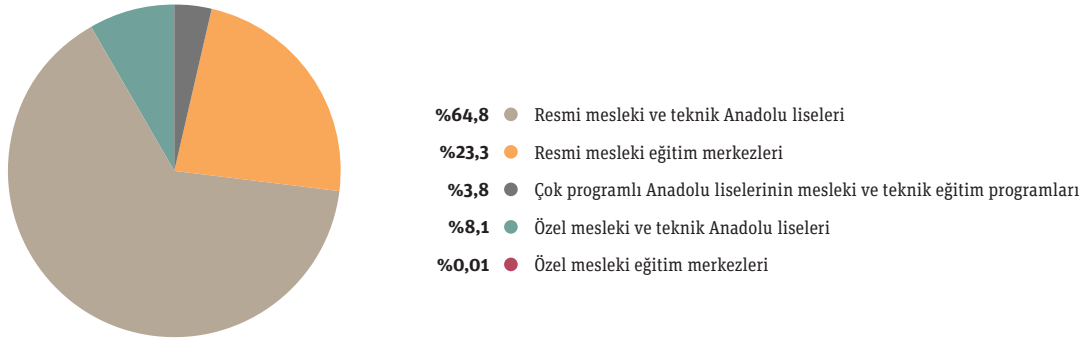
66 A.g.e.

programlarında ve özel MEM'lerde eğitim gören öğrencilerin oranları sırasıyla %8,1, %3,8 ve %0,01'dir. MEM'lerde öğrenim gören öğrencilerin oranı, son yıllarda önemli bir artış gösterdi. 2020-21'de 159 bin 773 olan öğrenci sayısı 2021-22'de 400 bin 437'ye ulaştı.

MEM öğrencilerinin mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencileri içindeki oranı 2020-21'de %10,0'ken 2021-22'de %23,3'e yükseldi.⁶⁷ Bu da mesleki ve teknik eğitime devam eden neredeyse her dört öğrenciden birinin MEM'lere kayıtlı olduğu anlamına geliyor.

MEM'leri tercih eden öğrenciler cinsiyete göre ciddi farklar gösteriyor. Merkezlerde öğrenim gören öğrencilerin %73,6'sı erkek %26,4'ü kadın öğrencilerdir.⁶⁸ Ayrıca merkezlere ortaöğretim çağındaki öğrencilere ek olarak 18 yaş üzerindeki de kayıt yaptırabiliyorlar. Lise ve üstü kurumlardan mezun olan 18 yaş üstü öğrenciler için hazırlanan ve 6-8 ay süren "MEM Tamamlama Programları" Şubat 2022'de başlatıldı.⁶⁹ Bu programa kayıtlı 18 yaş üstü öğrenciler asgari ücretin yarısı kadar ücret alıyorlar.⁷⁰ Nisan 2022 verilerine göre, MEM'lerde öğrenim gören öğrencilerin %54'ü 18 yaş üzerindedir.⁷¹

GRAFİK 5: MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE ÖĞRENCİLERİN KURUMLARA GÖRE DAĞILIMI, 2021-22 (%)

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

MEM'ler, 2016'da yayımlanan 29913 sayılı Resmî Gazete kararıyla örgün eğitim sistemine dahil edildi.⁷² UNICEF ve MEB tarafından yürütülen Mesleki Eğitime Kazandırma Programı, Eylül 2020'den itibaren 14-17 yaş arasında okul dışında kalmış çocukları tespit ederek MEM'lere yönlendiriyor.⁷³ Kurumlara kayıt olmak için ortaokul mezunu olması gereken öğrenciler, haftada bir gün merkezlerde teorik eğitim alırken haftanın diğer

67 MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

68 MEB, 2022c.

69 Özer, 2021; MEB, 9 Nisan 2022.

70 MEB, 9 Nisan 2022.

71 MEB MTEGM, 4 Nisan 2022.

72 Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 9 Aralık 2016.

73 MEB MTEGM, 9 Aralık 2020; Gaziantep Sanayi Odası, 28 Şubat 2022.

günleri işletmelerde çalışarak uygulamalı eğitim görüyorlar. Dört yıllık bir programa sahip olan MEM'lerde öğrenciler sınavlarda başarılı olmaları koşuluyla üçüncü yılın sonunda kalfa, mezun olduklarında ise usta unvanı almaya hak kazanıyorlar. 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda yapılan değişiklikle, asgari ücretin %30'unu kazanan öğrenciler kalfa oldukları dördüncü yılda asgari ücretin yarısı kadar ücret alıyorlar.⁷⁴ Aynı yasa değişikliği sonrasında bu ücret devlet tarafından karşılanmaya başladı. Buna ek olarak, öğrenciler iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamına alınıyorlar. Ancak, öğrencilerin çalıştıkları sürenin SGK emeklilik primlerine katkısı olmuyor.⁷⁵

MEM'lerde öğrenciler sadece üretim sektöründe değil, hizmet sektörüne yönelik programlarda da eğitim alıyorlar. 30 Mart 2022 verilerine göre beş alan öne çıkıyor: Güzellik ve saç bakım hizmetleri, motorlu araçlar teknolojisi, yiyecek içecek hizmetleri, elektrik-elektronik teknolojisi ve moda tasarım teknolojileri.⁷⁶

Eski düzenlemeye göre, MEM öğrencilerinin dört yıllık bir program takip etmelerine rağmen lise diploması alabilmeleri için açıköğretim programlarına kayıt olarak fark derslerini vermeleri gerekiyordu. Ancak yapılan değişiklikle kurumlarda verilen teorik eğitimlerle birlikte öğrenciler, fark derslerini MEM'lerde alarak lise diploması alabiliyorlar.⁷⁷ MEM öğrencileri, haftada 4 gün bir işletmede devam ettikleri uygulamalı eğitimlerde bir usta öğreticinin yanında çalışıyorlar. MEB, usta öğretici sayısını ve usta öğretici yanında çalışan öğrencilerin sayısını artırmak için çeşitli adımlar attı. Ustalık belgesine sahip olanların usta öğretici unvanına sahip olabilmek için iş pedagojisi kurslarını başarıyla tamamlamaları gerekiyordu. 2021'de yapılan değişiklikle en az 10 yıldır usta olarak çalışanların kurslara katılma zorunluluğu kalktı ve iş pedagojisi sınavına doğrudan katılma hakkına sahip oldular.⁷⁸ Bir diğer değişiklik, usta öğretici yanında çalışabilecek maksimum öğrenci sayısında yapıldı. Bir usta öğreticinin yanında çalışabilecek MEM öğrenci sayısı için üst sınır 12'den 40'a yükseltildi.⁷⁹ Bu düzenlemeler MEM'lerde eğitim gören öğrenci sayısını önemli ölçüde artırdı. Artan öğrenci sayısının merkezlerde ve işletmelerde verilen eğitimi nasıl etkilediği ve işletmelerde çalışan öğrencilerin çalışma koşulları çocuğun iyi olma hâli gözetilerek yakından izlenmelidir.

MEM'lere kayıtlı öğrenciler MTAL'dekilere kıyasla daha uzun süreli (haftada dört gün) uygulamalı eğitim alıyorlar. Uygulamalı eğitimlerin gerçekleştiği işletmelerin yakından izlenmesi gerek çocuk işçiliğini önlemek gerekse işletmelerde verilen uygulamalı eğitimin niteliğini takip etmek açısından önemlidir. Ayrıca, mesleki ve teknik eğitime yönelik değerlendirmeler öncelikle istihdam ve üretim çıktıları üzerine yoğunlaşınca, uygulamalı eğitimlerin verildiği atölyelerin ve işletmelerin farklı gelişim ve hak alanları bakımından çocukları nasıl etkilediği göz ardı edilen bir boyut olabiliyor. 18 yaş altında gençlerin yetişkinlerle birlikte çalışarak uygulamalı eğitim aldıkları bu işletmeler ve atölyeler, çocuk korumayı önceliklendirecek ve çocuğun iyi olma hâlini gözeticek şekilde yakından denetlenmelidir.

74 Mesleki Eğitim Kanunu, 19 Haziran 1986.

75 MEB, 2018.

76 Özer ve Suna, 2022.

77 Özer, 2022.

78 Mesleki Eğitim Kanunu, 19 Haziran 1986.

79 Özer, 2022, s.88.

ÖĞRETMEN POLİTİKALARI

Ekin Gamze Gencer

COVID-19 salgınından sonra tüm okulların yıl boyunca açık kaldığı ilk eğitim-öğretim yılı olan 2021-22'de öne çıkan konulardan biri de öğretmen politikaları oldu: 20. Millî Eğitim Şûrası'nın üç ana başlığı arasında "Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi" yer aldı. Şûra kararları doğrultusunda mesleki gelişim programları hayata geçirildi ve Öğretmenlik Meslek Kanunu (ÖMK) yasalaştı. EİR 2022 kapsamında değerlendirilen MEB paylaşımlarında da öğretmenlere ilişkin gelişmelerin öne çıktığı görülüyor.⁸⁰ Bu bölüm kapsamında öğretmen politikalarına ilişkin güncel gelişmeler, öğretmenin iyi olma hâli çerçevesinde *MEB Örgün Eğitim İstatistikleri 2021-22*, *MEB 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu* gibi güncel veri ve izleme kaynaklarından yararlanılarak değerlendiriliyor.

2021-22 eğitim-öğretim yılına ilişkin verilere göre Türkiye'de 975 bin 698'i (%85,6) resmi, 163 bin 975'i (%14,4) özel kurumlarda olmak üzere toplam 1 milyon 139 bin 673 öğretmen görev yapıyor.⁸¹ Resmi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin 879 bin 925'i kadrolu (%90,2), 95 bin 773'ü ise sözleşmeli (%9,8) olarak çalışıyor. 2021-22 eğitim-öğretim yılında tüm kademelerde resmi kurumlardaki öğretmen sayısı bir önceki yıla göre %2,7, özel öğretim kurumlarında ise %1,1 arttı.⁸² Ücretli öğretmen sayısı ise Türk Eğitim-Sen verilerine göre 85 bin 513'tür.⁸³

2021-22 eğitim-öğretim yılında kademelere göre öğretmen sayıları resmi ve özel kurumlarda genel olarak arttı, oransal olarak en büyük artış okulöncesi eğitimde gerçekleşti (Tablo 1). 2020-21 eğitim-öğretim yılında okulöncesi kademesinde eğitime erişen öğrenci sayısı önceki yıla göre %24,8, öğretmen sayısıysa %3,8 azalmıştı.⁸⁴ 2021-22'de ise okulöncesi eğitimdeki öğrenci sayısı önceki yıla göre %53,8, öğretmen sayısı ise %12,8 arttı. Kademelere göre incelendiğinde yalnızca özel ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen sayısında kayda değer bir azalma olduğu görülüyor.⁸⁵ Bu sayı, 2021-22'de önceki yıla göre 3 bin 557, 2020-21'de ise 5 bin 302 azaldı.⁸⁶ Ayrıca, 2021-22'de özel ortaöğretim kurumu sayısı 3 bin 789'dan 3 bin 610'a düştü. Azalma bir ölçüde, kurum sayısındaki değişikliklerle ilgili olabilir.

80 Raporun "Giriş" bölümünde detaylı bilgi veriliyor.

81 MEB, 2022c. Sayılara idareci (müdür ve müdür yardımcısı) olarak görev yapanlar da dahildir.

82 MEB, 2021.

83 Türk Eğitim-Sen, 25 Mayıs 2022. Bu veri Hakkari ve Bolu haricindeki 79 ilin durumunu yansıtır.

84 Aktaş Salman vd., 2021.

85 Özel ortaokullardaki azalma sayısı yalnızca iki olduğundan değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

86 Aktaş Salman vd., 2021.

TABLO 1: 2021-22 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILINDA ÖĞRETMEN SAYILARI VE ÖNCEKİ YILA GÖRE ORANSAL DEĞİŞİM

	Öğretmen Sayısı	Değişim (%)
Okulöncesi	107.171	12,8
Resmi	79.952	10,4
Özel	27.219	20,3
İlkokul	310.477	1,2
Resmi	275.767	0,8
Özel	34.710	4,3
Ortaokul	376.747	1,6
Resmi	337.433	1,8
Özel	39.314	-0,005
Ortaöğretim	389.307	1,9
Resmi	322.590	3,4
Özel	66.717	-5,1

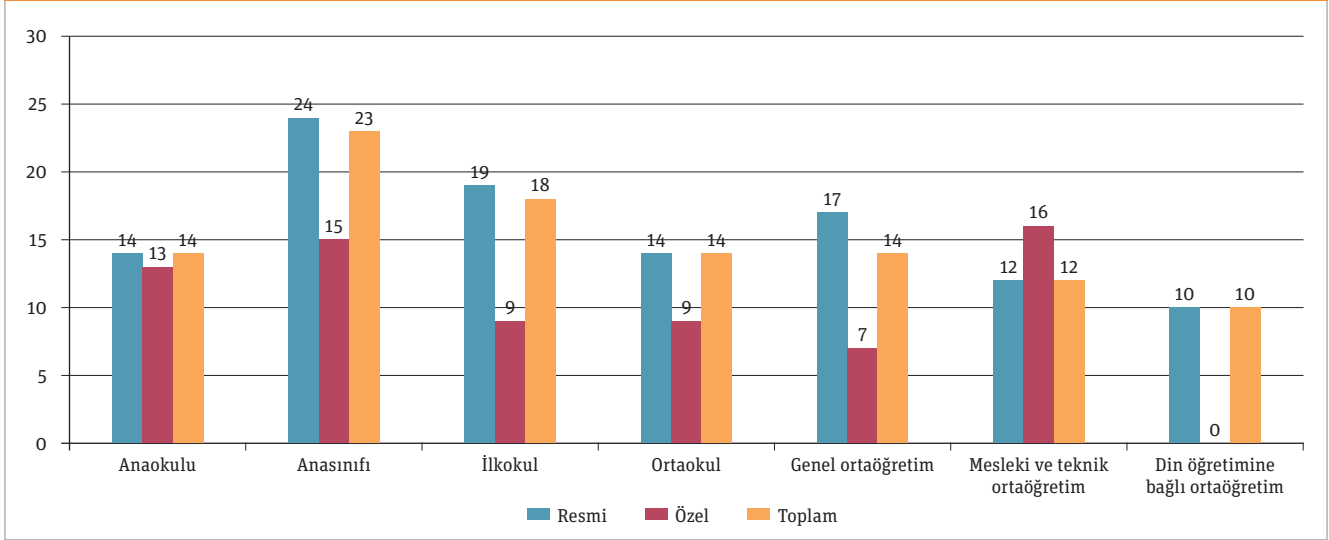
Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplanmıştır.

Açıklama: Okulöncesi kademesindeki öğretmen sayılarına anasınıflarında ve MEB'e bağlı olmayan kurumlarda görev yapan öğretmenler de dahildir.

2021-22 eğitim-öğretim yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısına ilişkin veriler genel olarak değerlendirildiğinde, resmi kurumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının mesleki ve teknik eğitim dışında özel kurumlardakinden daha yüksek olduğu görülüyor. Öğretmen sayısındaki artışın öğrenci sayısındaki artışın altında kalmasının etkisiyle anaokulu ve anasınıflı kademelerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısında artış yaşandı. Bir önceki sene resmi anaokullarında bu sayı 11, özel kurumlarda 8'ken 2021-22'de sırasıyla 14 ve 13 oldu (Grafik 6). Anasınıfları, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu kurum türü oldu; bu sayı resmi kurumlar için 24, özel kurumlar için 15'e çıktı. Bu sayılar bir önceki sene 17 ve 12'ydi. Resmi kurumlar içinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 2021-22'de en yüksek olduğu kurum türleri anasınıflı, ilkökul ve genel ortaöğretimdir.

GRAFİK 6: KADEMEYE VE OKUL TÜRÜNE GÖRE ÖĞRETMEN BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI, 2021-22

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplanmıştır.

Açıklama: Okulöncesi kademesinde anaokulları yaz anaokullarını, anasınıfları da yaz anasınıfları ve 3-6 Yaş Oyun Odası Kurs Programlarını da kapsıyor. Sayılara toplum temelli ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı veya işyerlerinde açılan kurumlar dahil edilirken hiçbir kademede öğrenci sayılarına açıköğretim öğrencileri dahil edilmedi.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arttıkça öğretmenlerin öğrencilerine ayırdıkları zamanın azaldığı yorumu yapılabilir. Alanyazında bu orana ilişkin “ideal” bir değer bulunmuyor çünkü öğretmenin öğrenciyle geçirdiği sürenin uzunluğunun yanında bu sürenin niteliği de kritiktir.⁸⁷

Öğrencinin yaşı ve ihtiyaçları, öğretmenin deneyimi ve becerileri bu sürenin niteliğinde belirleyicidir. Akademik başarıyla ilişkili faktörlerin belirlenmesi amacıyla 2019-20 eğitim-öğretim yılında Liselere Geçiş Sistemi (LGS) sınavına katılan 8. sınıf öğrencileri ve onların öğretmenlerine ilişkin verilerin incelendiği *Türkiye’de Akademik Başarının Belirleyicileri* araştırmasına göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı “öğrenci başarısı ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir.”⁸⁸ Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, öğretmenin iyi olma hâli, öğretmenin ders verdiği süre ve bu sürenin mesaisine oranı gibi diğer önemli etkenler dikkate alınmadığında öğretmenlerin çalışma koşullarını yansıtmakta yetersiz kalabiliyor.⁸⁹ Bununla birlikte, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitime ayrılan kaynaklar bakımından aydınlatıcı bir göstergedir. “Bu veri, öğretmen sayısı çeşitli yıllar, okul türleri ya da bölgeler açısından karşılaştırılırken gözlemlenen farklılıkların bir bağlam içinde değerlendirilmesi için anlamlı ve gereklidir.”⁹⁰

Bölgelere Göre Resmi Kurumlarda 100 Öğrenci Başına Düşen Öğretmen Sayısı

<https://www.egitimreformugiri.simi.org/wp-content/uploads/2022/11/100OgrenciBasinaDusenOgretmenSayisi.pdf>

⁸⁷ UNESCO, t.y.

⁸⁸ Suna vd., 2021.

⁸⁹ OECD, 3 Ekim 2022.

⁹⁰ Aktaş Salman vd., 2021.

İlk atama, emeklilik, ölüm ve istifa da öğretmen sayılarını, dolayısıyla öğretmen başına düşen öğrenci sayısını etkileyen konulardır. *MEB 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'na göre 2021 yılında toplam 21 bin 407 öğretmenin ilk ataması gerçekleştirildi.⁹¹ Ocak 2022'de ek 15 bin öğretmenin ataması yapıldı.^{92,93} 2022'de yapılan ek atamayla yaklaşık 35 bine ulaşan 2021 yılı atama sayısı son 10 yılın ortalaması olan 40 bin 375'in altında kalıyor.⁹⁴ *MEB 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'na göre 2021 yılı içinde 15 bin 63 öğretmen Bakanlık kadrolarından ayrıldı.⁹⁵ Bunların 13 bin 33'ünün emeklilik, 2 bin 30'unun ölüm ve istifa gibi sebeplerle olduğu belirtildi. İlk atamalar ve çeşitli nedenlerle meslekten ayrılmalar dışında öğretmen sayısını etkileyen bir uygulama da ücretli öğretmenliktir. Türk Eğitim-Sen verilerine göre 2021-22 eğitim-öğretim yılında ücretli öğretmen sayısı 85 bin 513'tür, bu sayı önceki yıl 69 bin 326'ydı.⁹⁶

“MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda ‘zayıflıklar’ arasında sayılan ücretli öğretmenlikte sayının artmış olması olumsuz bir gelişmedir, zira ücretli öğretmenlik belirli ve istisnai koşullarda gerekli olabilecek bir uygulamadır.”⁹⁷

Öğretmen atamalarının yanı sıra, öğretmen ihtiyacının karşılanması ve öğretmenin iyi olma hâli için önemli konulardan biri de öğretmenin mesleki gelişimidir. Öğretmenlerin çalışma hayatlarında profesyonel gelişim fırsatı edinebilmelerinin önemi uzun süredir vurgulanıyor.⁹⁸ Alanyazın, çalışma ortamlarında desteklenmediğini, gerekli kaynakların kendisine sunulmadığını hisseden öğretmenlerin meslekten ayrılma oranlarının daha yüksek olduğuna,⁹⁹ mesleki gelişim programlarının öğretmenliğin gerektirdiği duygusal emeğe olumlu katkı sunduğuna¹⁰⁰ ve meslektaşlararası işbirliği bakımından önemli olduğuna¹⁰¹ işaret ediyor. Bu bağlamda, öğretmenlerin mesleki gelişiminin desteklenmesinin eğitim sisteminin önceliklerinden biri olması gerektiği açıktır.

“Eğitimde Fırsat Eşitliği” ana temasıyla Aralık 2021'de gerçekleşen 20. Millî Eğitim Şûrası'nın üç ana gündem maddesinden birinin öğretmenlerin mesleki gelişimi olması da bu konunun politika öncelikleri arasında yer bulması bakımından önemlidir.¹⁰²

DUYGUSAL EMEK

Öğretmenler için duygusal emek karar alma ve duygusal yönetim becerilerinin bir arada kullanıldığı karmaşık süreçlerdir. Öğretmenlerin eğitim ortamlarında duygularını profesyonel kurallara uyacak şekilde yönetmesi ve bunu yaparken öğrencilere rol model olacak tutum ve davranışları sürdürmesi gerekir.

Kaynak: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8657663/>

91 MEB SGB, 2022a.

92 MEB, 31 Ocak 2022.

93 1 Eylül 2022'de 99 alanda 20 bin öğretmen ataması yapıldı. Atamalardaki branş dağılımlarında okulöncesinin önceliklendirildiği belirtildi. Bu rapor Haziran 2022'yi kapsıyor.

94 Performans programına göre 21 bin 433 atama gerçekleştirilmiştir. İki belgede belirtilen sayılar arasında 26 fark vardır.

95 MEB SGB, 2022a.

96 Türk Eğitim-Sen, 25 Mayıs 2022.

97 Aktaş Salman vd., 2021.

98 Schwille ve Dembélé, 2007.

99 Moore Johnson ve Birkeland, 2003.

100 Acton ve Glasgow, 2015.

101 Aktaş Salman vd., 2021.

102 MEB, 29 Kasım 2021.

Öğretmenlerin mesleki gelişim programları, Ocak 2022'de açılan Öğretmen Bilişim Ağı (ÖBA) dijital platformu üzerinden planlanıyor, “yüz yüze, uzaktan, harmanlanmış ve çevrim içi olarak” gerçekleştiriliyor.¹⁰³ ÖBA'nın kullanıma açılmasını takiben 2021 yılının ilk beş ayında öğretmen ve yönetici başına 27,8 olan eğitim süresi, 2022'nin ilk beş ayında %72'lik artışla 47,9 saate yükseldi.¹⁰⁴ Eğitimlerin “%53'ünü öğretmenlik genel alan bilgisi, %22'sini kişisel gelişim, %12'sini öğretmenlik özel alan bilgisi, %10,8'ini yönetim eğitimleri ve kurumsal eğitimler” oluşturdu.¹⁰⁵

Öğretmen Akademisi Vakfı'nın (ÖRAV) ÖBA kurulmadan önce, 2021 yılı Temmuz ve Ağustos ayları boyunca toplamda 3 bin 659 kişiyle görüşerek hazırladığı *Öğretmenlerin Mesleki ve Kişisel Gelişim Eğitimlerine Erişim Tercihleri Araştırması*'na göre “Öğretmenler, çevrim içi mesleki ve kişisel gelişim eğitimlerini, belirli bir ihtiyaca yönelik olması, branşlarına uygun olması, güncel konular içermesi sebebiyle verimli bulduklarını belirtmişlerdir.”¹⁰⁶ Aynı zamanda çevrimiçi mesleki gelişim eğitimlerinin yüz yüze eğitimlere göre daha fazla zaman gerektirdiğine, eğitimlerin meslektaşlarıyla olan iletişimlerinin zayıflamasına yol açtığına ve bu programların her branşa uygun olmadığına ilişkin geribildirimler de alındığı görülüyor.¹⁰⁷ Öğretmenlere sunulan mesleki gelişim programlarının içeriğine dair öğretmenlerin söz sahibi olmaları, bu programların dijital yorgunluğa sebep olma ihtimalinin göz önünde bulundurulması ve meslektaşlar arasındaki bağın korunmasının gerekliliği önemlidir.

Eğitimde Eleştirel Dijital Okuryazarlık: Öğretmenlerden Öğretmene El Kitabı

Öğretmen Ağı, Teyit işbirliği ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği desteğiyle gerçekleşen Eğitimde Eleştirel Dijital Okuryazarlık Projesi kapsamında “Türkiye'nin 19 farklı ilinden ve birçok farklı branştan 39 öğretmen bir arada eğitimde eleştirel dijital okuryazarlığa yer açmak için üretti.”

“Eğitimde Eleştirel Dijital Okuryazarlık: Öğretmenlerden Öğretmene El Kitabı, eleştirel dijital okuryazarlık becerilerinin eğitim ortamlarına yansımalarını ele alıyor ve teyitçilikle bağlantısını kuruyor.”

(<https://www.ogretmenagi.org/yayinlarimiz/egitimde-elistirel-dijital-okuryazarlik-ogretmenlerden-ogretmene-el-kitabi>)

ÖĞRETMENLER, SOSYAL MEDYA VE ÇOCUK HAKLARI¹⁰⁸

Pek çok öğretmen sosyal ağlarda içerik üretiyor, kullanılan uygulamaları, yöntemleri ve bazen de öğrencilerini takipçileriyle paylaşıyor. Mesleki gelişime yönelik programlarda çocuk hakları, unutulma hakkı ve çocuk koruma gibi konuların yer alması önem taşıyor. “Çocuklar, bu hakları korunmadığında siber zorbalıktan, tacize, reklamların olumsuz etkilerine kadar pek çok açıdan riske açık hâle gelebiliyorlar.”

“Öğretmenler, ebeveynler paylaşımlarıyla çocuğun kendi iradesi dışında dijital kimliğinin oluşmasına sebep oluyor. Çocuk ileride kendi hesap açtığında yüz tanıma sistemi olduğu için o yüzün ona ait olduğu ortaya çıkıyor.”

“Öğretmenler, ebeveynler paylaşımlarıyla çocuğun kendi iradesi dışında dijital kimliğinin oluşmasına sebep oluyor.”

“Bazı fotoğraf veya videolarda okul ismi, sınıfı var. Kötüye kullanmak amacıyla erişmek mümkün, çocuk erişilebilir kılınıyor.”

Öğretmenlerin sosyal ağlarda çocuklara ilişkin sorumluluklarına dair bilgilendirilmesinin yanında dijital okuryazarlıklarının geliştirilmesi de gereklidir. “[Dijital] yetkinlikler, fırsat ve riskleri doğru tanımlayabilmek, tüm bu yeterliliklerle dijitali doğru ve sorumlu şekilde kullanabilmek.” dijital eşitsizliğin derinleşmesinde etken faktörlerdir.¹⁰⁹

103 MEB, 2022b.

104 MEB, 16 Haziran 2022.

105 MEB, 16 Haziran 2022.

106 ÖRAV, 2021.

107 ÖRAV, 2021.

108 Aktaş Salman, 19 Ağustos 2022.

109 Teyit ve Öğretmen Ağı, Ekim, 2021.

Şûra'da alınan tavsiye kararları ışığında MEB tarafından öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik yürütülen çalışmalarda okulun merkeze alınması önceliğinin altı çiziliyor. Bu yaklaşımla, "Okul Temelli Mesleki Gelişim Programı", "Öğretmen-Yönetici Hareketlilik Programı" ve "Mesleki Gelişim Toplulukları" başlıklı üç uygulamanın hayata geçirildiği belirtiliyor.¹¹⁰ 2005 yılında Okul Temelli Mesleki Gelişim'in (OTMG), "okulun ve öğretmenin güçlenmesini bir arada ele alan" bir model olarak pilot uygulaması yapıldı ve MEB tarafından 2010'da *Okul Temelli Mesleki Gelişim Kılavuzu* yayımlandı.¹¹¹ Bu uygulamalar yaygınlaşmadı. OTMG modeline ilişkin bir araştırmada öğretmenlerin sürecin başında OTMG'ye dair görüşlerinin olumlu olduğu ancak "uygulama sürecinde karşılaşılan güçlüklerle bağlı olarak" yaklaşımlarının zaman içinde olumsuzlaştığı belirtiliyor.¹¹² Mevcut OTMG uygulamasında okullar ihtiyaç duydukları eğitimleri kendileri belirliyor ve MEB okullara bu eğitimin bütçesini sağlıyor. Bu alandaki bütçe bir önceki yıla göre 28 kat artırılarak 282 milyon liraya çıkarıldı.¹¹³ Bütçenin 17 milyonu mesleki gelişim topluluklarına, 25 milyonu öğretmen ve yönetici hareketlilik programına, 30 milyonu öğretmen ve okul yöneticilerinin diğer mesleki gelişim eğitimlerine ve 210 milyonu ise OTMG eğitimine ayrıldı.¹¹⁴ Ayrılan kamu kaynaklarındaki bu kayda değer artış, okul temelli mesleki gelişimin bir politika alanı olarak öncelik kazandığı şeklinde yorumlanabilir. 20. Millî Eğitim Şûrası'nın "okulu merkeze alan" tavsiye kararlarının çıktıkları arasında yer alan "**Öğretmen - Yönetici Hareketlilik Programı**" ve "**Mesleki Gelişim Toplulukları**"¹¹⁵ uygulamaları ise öğretmen dayanışmasını destekleyebilecek ve işbirliğine alan açabilecek başlıklar olarak değerlendirilebilir. Mesleki dayanışma topluluklarının "öğretmenlik ve sınıf pratiklerinin iyileşmesine ve öğrenci başarısının artmasına"¹¹⁶ ve öğretmenlerin motivasyonlarının ve dijital yetkinliklerinin güçlenmesine olumlu etkisi olduğu biliniyor.¹¹⁷ Mesleki gelişime ilişkin eğitim programlarıyla beraber öğretmen ve yöneticilerin bir araya gelip, paylaşım ve işbirliği içinde birbirlerini destekleyebileceği programların önceliklendirilmesi de önemlidir.

Türkiye'de Akademik Başarının Belirleyicileri araştırmasına göre "hizmet içi eğitime katılım sayısı"¹¹⁸ [ö]ğrenci başarısı ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir.¹¹⁹ Bu bulgu, öğretmenlerin mesleki gelişiminin öğrenci başarısından bağımsızlaştırılması, öğretmenlerin sadece "çocukların iyi olmasının bir aracı olarak"¹²⁰ görülmemesi ve öğretmenin iyi olma hâlinin programların odağında bulundurulması için anlamlı bir çıkış noktası oluşturabilir. Öğretmenlerin diyalog ve meslektaş dayanışması içerisinde bilgi ve deneyim paylaşımında bulunabilmesi ve uzmanlıklarını uygulamaya koyabilmesi, okulun, öğrenciler ve öğretmenler başta olmak üzere, tüm paydaşlarının iyi olma hâllerinin desteklenebilmesi için kritiktir.

Öğretmen - Yönetici Hareketlilik Programı, başarısı ya da uygulamalarıyla ön plana çıkan eğitim kurumlarının sahip olduğu tecrübe ve bilginin diğer eğitim kurumları ile paylaşılması amacıyla düzenlenen öğretmen/ yönetici ziyaret programlarıdır.

(Kaynak: oba.gov.tr)

Mesleki Gelişim Toplulukları (MGT), öğretmenlerin okul düzeyinde ihtiyaçları doğrultusunda planlanan, uygulamaya dönük mesleki gelişim çalışmalarını kapsamaktadır. Mesleki gelişim toplulukları uygulamadan öğrenilen ve deneyim paylaşımı ile genişleyen bir yaklaşımdır.

110 MEB, 2022b.

111 Aktaş Salman vd., 2021.

112 Uçar Yılmaz, 2022.

113 MEB, 9 Mart 2022.

114 A.g.e.

115 MEB, 2022b.

116 Ayan, 2020.

117 Aktaş Salman vd., 2021.

118 Öğretmenlerin mesleki eğitime katılımları, 2020 yılı içinde her bir okuldaki öğretmenlerin katıldıkları hizmetiçi eğitim sayısının ortalamasıdır. bkz. Suna vd., 2021.

119 Suna vd., 2021.

120 Öğretmen Ağı, 18 Kasım 2021.

2021-22 eğitim-öğretim yılında öğretmen politikalarının öne çıkan gelişmeler arasında yer almasının nedenlerinden biri de ÖMK'dır. "Öğretmenlerin çalışma koşullarını, görevlerini, haklarını ve sorumluluklarını düzenleyen öğretmenliğe özgü bir kanunun gerekliliği uzun yıllardır dile getiriliyor."¹²¹ ÖMK süreci, Şûra'nın hemen sonrasında, Aralık 2021'de kanun teklifinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunulmasının duyurulmasıyla başladı.¹²² ÖMK teklifiyle "öğretmenlerin atamaları ve mesleki gelişimleri ile kariyer basamaklarında ilerlemelerinin düzenlenmesi"nin amaçlandığı açıklandı.¹²³ Teklif hızlı bir biçimde yasalaştı.

12 maddelik kanunla gelen en önemli değişikliklerden biri öğretmenlik mesleğinin kariyer basamaklarına ayrılmasıdır. Düzenlemeye göre aday öğretmenlik dahil en az 10 yıl hizmeti bulunan ve kademe ilerlemesinin durdurulması cezası olmayan öğretmenlerden 180 saatlik Uzman Öğretmenlik Eğitim Programı'nı tamamlayıp yapılacak yazılı sınavda başarılı olanlar uzman öğretmen olacaklar. 10 yılını doldurmuş uzman öğretmenler ise 240 saatlik Başöğretmenlik Eğitim Programı'nı alıp yazılı sınavı geçtikten sonra başöğretmen olma hakkı kazanacaklar.¹²⁴ Herhangi bir alanda yüksek lisans eğitimini tamamlayanlar uzman öğretmenlik, herhangi bir alanda doktora eğitimini tamamlayanlar ise uzman ve başöğretmenlik unvanı için yazılı sınavdan muaf tutulacaklar. Uzman veya başöğretmen unvanı alanlara birer derece verilecek ve eğitim-öğretim tazminatlarında iyileştirmeye gidilecek.¹²⁵ ÖMK'yla öğretmenlerin kariyer basamaklarının düzenlenmesinin yanı sıra birinci dereceli kadroda görev yapan öğretmenlerin ek göstergeleri 3600'e çıkarıldı.¹²⁶ Bu uygulama ağırlıklı olarak emekli maaş ve ikramiyelerine yansıtılacak ve 15 Ocak 2023 tarihinde yürürlüğe girecek.

2004 YILINDA ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN KARİYER BASAMAKLARINA AYRILMASI

30 Haziran 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'la öğretmenlik mesleği, adaylıktan sonra, "öğretmen", "uzman öğretmen" ve "başöğretmen" olmak üzere üç kariyer basamağına ayrılmıştı.¹²⁷ Kanunun iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne açılan dava sonucunda bazı fıkra ve ibareler iptal edilmiş ancak kariyer basamakları kabul edilmişti.¹²⁸ Buna rağmen kariyer basamakları çok kısa bir dönem uygulandı. Bu durum, Bakanlıkta 83 bin 350 uzman öğretmen ve 100 başöğretmen olmasına¹²⁹ ancak diğer öğretmenlerin ileri kariyer basamaklarına erişiminin engellenmesine neden oldu. 2004'teki düzenlemede öğretmen kadrosu içinde başöğretmenlerin oranı %10, uzman öğretmenlerinse %20'yle sınırlandırılmıştı. Anayasa Mahkemesi bütün öğretmenlerin yükselmesinin önünde engel teşkil edeceği gerekçesiyle bu maddenin iptali yönünde karar vermişti.¹³⁰ ÖMK'daki kariyer basamaklarıyla ilgili düzenlemenin 2004 yılındaki kanun değişikliğini kota sınırlaması olmadan geri getirdiği söylenebilir.

121 ERG, 26 Ocak 2022.

122 MEB, 29 Aralık 2021.

123 MEB, 31 Aralık 2021.

124 Öğretmenlik Meslek Kanunu, 14 Şubat 2022.

125 Uzman öğretmenlere ödenen eğitim öğretim tazminatı yüzde 20'den yüzde 60'a, başöğretmenlere ödenen eğitim öğretim tazminatı ise yüzde 40'tan yüzde 120'ye yükseltiliyor.

126 Bu hak yalnızca öğretmenlere değil, tüm kamu çalışanlarına tanındı.

127 Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik, 8 Temmuz 2004.

128 Cumhuriyet, 18 Mart 2009.

129 Cumhuriyet, 4 Mayıs 2022.

130 Cumhuriyet, 18 Mart 2009.

ÖMK'yla gelen kariyer basamakları düzenlemesi, özellikle eğitim alanındaki sendika ve meslek örgütleri tarafından iş barışını ve öğretmenin motivasyonunu bozma riski ve “aynı işi yapan öğretmenleri sınavdaki başarılarına göre kategorize edip ayrı ayrı ücretlendir[mesi]”¹³¹ bakımından eleştirildi. Sendikalar sürecin başından itibaren kanunun geri çekilmesini talep ettiler.¹³² Öğretmen Ağının öğretmenlerle gerçekleştirdiği görüşmelerde aktarılan gözlemler de okullarda sınavlarla ilgili olarak öğretmenler arasında gerilim ve rekabetin arttığı, sınavın da yalnızca ekonomik katkı boyutuyla konuşulduğu durumlara işaret ediyor. Ayrıca bu görüşmelerde bazı öğretmenlerin, kariyer basamaklarındaki yükselmenin sahada niteliksel dönüşüme neden olmayacağından ve tartışmanın ekonomik katkı zemininden yürüyor olmasının öğretmenlik onurunu ve itibarını zedeleyeceğinden endişe duydukları da gözlemlendi. Öğretmenler ayrıca maaşlarıyla geçimlerini sağlayamadıkları için özel derslere ve Destekleme Yetiştirme Kurslarına yönelindiklerini, pansiyon nöbeti için yoğun talep olduğunu belirttiler. Bu durumun profesyonel ve kişisel gelişimlerini olumsuz etkilediğini, pek çok öğretmenin mesleği bırakmak durumunda kaldığını paylaşan öğretmenler oldu. Bu gözlemlerle bağlantılı olarak, maaş, iş güvencesi, çalışma ortamının niteliği gibi faktörlerin öğretmenin iyi olma hâlini doğrudan etkilediğinin de altı çizilmelidir.¹³³ *Eğitim için Öğretmenlere İlişkin Uluslararası Görev Gücü 2030*'da da ekonomik krizler, yoksulluk ve dolayısıyla öğretmenlerin hayat standartlarının giderek düşmesinin eğitimin niteliğinin belirleyicilerinden olduğu vurgulanıyor.¹³⁴

Türkiye'de öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görevlerini, sorumluluklarını, haklarını, yetiştirilmelerini, istihdamlarını düzenleyen, mesleki standartları belirleyen ve geçmişteki çeşitli düzenlemeleri sistematik bir bütünlük içinde sunan bir meslek kanunu yıllardır bekleniyordu. Bu bakımdan ÖMK, Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin desteklenmesine yönelik önemli bir adımdır. Bununla birlikte mevcut hâliyle ÖMK, birçok kritik konuyu başka kanunlara havale ediyor, “özel okul, kurs ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin ekonomik ve sosyal hakları, ücret ve çalışma koşullarıyla ilgili düzenleme”¹³⁵ getirmiyor ve sözleşmeli ve kadrolu öğretmenlik arasındaki hak farklılıkları gibi sorunlara yanıt vermiyor. MEB, eleştirileri 2004'teki uygulamaya işaret ederek yanıtıyor¹³⁶ ve ÖMK'nın yalnızca bir başlangıç olduğunun, düzenlemelere ilaveler yapılabileceğinin altını çiziyor.¹³⁷ Bu bağlamda, iyileştirileceği belirtilen ÖMK'nın çerçevesinin ileriki düzenlemelerde genişletilip tüm öğretmenleri ve öğretmenlik mesleğine dair kritik konuları kapsayacak hâle getirilmesi gereklidir. Öğretmenlerin atılacak ilgili politika adımlarında söz sahibi olması ve atılması planlanan adımlara ilişkin bilgilendirilmeleri de elzemdir.

131 Sendika.org, 16 Mayıs 2022.

132 Evrensel, 1 Haziran 2022.

133 Koyuncu ve Düşkün, 2020.

134 International Task Force on Teachers for Education 2030, t.y.

135 Eğitim-Sen, 24 Ocak 2022.

136 Kasap, 6 Şubat 2022.

137 NTV Haber, 7 Ocak 2022.

EĞİTİME ERİŞİMİ İÇİN ÖZEL ÖNLEM GEREKEN ÇOCUKLAR

Özgenur Korlu, Ekin Gamze Gencer, Kayıhan Kesbiç, Sinem Sefa Akay

2012 yılından beri Türkiye’de 12 yıllık zorunlu eğitim olmasına karşın, 2021-22 eğitim yılı verilerine göre 6-17 yaş grubundaki yaklaşık 570 bin 293 çocuk eğitim dışındadır.¹³⁸ Doğum yılına göre okullulaşma oranlarına bakıldığında da bazı doğum yıllarında önceki yıla göre öğrenci sayısında azalma olduğu görülüyor.¹³⁹ Eğitime erişim, eğitim hakkının gerçekleşmesinin ilk adımıdır. Bu çerçevede eğitim dışına çıkmanın nedenlerinin düzenli olarak analiz edilmesi ihtiyaca yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi için gereklidir.

Eğitim dışındaki çocuklara ilişkin bilgiler ise sınırlıdır. Bu çocukların ne kadarının kız çocuğu olduğunu söylemek mümkün olsa da ne kadarının mülteci olduğu, kırsalda yaşadığı, özel eğitim desteğine ihtiyacı olduğu veya çalıştığı için eğitimden ayrıldığı mevcut verilerle analiz edilemiyor. Diğer yandan, başta cinsiyet ve bölgesel farklılıklar olmak üzere çocukların özellikleri ve içinde buldukları koşulların eğitime erişimlerini etkilediği açıktır.¹⁴⁰ Özelliklerinden ve koşullarından bağımsız hepsi için ortak olansa her koşulda nitelikli eğitimin tüm çocuklar için bir hak olmasıdır. Bu bölümde eğitime erişimi için özel önlem gereken çocukların 2021-22 eğitim-öğretim yılındaki durumu farklı başlıklar altında değerlendiriyor.

138 MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

139 Raporun “Kız Çocuklar” bölümünde detaylı bilgi veriliyor.

140 Gümüş ve Chudgar, 2016.

KIZ ÇOCUKLAR

Özgenur Korlu

Zorunlu eğitimde kız çocukların okullulaşma oranlarının artırılması için son 25 yıldır hem kamu hem de sivil toplum kuruluşları tarafından önemli çalışmalar yürütüldü.¹⁴¹ 2000-01'de %39,2 olan kız çocukların ortaöğretimdeki net okullulaşma oranı, 2021-22'de %89,3'e yükseldi. Bu dönemde kız ve oğlanlar arasındaki net okullulaşma farkı da azaldı. 2000-01'de oğlanların lehine 9,3 yüzde puan olan cinsiyet farkı, 2021-22'de 0,7 yüzde puana geriledi. Ayrıca son dönemde yapılan **Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2018**, Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) 2019 ve LGS 2022 gibi ulusal ve uluslararası değerlendirmelerde kızlar, oğlanlara yakın ya da onlardan daha başarılı performans gösteriyor.¹⁴² Örneğin, LGS 2022 için MEB tarafından yapılan analizde, önceki yıllarda olduğu gibi kız öğrencilerin oğlan öğrencilerden daha yüksek performans gösterdiği ifade ediliyor.¹⁴³

Bu gelişmelere karşın gelinen noktada, zorunlu eğitim çağındaki hiçbir yaş grubunda ne kız ne de oğlan çocuklar için okullulaşma oranı %100 değildir. 6-17 yaş grubundaki yaklaşık 570 bin 293 çocuk yani zorunlu eğitim çağındaki çocukların %3,7'si eğitim dışındadır. Bu çocukların %50,8'i kız çocuk, %49,2'si oğlan çocuktur.

Tablo 2'de yaşa ve cinsiyete göre eğitim dışındaki yaklaşık çocuk sayısı gösteriliyor. Okula başlama yaşı olan 6 yaşta 41 bin 940 olan sayı, 7 yaştan itibaren 15 binin altına düşüyor. Ortaokula geçişle birlikte yeniden artışa geçen sayı, ortaöğretime başlangıç yaşı olan 14 yaşta 55 bin 665'e çıkıyor. Bu yaştan sonra da artmaya devam eden eğitim dışındaki çocuk sayısı, 17 yaşta en yüksek sayıya 161 bin 738'e yükseliyor.

Eğitim dışındaki çocuk sayısına cinsiyet ayrımında bakıldığında ise 6-12 yaş grubunda ve 17 yaşta eğitim dışındaki oğlanların sayısı daha yüksektir. 13-16 yaş grubunda ise kızların sayısının yüksek olduğu görülüyor. Diğer yandan, toplam sayıya bakıldığında eğitim dışındaki kız çocuk sayısı yaklaşık 289 bin 502 iken oğlan sayısı 280 bin 791'dir.

Okuma becerilerinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi: PISA 2018 verileriyle bir analiz.

<https://bit.ly/3E8cUEL>

141 Bu projeler arasında; Baba Beni Okula Gönder Seferberliği, Haydi Kızlar Okula Kampanyası, Kardelenler Projesi, Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi (KEP-I), Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi (KEP-II), Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP) sayılabilir.

142 Cin vd., 2022; Düşkün ve Korlu, 2021;

143 Suna ve Özçelik, 2022.

TABLO 2: YAŞA VE CİNSİYETE GÖRE EĞİTİM DIŞINDAKİ YAKLAŞIK ÇOCUK SAYISI, 2021-22

	Toplam	Kız	Oğlan
6 yaş	41.940	19.468	22.472
7 yaş	13.017	6.402	6.615
8 yaş	13.233	6.404	6.829
9 yaş	14.712	7.103	7.609
10 yaş	15.671	7.659	8.012
11 yaş	21.058	9.962	11.096
12 yaş	19.378	9.200	10.178
13 yaş	26.823	14.778	12.045
14 yaş	55.665	31.313	24.352
15 yaş	82.636	43.992	38.645
16 yaş	104.423	54.833	49.590
17 yaş	161.738	78.390	83.348
Toplam	570.293	289.502	280.791

Kaynak: MEB (2022c) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

↓ XLS

↓ CSV

2021-22 eğitim-öğretim yılında eğitim dışındaki öğrenci sayısı kadar, önceki yıl eğitimde olan çocukların ne kadarının eğitim dışına çıktığı ve bunun nedenleri de kız çocukların eğitim hakkı bağlamında değerlendirilmesi gereken bir sorundur. Bununla ilgili kamuoyuyla veri paylaşılmamasına karşın doğum yılına göre net okullulaşma oranıyla tahminde bulunulabilir. Aynı yıl doğan öğrencilerin sayısının ardı ardına gelen iki eğitim yılı arasında azalması, doğrudan o yıl eğitimden ayrılan çocuk sayısını göstermez. Eğitimden ayrılma dışında, vefat ve yurtdışına göç gibi etkenler sayıdaki azalmanın nedenlerinden olabilir. Buna karşın, bu farkın bazı doğum yıllarında beklenenden yüksek seyretmesi, eğitimden ayrılmayı önlemeye yönelik politika ve uygulama geliştirilmesi için yararlı olabilir.

Cinsiyete göre öğrenci sayısı farkları karşılaştırıldığında kızlar ve oğlanlar arasındaki farkın en yüksek olduğu doğum yılı 2008'dir. 2021-22'de 2008 doğumlu kız öğrenci sayısındaki azalma yaklaşık 3 bin 624 öğrenciyken, aynı grupta oğlan öğrencilerin sayısındaki azalma yaklaşık 325'tir.

Kız çocukların çoğunlukla 12 yaş itibarıyla regl olmaya başladığı düşünülürse¹⁴⁵, 13 yaş grubunda gözlemlenen bu farkın nedenlerinden birinin menstruasyon döngüsünün başlaması olduğu öne sürülebilir.

Küresel Güney ülkelerinde yapılan araştırmalar, okulda temiz ve güvenli tuvalete, temiz suya, hijyenik ped gibi menstrüel ürünlere erişememe ve regl nedeniyle zorbalığa uğrama gibi nedenlerle kız çocukların devamsızlık yaptığını ya da eğitim dışına çıktığını gösteriyor.¹⁴⁵ Gana, Nepal ve Kenya’da yapılan bir araştırmada ise menstrüel ürünlerin sağlanmasının ve menstürasyon döngüsü üzerine eğitimlerin kızların okula devamını artıran müdahale programları olduğu belirtiliyor.¹⁴⁶ Türkiye’de menstürasyonun kız çocukların eğitim hakkını nasıl etkilediğine ilişkin bir araştırma bulunmuyor. Türkiye’de regl yoksulluğu ve tabusu üzerine çalışmalar yürüten Konuşmamız Gerek Derneği, “regl olmak, regl bakımı, regl yoksulluğu ve tabusu konuları dahil olmak üzere kapsamlı cinsellik eğitimi[nin], ayrım yapmadan bütün çocukları kapsayacak şekilde, ulusal eğitim müfredatına dahil edilmesi” gerektiğini belirtiyor.¹⁴⁷

Çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler de oğlanlara oranla kızların daha fazla eğitim dışına çıkmasına neden olan sorunlardan biridir. 2021’de resmi evliliklerin %2,3’ünde 16-17 yaş grubundaki kız çocuklar evlendirildi, aynı oran oğlan çocuklar için %0,1’dir.¹⁴⁸ Bu durum, 2021 yılında 16-17 yaş grubunda yaklaşık 13 bin 139 kız ve 770 oğlan çocuğun resmi olarak çocuk yaşta erken ve zorla evlendirildiği anlamına geliyor.¹⁴⁹ Bu verilerin resmi evlilikleri gösterdiğini ve bölgesel farklılıkları göz ardı ettiğini vurgulamak gerekiyor.

Göstergeler incelendiğinde hem kız hem de oğlan çocuklar için eğitim dışına çıkma sorununun ağırlıklı olarak ortaöğretime geçişle başladığı görülüyor.

2021-22 verilerine göre ortaöğretimde net okullulaşma oranı kızlarda 1,5 yüzde puan artarak %89,3, oğlanlarda ise 2 yüzde puan artarak %90,0 oldu. Oranlara bölgesel bazda bakıldığında da hem kız hem de oğlanların ortaöğretimde net okullulaşma oranlarının Doğu Karadeniz hariç tüm bölgelerde arttığı görülüyor (Grafik 7). Bu artışa karşın önceki yıla göre ortaöğretimde kız ve oğlanların net okullulaşma oranları arasındaki fark oğlanların lehine 0,3 yüzde puanken bu 2021-22’de fark 0,7’e yükseldi.

Bölgelere bakıldığında, kız çocukların okullulaşma oranının en yüksek olduğu (%94,9) Doğu Karadeniz, aynı zamanda hem kızlar lehine okullulaşma oranlarının en yüksek, hem de Türkiye genelinde ortaöğretim net okullulaşma oranının en yüksek olduğu bölgedir (Grafik 7). Kız çocukların okullulaşma oranının en düşük olduğu bölge ise %78,6’yla Güneydoğu Anadolu’dur. Diğer yandan 2021-22’de kız çocukların ortaöğretim net okullulaşma oranları arasındaki bölgesel fark azaldı. Oranın en yüksek ve en düşük olduğu bölgeler arasında fark 20,7 yüzde puandan, 16,3 yüzde puana geriledi.

145 Pokorná, 13 Ocak 2022.

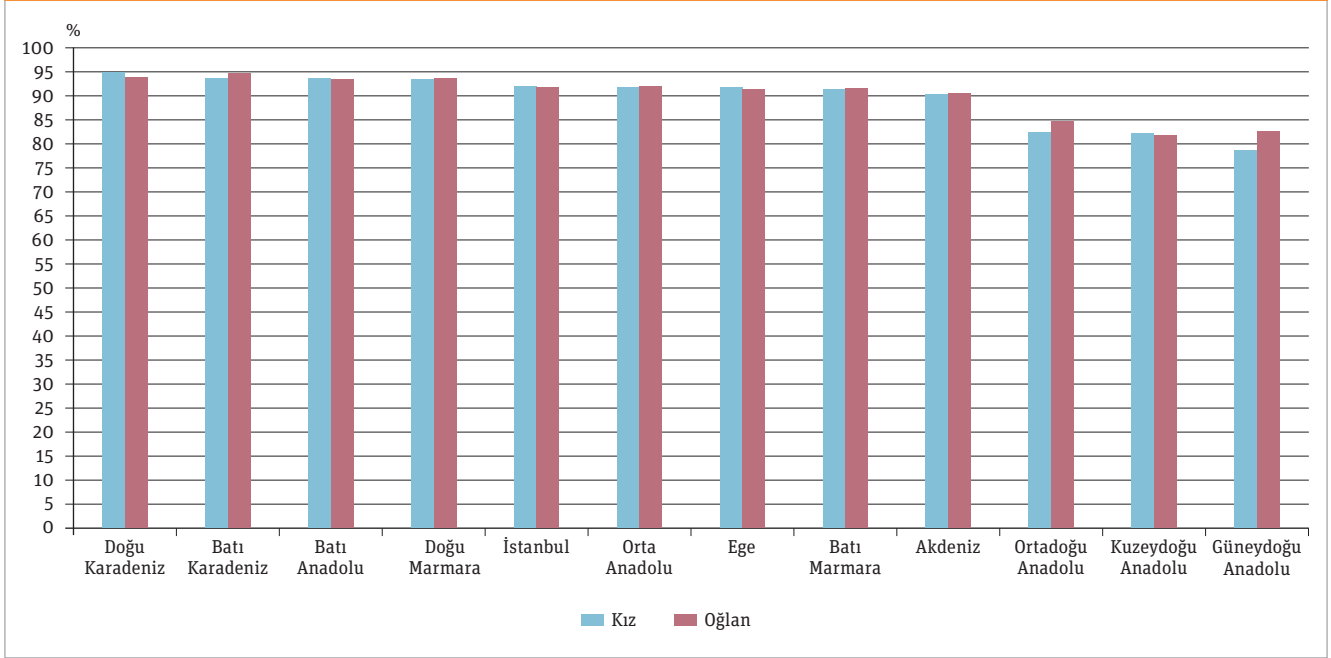
146 Roenitzsch, 2015.

147 Aldanmaz ve Eskitaşçıoğlu, 2022.

148 TÜİK, 2022b.

149 TÜİK, 2022a.

GRAFİK 7: ORTAÖĞRETİMDE CİNSİYET VE BÖLGELER AYRIMINDA NET OKULLULAŞMA ORANLARI, 2021-22

Kaynak: MEB, 2022c.

Türkiye’de Kız Çocukların Eğitimi: Engeller, Müdahaleler ve Olanaklar

<https://sunaninkizlari.org/Raporlar/turkiyede-kiz-cocuklarin-egitimi.pdf>

KOLEKTİF ETKİ

Farklı sektörlerden bir grup önemli aktörün spesifik bir sosyal sorunu çözmek için ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelmeleri.

Kaynak: <https://www.egitimreformugirisimi.org/erg-sozluk/>

Eğitim hakkından tüm çocukların eşit olarak yararlanmasını sağlamak devletin anayasal yükümlülüğüdür ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması bunun önkoşullarındandır.

Akademik başarıya ilişkin göstergelere bakıldığında pek çok alt testte oğlanlardan daha yüksek başarı gösteren kızlar, erişimle ilgili pek çok göstergede ise hâlâ oğlanların gerisindedir. Eğitime erişime ilişkin göstergelere kesişimsellik bağlamında bakıldığında da, eğitime erişimde özel önemlere ihtiyacı olan engelli çocuklar, mülteci çocuklar ve çalışan çocuklar gibi grupların içerisinde de kız çocukların daha dezavantajlı durumda oldukları görülüyor.¹⁵⁰ Mevcut durum, **kız çocukların nitelikli eğitime erişimi** için yaş ve mahalle gibi çok kırılımlı veriye dayanan, yereldeki duruma ve ihtiyaçlara uygun, kız çocukları odağa alan müdahale ve programların tasarlanmasına ihtiyaç olduğunu ve bunun için “ortak hedefler doğrultusunda **kolektif etki** yaratmak için bir araya gelmenin önemini” açıkça ortaya koyuyor.¹⁵¹

¹⁵⁰ Bu konularda kız çocukların eğitime erişim durumu sonraki bölümlerde değerlendiriliyor.

¹⁵¹ Madra, 2022.

Mevcut politika ve uygulamalarla eğitime erişimdeki sayısal fark kapansa bile eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinin eksikliği toplumsal hayatın farklı alanlarında eşitsizliklere, kadın ve kız çocukların ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmasına neden olmaya devam edebilir.

Bu bağlamda 2019'dan sonra sürdürülmeyen eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı projelerin¹⁵² geliştirilerek yeniden uygulamaya geçirilmesi elzemdir. Bu süreçte bütünsel bir yaklaşım olan eğitimde ve eğitimle toplumsal cinsiyet eşitliği gibi bir yaklaşımın benimsenmesi önemli olacaktır. Bu çerçevede, UNICEF ve Birleşmiş Milletler (BM) Kız Çocukların Eğitimi İnisiyatifi, Plan International ve Transform Education, Toplumsal Cinsiyet Normlarını ve Pratiklerini Dönüştüren Eğitim¹⁵³ yaklaşımını eğitim sistemlerinin daha kapsayıcı ve adil olabilmesi için öneriyor. Eğitimin dönüştürücü bir gücü olduğunu temel alan yaklaşımla, eğitim sisteminin tüm unsurlarını kullanarak toplumsal cinsiyet normlarını ve pratiklerini dönüştürmek amaçlanıyor.¹⁵⁴ Bu dönüşüm için eğitim politikaları alanında pedagojinin ve okul ortamının toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde dönüşmesi ile başta çocuklar ve gençler olmak üzere paydaşların politika süreçlerine katılımlarının artması için çalışmalar yapılması tavsiye ediliyor.

152 Bkz. ERG, 2019.

153 Orijinal metinde "Gender Transformative Education" olarak geçiyor.

154 UNICEF, 2021c.

ÖZEL EĞİTİM DESTEĞİNE İHTİYACI OLAN ÇOCUKLAR

Ekin Gamze Gencer

Türkiye’de engeli olan öğrencilere ilişkin olarak yalnızca örgün eğitime ve açıköğretime dair verilere ulaşılabiliyor ve alandaki gelişmeler yıldan yıla takip edilebiliyor. Engeli olan tüm çocukların sayısına ve dolayısıyla özel eğitimde okullulaşma oranlarına ilişkin veriler kamuoyuyla paylaşılmıyor.

2021-22 eğitim-öğretim yılının istatistikleri, örgün eğitimde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısının bir önceki seneye göre 46 bin 870 artarak 472 bin 686’ya çıktığını gösteriyor.¹⁵⁵ Buna göre, özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısının en yüksek olduğu kademe ortaokul, en düşük olduğu kademe ise özel eğitim desteğine ihtiyacı olan çocuklar için zorunlu olmasına rağmen okulöncesi eğitimidir (Tablo 3).

Öğrenci sayısında oransal artışın (%64,1) en fazla olduğu kademe okulöncesi eğitimidir. Bir önceki sene 4 bin 986 olan okulöncesi kademesindeki özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısı 2021-22’de 8 bin 182 oldu.

TABLO 3: ÖRGÜN EĞİTİMDE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİNDEN YARARLANAN ÖĞRENCİ SAYISI, 2021-22

	Kaynaştırma	Özel Eğitim Okulu	Özel Eğitim Sınıfı	Toplam
Okulöncesi	1.830	6.352	-	8.182
İlkokul	129.637	13.615	30.236	173.488
Ortaokul	154.617	13.266 (+130)*	24.939	192.952
Lise	71.235	26.692 (+137)**	-	98.064
TOPLAM	357.319	60.192	55.175	472.686

Kaynak: MEB, 2022c.

*Araştırma ve Geliştirme ve Uygulama Merkezi Ortaokulu-Özel Yetenek öğrencisi sayıdır.

**137, Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi Lisesi-Özel Yetenek öğrencisi sayıdır.

Ortaöğretimdeki özel eğitim öğrencisi sayısı, ilköğretime kıyasla yıllardan beri çarpıcı biçimde düşüktür. 2021-22'de bu kademedeki özel eğitim öğrencisi sayısında bir önceki yıla kıyasla görülen oransal artış (%13,7), ilkokul (%12,7) ve ortaokula (%6,8) göre daha yüksektir. *MEB 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'na göre 2021 yılında "ilköğretimi tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden ortaöğretime devam edenlerin oranı" bir önceki yıla aynı şekilde %88'dir.¹⁵⁶ Bu gelişmeler özel eğitim öğrencilerinin ortaokul sonrasında örgün eğitime devamlarının sağlanması bakımından olumludur. Ancak, ortaöğretim ve ilköğretim arasındaki uçurumun kapanabilmesi için bu kademedeki okullulaşmaya yönelik daha odaklı müdahalelerin yapılması elzemdir. Ayrıca *MEB 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'na göre 2021 yılında "özel eğitimde tanı konulan ve yönlendirilen öğrencilerden eğitimlerini tamamlayanların oranı" %73'tür.¹⁵⁷ Bu oran bir önceki yıl %80'di,¹⁵⁸ bu düşüşün nedenlerinin araştırılması önemlidir.

2021-22 eğitim-öğretim yılının birinci dönemine dair veriler açıköğretime kayıtlı ve engeli bulunan öğrenci sayılarını kurum ve kademe ayırımında gösteriyor. Buna göre, açıköğretim ortaokulunda 590, açıköğretim lisesinde 5 bin 195, mesleki açıköğretim lisesinde 312 ve açıköğretim imam hatip lisesinde 326 öğrenci bulunuyor.¹⁵⁹

Engeli olan kız çocuklar hem toplumsal cinsiyet hem de engelliliğe dair farklı ayrımcılıklara maruz kaldıkları için bu çocukların durumunun ayrıca incelenmesi önemlidir. Özel eğitim öğrencisi olan kız öğrenci sayısının 2021-22 eğitim-öğretim yılında oğlan çocuklara kıyasla çok düşük olduğu görülüyor (Tablo 4). Bu fark yıllardır sürüyor.¹⁶⁰ Bu durumun nedenleri arasında daha az kız çocuğun tanı alması,¹⁶¹ engeli olan kız çocukların eğitim maliyetinin bakımverenlerce yük olarak görülmesi,¹⁶² engeli olan kız çocuklar ve genç kadınların şiddet görme oranlarının engeli olmayan kadınlara kıyasla 10 kat fazla olması,¹⁶³ bunun sonucunda ergenliğe giren kız çocukların cinsel şiddetten korunması amacıyla ev ortamında tutulması¹⁶⁴ gibi nedenler bulunuyor. Eğitim dışına itilmek kız çocukların hayatlarının geri kalanında bağımsızlıklarını ve ekonomik özgürlüklerini kısıtlıyor. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü tarafından yayımlanan 2021 verilerine göre AB'de engeli olan kadınların yalnızca %20'si tam zamanlı istihdamdayken bu oran engeli olan erkekler için %29, engeli olmayan kadınlar için %48'dir.¹⁶⁵

---

156 MEB SGB, 2022a.

157 A.g.e.

158 A.g.e.

159 MEB HBÖGM, 2022b.

160 Bkz. Tunca vd., 2021.

161 Arms vd., 2008.

162 Handicap International, 2021.

163 Koistinen vd., 5 Aralık 2019.

164 Handicap International, 2021.

165 Mijatović, 21 Nisan 2022.

KAYNAŞTIRMA YOLUYLA EĞİTİM

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak akranlarıyla birlikte resmî veya özel örgün ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır.

(Kaynak: <http://bit.ly/34uV8IQ>)

DESTEK EĞİTİM ODALARI

Okul ve kurumlarda, kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sunulan eğitim hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmaları amacıyla özel araç gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş eğitim ortamlarıdır.

Kaynak: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/03045051_destek_egitim_odasi_kilavuz.pdf

TABLO 4: 2021-22 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILINDA CİNSİYET AYRIMINDA KADEMELERE GÖRE ÖRGÜN ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİNDEN YARARLANAN ÖĞRENCİ SAYISI

	Kız	Oğlan
Okulöncesi	2.736	5.446
İlkokul	61.936	111.552
Ortaokul	71.032	121.790
Ortaöğretim	37.298	60.629
Toplam	173.002	299.417

Kaynak: MEB, 2022c.

Açıklama: Araştırma ve Geliştirme Uygulama Merkezlerindeki öğrenciler hesaplamaya dahil edilmedi.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere özel eğitim öğrencilerinin eğitimlerine “en az sınırlandırılmış” eğitim ortamlarında devam etmeleri esastır.¹⁶⁶ Bu esas, bir öğrencinin yalnızca eğitim aldığı fiziksel ortamı değil aynı zamanda özel eğitim hizmetlerinin nasıl sunulduğunu da belirler.¹⁶⁷ En az sınırlandırılmış ortamlar ilkesi, ayrılaştırılmış eğitimin öğrencilere akranlarıyla aynı eğitim ortamında olabilmelerine ilişkin tüm destekler sunulduktan sonra, **kaynaştırma yoluyla eğitime** dönüş hedeflenerek, geçici bir müdahale olarak konumlandırılmasını gerektirir. “Milyonlarca çocuğun okulda olduğu ama gerektiği şekilde öğrenmediği” biliniyor.¹⁶⁸ Kaynaştırma yoluyla eğitim tüm çocukların yalnızca okulda olmasını değil, örgün eğitim içinde öğrenmeye ilişkin hem fiziksel hem pedagojik ihtiyaçlarının karşılanmasını şart koşar. Özel eğitim hizmet türlerine göre dağılıma bakıldığında 2021-22 eğitim-öğretim yılında öğrencilerin %75,6’sının kaynaştırma yoluyla eğitim aldıkları görülüyor. Bir önceki yıl bu oran %75,1’di.¹⁶⁹ Kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı, 2020-21’de önceki yıllardaki artış eğilimini göstermemiş, öğrenci sayısı yalnızca bin 581 artarak 319 bin 881 olmuştu (Grafik 8). 2021-22’de artış yeniden ivme kazandı ve kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı 37 bin 438 artarak 357 bin 319 oldu (Grafik 8). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin kaynaştırma eğitimi aldıkları okullarda ihtiyaçlarına cevap veren **destek eğitim odalarının** sayısının 2022 yılının Ocak ayında 638’e ulaşmış olması ve 7 bin 693 kurumda 9 bin 69 destek eğitim odası açılmasına karar verilmesi¹⁷⁰ olumlu adımlardır.

¹⁶⁶ Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 7 Temmuz 2018.

¹⁶⁷ The IRIS Center, t.y.

¹⁶⁸ Plan International, 1 Mayıs 2020.

¹⁶⁹ Tunca vd., 2021.

¹⁷⁰ MEB, 25 Haziran 2022.

UZUN HİKÂYE | BENİ KABUL EDECEK BİR OKUL BULABİLECEK MİYİZ?¹⁷¹

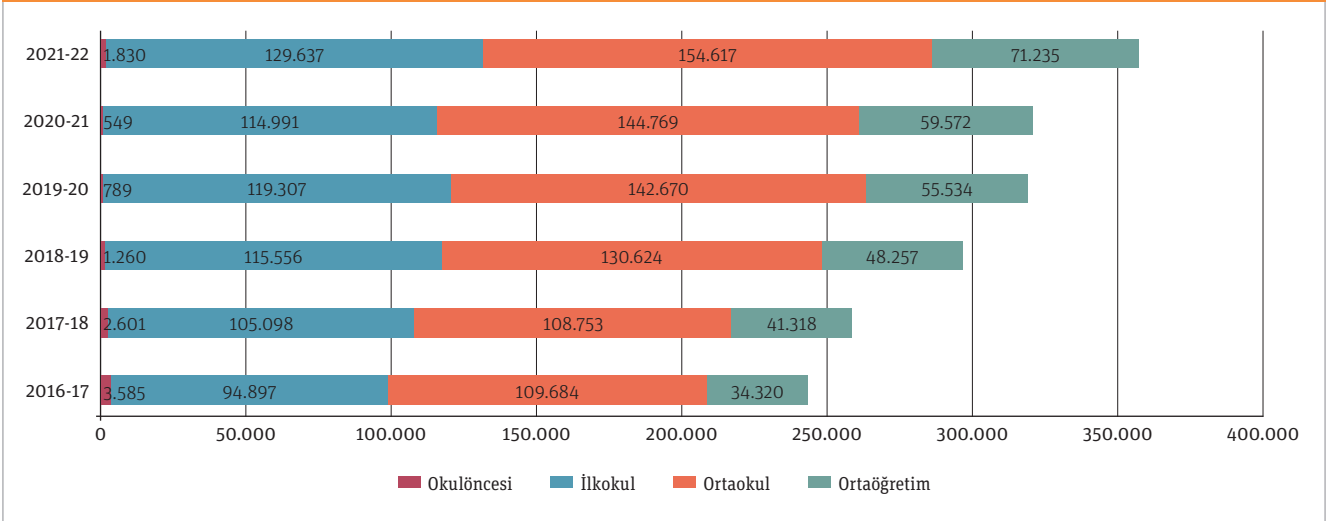
Destek odalarının materyal ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında bu odaların verimli, nitelikli kullanımı ve eğitim verecek öğretmenlerin varlığı da üzerine düşülmesi gereken alanlardandır.

“[Y]önetmeliğe göre, okullarda özel gereksinimli çocuklara destek vermek için özel araç gereç ve eğitim materyalleri sağlanarak destek eğitim odası da açılması gerekiyor. Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim performansları dikkate alınarak bire bir eğitim yapılıyor. Yönetmelik net ama ailelerin anlattıkları uygulamada hala sorunlar olduğunu gösteriyor.”

“Anne F.E. ilkokulda kızının gittiği özel eğitim rehabilitasyon merkezinden bir öğretmenin, sınıf öğretmeninin ve kendisinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) yaptığını, her sene de çok yakından bu süreci takip ettiğini anlatıyor. Ortaokulda ise BEP sürecin ilkokulda olduğu kadar düzenli olmadığını anlatıyor:

“Okulların çoğu bunu yapmasını bilmiyor. BEP yapılsa da onu takip etmiyor. Mesela ortaokuldaki rehberlik ne kızımın sınıfına girip bana bir geri dönüş verdi, ne hocalara yol gösterdi. Şu an 7. sınıfta, 6. sınıf BEP'ine bakıyorum, üzüntü veriyor. Orada yaptıklarıyla kızımın durumu arasında dağlar kadar fark var.”

GRAFİK 8: KADEMELERE VE YILLARA GÖRE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİSİ SAYISI, 2021-22

Kaynak: MEB, 2022c.

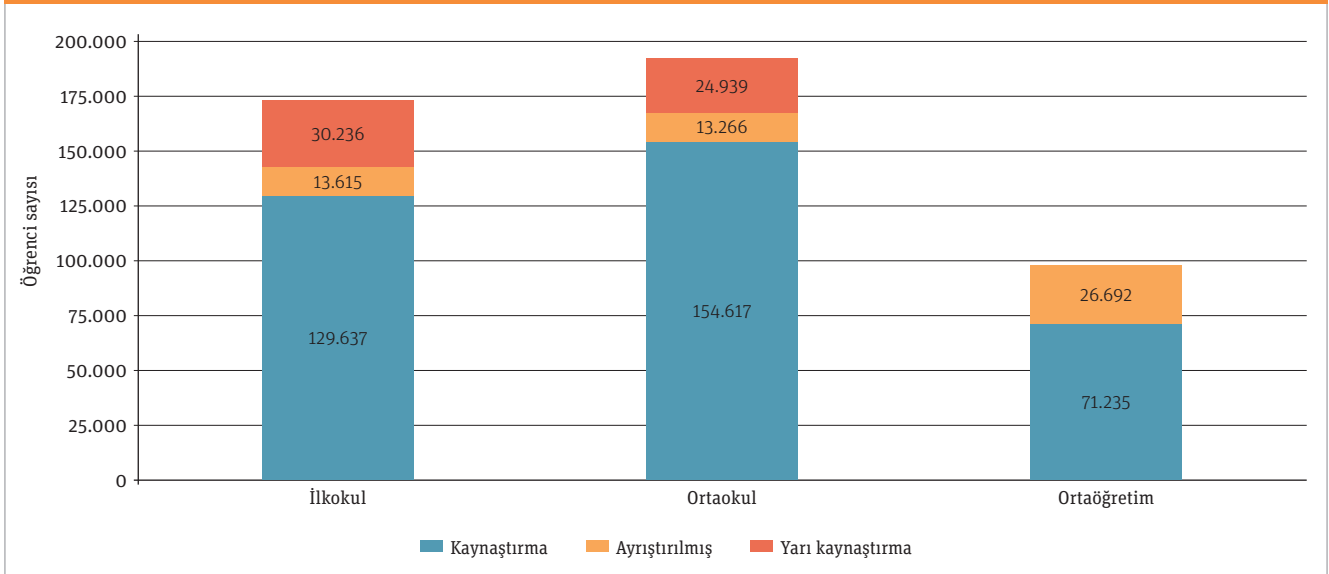

Okulöncesi kademesinde kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı 2021-22'de 2016'dan beri ilk defa artış göstererek 549'dan bin 830'a çıktı (Grafik 8).¹⁷² Türkiye'de okulöncesi eğitim 36 ayını tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için zorunludur.¹⁷³ Erken çocukluk döneminde okullulaşma oranında 2021-22'de gerçekleşen artış,¹⁷⁴ özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitim hayatlarına akranlarıyla bir arada başlayabilmeleri anlamında kritiktir. Okulöncesi seviyesinde kurum, öğrenci ve öğretmen sayısındaki artış, özel eğitim öğrencilerinin ayrılaştırılmış eğitim veren okullardan ziyade bu kurumlarda kaynaştırma yoluyla eğitim almaya yönlendirilmesi için önemlidir.

Engeli Olan Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitimi Projesi kapsamında ilk defa özel eğitime yönelik sınıf içi ölçme ve değerlendirme çerçevesinin hazırlanmış olması ve proje çıktılarında "gerekli müdahale programlarının sınıf içinde uygulanabilmesi"ne yapılan vurgu, okulöncesi seviyesinde uygulama standartlarının belirlenmesi ve çocukların ihtiyaçlarının eğitim ortamlarının içinde karşılanabilmesi bakımından umut vericidir.¹⁷⁵

2020-21'de ilkokulda kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısında 2013-14'ten bu yana ilk defa azalma görülmüştü. 2021-22'de, 2019-20'deki sayının üzerine 10 bin 330 yeni öğrenci eklenerek toplam sayı 129 bin 637'ye ulaştı (Grafik 9). İlkokul öğrencilerinin %74,7'si kaynaştırma yoluyla eğitim, %17,4'ü özel eğitim sınıflarında yarı kaynaştırma yoluyla eğitim ve %7,8'i ayrılaştırılmış eğitim alıyor. Ayrılaştırılmış eğitim alan ilkokul öğrencisi sayısı geçen seneye göre %0,5 azaldı. Bu oranlar ortaokul için sırasıyla %80,1, %12,9 ve %6,9'dur. Bu kademe de ayrılaştırılmış eğitimde 0,2 yüzde puan azalma olduğu görülüyor.

GRAFİK 9: EĞİTİM ORTAMLARINA GÖRE ÖZEL EĞİTİM ÖĞRENCİSİ SAYILARI, 2021-22

Kaynak: MEB, 2022c.

172 81 ilde açılan ayrılaştırılmış eğitim veren özel eğitim anaokullarının sayısı 2021-22'de 121'den 148'e çıktı. Ayrılaştırılmış eğitim veren kurum sayısı artmasına rağmen kaynaştırma öğrencilerinin sayısının da artması olumludur.

173 Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 7 Temmuz 2018.

174 Raporun "Okulöncesi Eğitim" bölümünde detaylı bilgi veriliyor.

175 MEB, 2022b.

2021-22'de ortaöğretim seviyesinde kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısında önemli bir artış görüldü ve toplam sayı 59 bin 572'den 71 bin 235'e yükseldi. Özel eğitim öğrencilerinin %72,6'sı kaynaştırma yoluyla eğitim alırken %27,4'ü ayrılaştırılmış eğitim ortamlarında eğitimini sürdürüyor. Ortaöğretim seviyesinde özel eğitim sınıflarının yalnızca mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarında, özel eğitim programı uygulamak üzere açılabilmesi¹⁷⁶ ortaöğretimde ayrılaştırılmış eğitim gören öğrencilerin oranının ilkokul ve ortaokula kıyasla çok daha yüksek olmasının nedenlerinden biri olarak öne çıkıyor.

Ortaöğretim kademesinde ortaokuldan sonra örgün eğitim dışına çıkma nedenlerinin anlaşılmasını sağlayacak verilerin toplanması ve kamuoyuyla paylaşılması erken müdahale ve eğitime geri dönüş için kritik bir ilk adım olacaktır.

Engellilikle ilgili veri toplamadaki eksiklikler tüm dünyada süregelen bir sorundur.¹⁷⁷ Engeli olan çocuklara ilişkin verilerin bulunabilirliği, engellilik tanımının darlığı¹⁷⁸ ve standart veri toplama metodolojisinin eksikliği yüzünden kökleşmiş bir problem alanıdır.¹⁷⁹ Veri toplama ve kanıta dayalı politikaların oluşturulması, engelliliği kapsayan politika ve programların uygulanmasının tüm yönleri için büyük öneme sahiptir. İzleme yapılabilmesi, önlemlerin etkinliğinin değerlendirilmesi ve bireylerin sahip oldukları hakları kullanmalarının sağlanabilmesi için engeli olan çocukların ülke genelindeki resmini çizecek geniş, detaylı, güvenilir ve açık verilerin toplanması elzemdir.

176 Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 7 Temmuz 2018.

177 WHO, t.y.

178 Herhangi bir veri toplama sürecinde kullanılan engellilik tanımı kimin engelli olarak "sayıldığını" belirler. Engelliliğe dair farklı kavramsallaştırmalar ve kavramın operasyonelleştirilmesindeki farklılıklar toplanan verinin niteliğini ve kullanımını doğrudan etkiler. Bkz. UNICEF, 2022a.

179 UNICEF, 2022a.

KIRSALDAKİ ÇOCUKLAR

Kayhan Kesbiç

Köy okullarında¹⁸⁰ eğitim gören öğrenci sayısında azalma eğilimi, 2021-22 yılında okulöncesi kademesi hariç devam etti.¹⁸¹ Okulöncesinde eğitim gören öğrenci sayısı bir önceki yıla göre %16,5 artış göstererek 80.634 oldu. Benzer bir şekilde köylerdeki okulöncesi kurum sayısı da bir önceki yıla göre %16,3 arttı ve 4.531'e ulaştı.¹⁸² Köy okullarındaki öğrenci sayısı ilkökul kademesinde %4,1, ortaokulda %5,2, ortaöğretimde ise %3,1 azaldı.¹⁸³ Tablo 5, 2021-22'de köy okulu sayısını, bu okullara kayıtlı öğrenci sayısını kademelere ve cinsiyete göre gösteriyor. Tüm kademelerde kız öğrenci sayısının oğlan öğrenci sayısından daha düşük olması dikkat çekiyor. Geçtiğimiz yıllardaki gibi köy okullarındaki öğrenci sayısının en az olduğu kademe ortaöğretimdir, bu kademedeki öğrenciler tüm köy okulları öğrencilerinin sadece %6,4'ünü oluşturuyor.

TABLO 5: KÖY OKULLARINDA KAYITLI ÖĞRENCİLERİN KADEMEYE VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI, 2021-22

	Kurum Sayısı	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Oğlan	Toplam
Okulöncesi	4.531	39.170	41.464	80.634
İlkokul	5.297	121.445	129.068	250.513
Ortaokul	2.647	117.354	121.868	239.222
Ortaöğretim	218	18.294	20.474	38.768
Toplam	12.693	296.263	312.874	609.137

Kaynak: MEB, 2022c.

180 2012'de çıkarılan Büyükşehir Yasasıyla birlikte büyükşehirlerde kalan köyler mahalleye dönüştürüldü ve bu sebeple örgün eğitim istatistiklerinde yer almıyorlar. Örgün eğitim istatistiklerinde yer alan köylere dair istatistikler, büyükşehir olmayan şehirlerdeki kurum, kız-oğlan öğrenci sayısını ve bu sayıların kademelere göre dağılımını veriyor.

181 MEB, 2022c.

182 A.g.e.

183 A.g.e.

Nüfusun seyrek olduğu ve köylerde sınıf açmak için yeterli sayıya ulaşamadığı durumlarda, öğrenciler taşınmalı eğitim hizmetlerinden yararlanıyorlar veya yatılı bölge ortaokullarında (YBO) eğitimlerine devam ediyorlar. 2021-22'de, tüm kademelerde (ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim) taşınmalı eğitim hizmetinden yararlanan öğrenci sayısı, bir önceki yıla göre %4,6 azaldı ve 1 milyon 118 bin 599'a geriledi. Bu sayının %48,8'ini kız öğrenciler oluştururken oğlanların oranı %51,2'dir. Taşınmalı eğitim hizmetlerinden en çok ortaöğretim öğrencileri yararlanıyor (%39,5). Bu oranı %37,2'yle ortaokul ve %23,3'le ilkokul öğrencileri takip ediyor.¹⁸⁴ Güneydoğu Anadolu Bölgesi, taşınmalı eğitim faaliyetlerinin en yoğun olduğu bölge olarak dikkat çekiyor.¹⁸⁵ *MEB Örgün Eğitim İstatistikleri*, taşınmalı eğitim kapsamında olan ilk ve ortaokul kademelerinde taşınan okul ve okulsuz yerleşim birimi sayısını paylaşıyor. Taşınmalı eğitim kapsamındaki öğrenci sayısı azalmış olsa da taşınan okul ve okulsuz yerleşim birimi sayısı, bir önceki yıl 41 bin 845'ken bu yıl 41 bin 907 oldu.¹⁸⁶ Bir önceki yıl 286 olan YBO sayısı ise bu yıl 270'e geriledi. YBO'larda eğitim gören öğrenci sayısı %10,3 azaldı. YBO'larda eğitim gören kız öğrenci sayısı 24 bin 524 oğlan öğrenci sayısı 26 bin 628'dir.¹⁸⁷

2021-22'de yönetmelikte yapılan değişiklikle kırsal alanlarda okul ve pansiyon açmaya yönelik birtakım düzenlemeler yapıldı. Mayıs 2022'de yapılan bu değişiklikle "nüfusu az ve dağınık olan köy ve benzeri yerleşim yerlerinde en az 5 çocuk bulunması halinde ana sınıfı" ve "öğrenci sayısına bakılmaksızın valilikçe uygun görülmesi durumunda Bakanlık onayı ile ilkokullar" açılabilir.¹⁸⁸ Okul pansiyonların açılması için gerekli olan 100 öğrenci kapasitesi, aynı değişiklikle, 50'ye düşürüldü.¹⁸⁹ Kırsalda kurum ve dolayısıyla öğrenci sayısını artırması beklenen bu düzenlemelerin etkileri 2022-23 yılında görülebilecek. Erişimi artırmayı hedefleyen bu adımlarla birlikte kırsalda eğitimin niteliğine yönelik çalışmaların yapılması da önemlidir. Okul türüne göre ayrıştırılmış veriler, kırsalda eğitim veren kurumlar arasında sadece YBO'ların başarı durumlarına ilişkin bilgi veriyor. YBO'larda akademik başarının diğer okul türlerine göre düşük olması eğitimin niteliğinin artması gerekliliğine işaret ediyor.¹⁹⁰ Yalnızca akademik başarı değil, **okul ikliminin** bütünsel olarak öğrencilerin ve öğretmenlerin iyi olma hâllerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi eğitim ve öğretimin niteliği bakımından önemlidir.

OKUL İKLİMİ

"Öğrenciyi çevreleyen fiziksel, sosyal, duygusal, entelektüel ve yönetsel etkenlerin ve koşulların birbiriyle etkileşimi sonucu oluşur. Okul iklimi, güvenlik ortamı, topluluk ortamı, kurumsal ortam ve akademik ortam olmak üzere dört farklı başlığa ayrılıyor."

Kaynak: Wang ve Degol'den (2016) aktaran Köse, A. (2020).

https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2020/11/EIR20_Egitim-Ortamlari.pdf

184 MEB, 2022c.

185 MEB, 2022c.

186 MEB, 2022c.

187 MEB, 2022c.

188 Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 14 Mayıs 2022.

189 Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 14 Mayıs 2022.

190 Düşkün ve Korlu, 2021.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

Sinem Sefa Akay

Savaşlar, afetler, iklim ve biyolojik çeşitlilik krizleri ve COVID-19 salgınının yıkıcı ve uzun vadeli etkileri bulunuyor. Çoklu krizler olumsuz ekolojik, sosyal ve ekonomik sonuçlara neden oluyor. Dolayısıyla, devletlerin bu gibi krizlere yönelik hazırbulunuşluğu, acil durum müdahaleleri, kriz sırası ve sonrası çocuğun iyi olma hâlini önceliklendiren politikaları ve uygulamaları sıkça tartışılıyor. Dünya Bankası'nın 2022 Türkiye Ekonomik İzleme Raporu, Türkiye'nin 2020 yılı sonu itibarıyla hızlı bir ekonomik toparlanma yaşadığını ve işgücü piyasasındaki kayıpları tersine çevirmeye başladığına değiniyor. "Ancak bu toparlanma, hanehalklarını da etkileyen artan makro-finansal çalkantılarla birlikte gerçekleşti."¹⁹¹ 2021 yılında yaşanan liranın değer kaybı, döviz kurlarının yüksek geçişkenliği, gıda fiyatları enflasyonu, makro-finansal dalgalanmalar bölgesel eşitsizlikler ve yoksulluk oranlarındaki artış ekonomik büyümeyi yavaşlattı ve yüksek enflasyonla mücadele başladı.

Çocuk emeği kullanımının kök nedenlerini oluşturan; hanelerin gelir ve geçim kaynağı kaybı¹⁹⁴, işsizlik, çoklu ve derinleşen yoksulluk¹⁹⁵, sosyal ve çocuk koruma hizmetleri ve kaynaklarına baskı¹⁹⁶ vb. sonuçlar çocuk işçiliğine dair son 20 yılda yaşanan ilerlemeyi tersine çevirdi.¹⁹⁷

İttifak 8.7. Küresel Ortaklığı

<https://www.alliance87.org/the-alliance/>

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesine Yönelik Durban Eylem Çağrısı

https://www.5thchildlabourconf.org/sites/default/files/2022-06/Durban_Call_to_Action_EN_20220607_0.pdf

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF, 2020 Küresel Tahminler Raporu'nda devletlerin sunduğu sosyal koruma hizmetlerinin kapsamında daralma olursa 2022 yılı sonunda 8,9 milyon çocuğun daha işgücüne katılabileceği ve bunun çocuk işçiliğinde dikkate değer bir artış anlamına gelebileceği uyarısı yapıyor.¹⁹⁶

2021 yılı, BM tarafından Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı olarak ilan edildi. Ardından, 8'inci Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan 2025 yılına kadar çocuk işçiliğinin her türlü hâlinin sona erdirilmesi amacı için "kapsayıcı bir küresel ortaklık" olarak **İttifak 8.7 Küresel Ortaklığı**¹⁹⁷ kuruldu. Türkiye, bu küresel ortaklık içerisindeki 26 kılavuz ülke arasında olmasa da Mayıs 2022'de düzenlenen Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması 5. Küresel Konferansı'na katıldı ve **Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesine Yönelik Durban Eylem Çağrısı** başlıklı belgenin yazım komitesinde Avrupa Bölgesi'ni temsilen yer aldı. Durban Eylem Çağrısı, "[çocukların eğitim hakkını gerçekleştirmek" ile "ücretsiz, zorunlu, kaliteli, eşitlikçi ve kapsayıcı eğitim ve öğretime evrensel erişimi sağlamak" dahil altı ana başlık altında 49 acil ve etkili tedbirin alınmasını tavsiye ediyor.¹⁹⁸

¹⁹¹ World Bank Group, 2022.

¹⁹² World Bank ve UNICEF, 2022a; ILO, 2022.

¹⁹³ UNICEF, 2021a.

¹⁹⁴ UNICEF, 15 Nisan 2020; ILO ve UNICEF Office of Research – Innocenti, 2022.

¹⁹⁵ Işık Erol, 2021; UNICEF, 11 Haziran 2020.

¹⁹⁶ ILO ve UNICEF, 2021.

¹⁹⁷ Alliance 8.7.

¹⁹⁸ Durban Call to Action on the Elimination of Child Labour, 2022.

18 YAŞINI DOLDURMAMIŞ BİREYLERİN ÇALIŞMASI ULUSAL HUKUKA GÖRE YASAL MI?²⁰¹

ILO'nun 138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi istihdama veya çalışmaya kabul için asgari yaş sınırı belirlenmesini istiyor. Asgari yaş sınırı, zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın altında ve her hâlükârda 15 yaşın altında olmamasını vurguluyor. Türkiye tarafından da imzalanan bu sözleşmenin Anayasanın 90. maddesi gereğinde bağlayıcılığı var.

4857 sayılı İş Kanunu "14 yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler" diyor. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik çocuk işçiyi 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini (ilk ve ortaokul) tamamlamış kişi, genç işçiyi ise 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlıyor.²⁰² Yönetmelikte temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde 7 ve haftada 35 saat iken 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde 8, haftada 40 saate kadar arttırılabilir. Yönetmelik ayrıca çocuk işçilerin çalışmasına izin verilen hafif işler, genç işçilerin çalışmasına izin verilen işler ve 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işleri listeliyor. Mevsimlik gezici ve geçici tarım işleri de 182 sayılı ILO Sözleşmesi'nde²⁰³ tanımlanan en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği arasında yer alıyor. 18 yaşın altındakilerin mevsimlik tarım işlerinde, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde ve sokakta çalışmaları yasaktır.

Çocuk hakları ihlali, çocuga karşı şiddet ve ayrımcılık meselesi olan çocuk işçiliği, eğitim, sağlık, beslenme, katılım, oyun hakkı gibi diğer çocuk haklarının hayata geçmesini de engelliyor.

Çocuk işçiliğine dair nicel ve nitel, ayrıştırılmış, sektörel, kırsal ve kentsel düzeyde verinin devamlı ve yaygın bir şekilde toplanması gerekiyor. Bu verilerin eğilimleri de gösteren analizlere tabi tutulması, politikaların kanıt temelli geliştirilmesi ve dolayısıyla gerçekçi ve etkili çözümlere ulaşılması için elzemdir.

TÜİK tarafından 2019'un son çeyreğinde Hanehalkı İşgücü Araştırması'yla birlikte uygulanan Çocuk İşgücü Anketi sonuçları Türkiye'de çocuk işçiliğine dair en güncel veri kaynağıdır. 5-17 yaş arasında ekonomik faaliyette çalışan 720 bin çocuğun bulunduğunu ve yoğunluğun hukuken "genç işçi" tanımlamasına giren 15-17 yaş grubunda olduğunu gösteren araştırmada, geçici koruma altındaki çocuklar ile uluslararası ya da ikincil koruma statüsü ya da kaydı bulunmayan çocuklara dair veri bulunmuyor.²⁰² Kayıtdışı ekonomik faaliyetlerde yer alan çocuklara dair detaylı bilgi de yer almıyor.²⁰³ 2021 yılı Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarının kullanıldığı *TÜİK İstatistiklerle Çocuk Haber Bülteni* ise sadece 15-17 yaş grubundaki ekonomik faaliyet verilerini içeriyor.

TÜİK, 2021 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların %16,4'ünün işgücünde olduğuna, yani her yüz çocuktan 16'sının halihazırda çalıştığına ya da aktif olarak iş aradığına işaret ediyor.

199 Uluslararası ve ulusal mevzuata dair daha detaylı inceleme için bkz. Kalkınma Atölyesi Kooperatifi, 2021.

200 Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 6 Nisan 2004.

201 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi.

202 Kesbiç, 2022.

203 Uyan Semerci vd., 2020.

İşgücüne katılım oranı cinsiyetlere göre değişiyor. Oğlan çocukların işgücüne katılım oranı %22,9'ken, kız çocuklarda bu oran %9,5'dir. Oğlanlar kızlara göre daha fazla çalışıyor görünmesine rağmen, 14-17 yaş grubunda eğitim dışındaki kız çocuklarının oranının (%9,5) oğlan çocuklara çok yakın olması (%9,0) resmi işgücü katılım oranlarında görünmeyen kız çocukların nerede olduğu sorusunu akla getiriyor.²⁰⁴ Özetle, çalışan çocuk sayısındaki yoğunluk hem kız hem de oğlan çocuklarda ortaöğretim çağında görülüyor. Bu çocukların çoğu haftada 7 saatten fazla çalışıyor.²⁰⁵ Çalışan kız çocuklar oğlan çocuklara kıyasla ev içi emeğe daha uzun süre zaman harcıyorlar.²⁰⁶ Bu bulgular, çalıştığı için devamsızlık yapan, okul terki riski bulunan ve eğitim dışında kalan çocuklara yönelik önleyici ve koruyucu müdahalelerin işlevselliğinin ve etkililiğinin gözden geçirilmesi ihtiyacına işaret ediyor.

Hayata Destek Derneği tarafından 2021 yılı yaz aylarında yapılan bir araştırma²⁰⁷ ayakkabı, kemer, çanta gibi deri ürünleri imalatı yapan küçük ölçekli üreticilerin işyerlerinde çocukların yetişkinlerle birlikte aynı koşullarda çalıştıklarını ortaya koyuyor. Araştırma mikro veya küçük ölçekli işletmelerde çocuk işçiliğinin yaygınlığına dikkat çekiyor. Çoğunlukla oğlan çocuklara “yetişkin işçilere yardım” adı altında çay-kahve yapma, ürünleri gruplama ve paketleme, son ürünleri diğer atölyelere taşıma (ortacılık) gibi işler yaptırılıyor. Haneye maddi gelir sağlama, meslek öğrenme veya mesleki beceri geliştirme nedeniyle çocukların çalıştırılması normalleştiriliyor, çalışma nedeniyle okula devamsızlık veya okul terki sıradanlaşıyor.²⁰⁸ Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin 2018 yılında yaptığı ayakkabı ve mobilya imalatında çocuk işçiliği hızlı değerlendirme araştırmalarında²⁰⁹²¹⁰ benzer bulguların yer alması bu sektörler ve iş kollarında özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde çocuk işçi arzının sürekliliğini koruduğunu gösteriyor.

ÇSGB koordinasyonunda uygulanan Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı, 2023 yılına kadar Türkiye'de en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği biçimlerinin yani mevsimlik gezici tarım işlerinde, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde ve sokakta çalışmanın sona erdirilmesini amaçlıyor. Bu amaca yönelik 81 ilde Türkiye İş Kurumu ve SGK il müdürlükleri bünyesinde kurulan Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimlerinde görevli toplam 510 personele yönelik, 2022 ve 2023 yılları içerisinde kapasite geliştirme eğitimleri planlandığı duyuruldu. Birimler, mevsimlik tarımda, sokakta ve sanayide çocuk işçiliğine dair tüm çalışmalarını Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimleri İzleme Formuna aylık olarak işleyerek ÇSGB'ye iletiyor. Formlara işlenen il ve sektör bazlı veriler kamuoyuyla paylaşılıyor. Öte yandan, ÇSGB'nin Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgi Sistemi (e-METİP) ve yeni çalışması olan Çocuk İşçiliği Takip Sisteminin e-Okul'la entegrasyonu için yeni bir protokol çalışmasının devam ettiği paylaşıldı. 2022 yılının Nisan ayında 65 bin 332 öğretmen, ÖBA üzerinden Çocuk İşçiliği ve Eğitim Seminerine katıldığı da paylaşıldı.²¹¹ ILO Türkiye Ofisi, mevsimlik tarım işçisi göçü alan ve veren 21 ilde 2024 yılına kadar yürütülecek üç projede ÇSGB ortaklığı yanı sıra MEB, İçişleri, Tarım ve Orman, Gençlik ve Spor Bakanlıklarıyla işbirliği yapıyor. Sunulacak koruyucu, önleyici hizmetler ve eğitim yoluyla 18 bin 300 çocuğun mevsimlik tarım işlerinden çekilmesi veya çalışmaya başlamasının önlenmesi amaçlanıyor. Ekim 2020'de AB finansmanı ve ILO Türkiye ofisi işbirliğinde ÇSGB tarafından başlatılan Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi

204 Kesbiç, 2022.

205 TÜİK, 2019.

206 A.g.e.

207 Hayata Destek Derneği, 2021.

208 Akay, 22 Temmuz 2022.

209 Kalkınma Atölyesi Kooperatifi, 2019a.

210 Kalkınma Atölyesi Kooperatifi, 2019b.

211 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022.

Projesi'nde²¹² 2023 yılı sonuna kadar 16 ilde 12 bin çocuğa ulaşılması hedefleniyor. Yaz döneminde göç alan 12 ilde, 6-18 yaş aralığındaki çocuklara akademik, eğitsel, sosyal ve kültürel alanlarda eğitimler verildi. 16 ilde Çocuk İşçiliği ile Mücadele Biriminin altyapı ihtiyaçları karşılandı.²¹³ Tüm bu uygulamaların çocukların çalıştırılma riskinin azaltılması, ortadan kaldırılması veya işten el çektilmesinin yanı sıra takip eden eğitim-öğretim yılında okula devamlarına etkisine dair detaylı bulguların kamuoyu ile paylaşılması bekleniyor. Projelerin, mevsimlik tarım işçiliği yapan hanelerdeki "çocukları okuldan kopararak çalışma hayatına iten"²¹⁴ eğitim hayatlarında yaşadıkları sorunları çözmeye odaklanması acil bir ihtiyaçtır. Çalışan çocuklara ilişkin yasal sınırların²¹⁵, koşulların ve önlemlerin eğitime devamı ve eğitimi tamamlamayı güvence altına alacak şekilde düzenlenmesi için mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.²¹⁶

2021-22 eğitim-öğretim yılında 12 yıllık zorunlu eğitim çağında olduğu hâlde eğitim dışında bulunan yaklaşık 570 bin 293 çocuğun ne kadarının çalışma nedeniyle eğitim dışına itildiğine dair bilgi bulunmuyor.

Paylaşılan verilerin sınırlılığı eğitimden ayrılma ve çocuk işçiliği arasında istatistiki açıdan bir ilişki kurulmasına engel oluyor. Çocuk işçiliği nedeniyle eğitime erişim, okula devam ve okul terki yaşayan kız ve oğlan sayısı bilinmiyor.

Öte yandan, çocukların hangi sektör ve iş kollarında ne koşullarda ve nasıl çalıştıklarına dair ne ulusal ne de bölgesel düzeyde veri bulunmuyor. Ne var ki Türkiye'nin dört bir yanında günlük, haftalık veya parça başı ödeme yapılan küçük ve orta ölçekli imalat sanayi işletmelerinde, mevsimlik gezici veya mahalli tarım işçiliğinde, sokakta ve ev içi ücretsiz emek faaliyetlerinde çocuk emeğinin kullanımı devam ediyor.²¹⁷

Görülmeyen, duyulmayan, bilinmeyen veriler sorunu doğru teşhis etmeyi, uygun ve etkili çözümleri bulmayı engelliyor.²²⁰ Bu nedenle, dünyada ve Türkiye'de çocuk işçiliğine dair durumun tamamını görebilmek için ulusal düzeyde güncel, düzenli ayrıştırılmış veri toplama önceliklendirilmelidir.

Ayrıca, tüm veriler sivil toplum kuruluşlarının, özel sektör paydaşları ve ulusal veya uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların çocuk işçiliğiyle mücadeleye katkısına alan açmak adına kamuoyuna açık hâlde paylaşılmalıdır.

212 İKG PRO vd., t.y.

213 ILO, 31 Ağustos 2022.

214 Durmuş, 3 Ağustos 2022.

215 ILO ve Çalışma ve İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, t.y.

216 Mevzubahis mevzuat değişikliği çalışmalarının durumuna ilişkin Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) Eylem Planı (2017-2023) Ocak-Haziran 2022 Dönemi İzleme ve Değerlendirme Mevcut Durum Dokümanı'nda şu bilgiler paylaşıldı: Hukuki Düzenlemeler ve Mevzuatın Uygulanması ve Güncellenmesine Yönelik Önlemler, 1.1.2: Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkması ile birlikte eğitim ve iş mevzuatının birlikte tekrar ele alınıp değerlendirilmesine "yönelik çalışmalar sürdürülmekte olup çalışmanın sonuçları, tedbirin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır." 1.1.5: Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile İş Kanunu arasında çocukların çalıştırılma yaşına ilişkin uyumlaştırma çalışması devam etmektedir.

217 Hayata Destek Derneği, 10 Haziran 2022.

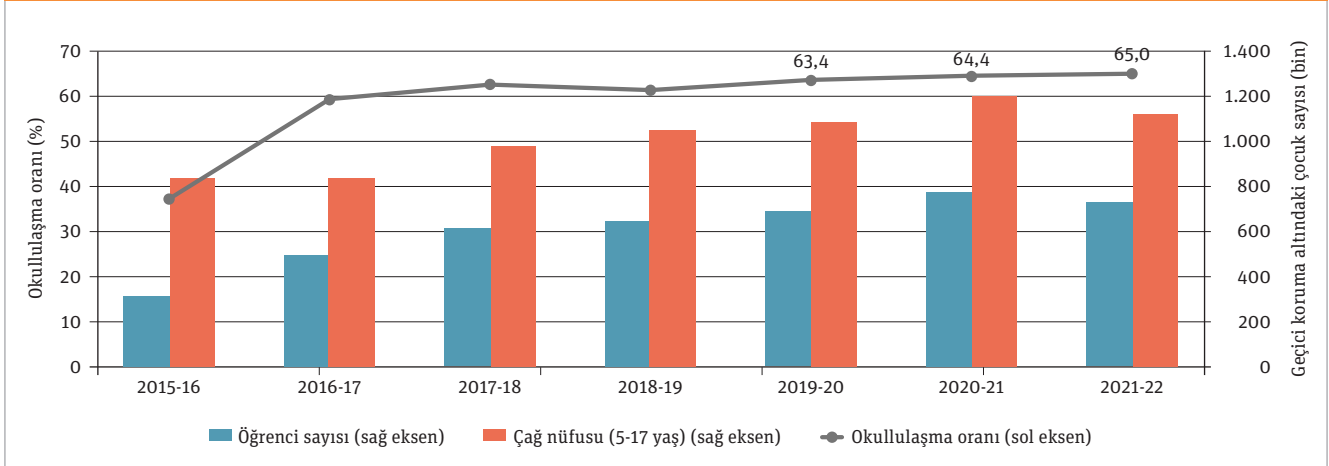
218 Akay, 22 Temmuz 2022.

MÜLTECİ ÇOCUKLAR

Kayıhan Kesbiç

Türkiye'deki mülteciler uluslararası koruma²¹⁹ ve geçici koruma²²⁰ olmak üzere iki yasal statü sahibi olabiliyorlar. Ocak 2022 verilerine göre, eğitim çağında (5-17 yaş) bu statülere sahip çocuk sayısı 1 milyon 265 bin 866'dır ve bu çocukların %67,6'i okullulaşmış durumdadır. Mülteci çocukların okullulaşmasına yönelik yıllık düzenli veriler geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklarla sınırlıdır. Grafik 10, son 7 yılda Suriyeli çocuklara dair çağ nüfusu, eğitime devam eden öğrenci sayısı ve okullulaşma oranları gibi verileri içeriyor. 2016-17'de görülen önemli artış sonrası, Suriyeli çocukların okullulaşma oranlarının artış hızı yavaşladı. 2021-22'de eğitim çağındaki (5-17 yaş) Suriyeli çocukların %65'i eğitime devam ediyorken 393 bin 547 Suriyeli çocuk eğitim dışındadır.²²¹ Suriyeli çocukların ilkökul (%75,1) ve ortaokul (%80,0) kademelerinde görece yüksek okullulaşma oranlarına sahip olmasına karşın okulöncesi eğitim (%34,3) ve ortaöğretimde (%42,7) okullulaşma oranları düşüktür.²²²

GRAFİK 10: GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM ERIŞİM DURUMU

Kaynak: MEB HBÖGM (2022a) verileriyle hazırlandı.

219 Uluslararası koruma statüsü Afganistan, Irak, Filistin, Somali ve Yemenlileri kapsamaktadır.

220 Geçici koruma statüsü Suriyelileri kapsamaktadır.

221 MEB HBÖGM, 2022a.

222 A.g.e.

UNICEF ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından ebeveynlere yönelik düzenlenen bir anketin sonuçlarına göre, Suriyeli bakımverenlerin %28'i okul giderlerini karşılayamadıkları, %26'sı okula kayıtla ilgili sorunlar yaşadıkları, %19'u ise çocukları çalıştığı için bakım verdikleri çocukların eğitim dışında olduklarını belirtiyor.²²³ Okula kayıtla ilgili yaşanan sorunlarda, bakımverenlerin %25'i okul yönetiminin kayıt almayı reddettiğini, %20'si kayıt süreciyle ilgili bilgi sahibi olmadıklarını, %11'i okul personeliyle iletişim kuramadıklarını ve %11'i ise adres kayıtlarının olmaması nedeniyle okul kaydını gerçekleştiremediğini söylüyor.²²⁴

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından 30 Haziran 2022'de alınan kararla yabancı sayısı yoğun olan bin 169 mahalle, geçici ve uluslararası koruma altındakilerin ilk kaydına ve bu mahallelere adres kaydı taşımaya kapatıldı.²²⁷ Kayıtlı bir adrese sahip olmamanın halihazırda kayıt önündeki engellerden biri olduğu düşünüldüğünde bu kararın kayıt sürecini ve okullulaşma oranlarını nasıl etkileyeceğini yakından izlemek önemlidir.

Okul dışındaki çocuk sayısının azaltılması ve özellikle ortaöğretimdeki düşük okullulaşma oranlarının artırılması için çeşitli adımlar atılıyor. Bu kapsamda, 2017'de Suriyeli çocukları da kapsayacak şekilde genişletilen Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) kapsamında eğitime devam koşuluyla öğrencilere aylık belirli miktarda ödeme yapılıyor. ABD, AB ve Norveç tarafından finanse edilen programda, öğrenciler cinsiyete ve eğitim gördükleri kademelere göre değişen miktarlarda yardım alıyorlar.²²⁶ Bugüne dek ŞEY programından 803 bin 697 çocuk yararlandı.²²⁷ AB tarafından finanse edilen bir diğer program ise Sosyal Uyum Yardımı'dır (SUY). 2016'dan beri sürmekte olan programda, düzenli yararlanıcı sayısı 1 milyon 573 bin 526'dır ve yararlanıcılar aylık 230 TL destek alıyorlar.²²⁸

Araştırmalar SUY ve ŞEY benzeri programların mülteci çocukların okullulaşma oranlarına önemli katkılar verdiğini ortaya koyuyor.²³¹ Ancak, artan gıda fiyatları ve yüksek enflasyon oranlarıyla birlikte programlar kapsamında verilen aylık desteklerin işlevselliğini ve okullulaşma oranlarına etkisini yeniden değerlendirmek gerekiyor.

223 Inter-Agency Coordination Turkey, 2021.

224 A.g.e.

225 Göç İdaresi Başkanlığı, 30 Haziran 2022.

226 Okulöncesi, ilkokul ve ortaokul kademelerinde kız çocuklar aylık 60 TL destek alırken oğlan çocuklar için 55 TL ödeniyor. Ortaöğretimde kız öğrenciler aylık 90 TL oğlanlar içinse 70 TL ödeme yapılıyor. Ayrıca öğrenciler dönem başlarında bir kez buldukları kademe göre 100-250 arasında değişen bir ödeme alıyorlar (UNICEF, 2002).

227 UNICEF, 2022b.

228 Türk Kızılayı, t.y.

229 Landell Mills, 2021; Hızıroğlu vd., 2021.

**Ders Kitaplarında Mülteciler:
"Mazlum, Muhtaç,
Misafirlerimiz" Raporu**

https://www.ogretmenagi.org/sites/www.ogretmenagi.org/files/publications/DersKitaplarindaMулteciler_07_04_2022.pdf

HAK TEMELLİ YAKLAŞIM

Uluslararası ve yerel sözleşme ve bildirimlerle belirlenmiş ve uzlaşmış evrensel hak ve özgürlükleri gözetilen yaklaşımdır.

Kaynak: <http://bit.ly/2JOCofl>, Eğitim İzleme Raporu 2019 | Öğrenciler ve Eğitime Erişim

Ortaöğretimde azalan okullulaşma oranları için son yıllarda mesleki eğitim kurumları ve bu kurumlarda okuyan öğrencilere yönelik geliştirilen burs programları dikkat çekiyor. Mülteci öğrencilerle birlikte Türkiyeli öğrencilerin de yararlanabildiği programlar, Türkiye-AB arasında gerçekleştirilen anlaşmayla Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) kapsamında finanse ediliyor. Bunlardan biri olan Mesleki ve Teknik Eğitim Bursu, FRIT fonu kapsamındaki eğitim projesi olan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES) kapsamında yürütülen projelerden birisidir. Mesleki eğitim kurumlarına kayıt yaptıran öğrencilerin başvurabileceği program kapsamında, öğrenciler aylık 340 TL burs alıyor ve bir kereye mahsus 680 TL "Okula Dönüş Desteği"nden yararlanıyorlar.²³⁰ AB tarafından finanse edilen bir başka mesleki eğitim projesi olan İstihdam için Mesleki Eğitim Programı (İMEP) kapsamında, 14-17 yaş arasındaki okul dışı çocuklar çıraklık eğitiminin gerçekleştirildiği MEM'lere yönlendiriliyor.²³¹ Ocak 2020'de başlayan ve dört yıl sürecek olan proje kapsamında 14 bin 400 öğrenciye ulaşılması ve MEM'lerin, işletmelerin ve işletmelerdeki usta öğreticilerin eğitim verme kapasitelerinin geliştirilmesi hedefleniyor.²³² FRIT fonu kapsamında finanse edilen bir diğer proje olan Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (SEUP) projesinde ise sekiz ilde 55 mesleki ve teknik ortaöğretimi²³⁴ kurumu seçilerek bu okulların ihtiyaç duydukları ekipmanlar ve atölye desteği sağlanıyor. Buna ek olarak, seçilmiş okullardaki kayıtlı öğrencilere öğle yemeği ve servis desteğiyle birlikte kırtasiye yardımları yapılıyor.²³⁵ Hedef grubunda mülteci ve Türkiyeli çocukların olduğu programda, sosyal uyumu artıracak sosyal etkinlikler düzenleniyor.²³⁶

Geliştirilen program ve projelerin mültecileri yekpare ve homojen bir grup olarak ele alması ve buna göre yürütülmesi önemli bir sorun olarak dikkat çekiyor. Bu algı sadece program ve projelerle de sınırlı değildir. Öğretmen Ağı ve Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi (SEÇBİR) işbirliğiyle hazırlanan rapor, ilkökul ders kitaplarında mültecilerin nasıl temsil edildiğine yoğunlaşıyor.²³⁷ Türkiye'deki mülteciler ders kitaplarında "yardıma muhtaç", "mazlum" ve "misafir" olarak tasvir ediliyorlar, ayrıca kültürel olarak farklı olduklarının altı çiziliyor.²³⁸ Rapor, kültürel farklılığa ve "misafir" olma hâline yapılan vurgunun toplumsal uyumu geciktirici etkisi olacağını söylüyor. Ayrıca, mültecilerin yardıma muhtaç veya mazlumlar olarak adlandırılmasının mültecilere yönelik "hak temelli yaklaşım"ı önlediğinin altını çiziyor. Ders kitaplarından bu vurguların kaldırılması gerektiğini belirten raporda, mültecilerin homojen bir gruptan ziyade kendi içinde farklılıkları olan bir grup olarak belirtilmeleri ve kültürlerin birbirlerinden beslenerek bugünkü hâlini aldığı vurgusunun yapılması öneriliyor.²³⁹

230 MEB PIKTES Koordinatörlüğü, t.y.

231 Mesleki eğitim merkezleri hakkında detaylı bilgi raporun "Mesleki ve Teknik Eğitimi" bölümünde yer alıyor.

232 İMEP, t.y.

233 Mesleki eğitim merkezleri hakkında detaylı bilgi raporun "Mesleki ve Teknik Eğitimi" bölümünde yer alıyor.

234 Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi, t.y.a.

235 Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi, t.y.b.

236 Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi, 25 Şubat 2022.

237 Çayır ve Hancı Kaya, 2022.

238 A.g.e.

239 A.g.e.

Mülteci çocukların eğitimi, son 10 yılda Türkiye eğitim gündeminin önemli maddelerinden biridir. Atılan adımlar ve geliştirilen projeler mülteci çocukların eğitime erişimini arttırdı. Ancak, son yıllarda okullulaşma oranlarında görülen durağanlık yeni önlemler alınması gerektiğini gösteriyor. Mesleki eğitime yönelik projeler, ortaöğretimde görülen keskin düşüşü önlemek için önemli bir adım olabilir. Ancak bu program ve projeler sonrasında kaç mülteci çocuğun mesleki ve teknik eğitim kurumlarında eğitim görmeye başladığı henüz bilinmiyor. Ayrıca, bu okullarda verilen eğitimin niteliği de yakından izlenmelidir. Proje ve programların etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için ayrıştırılmış veri ihtiyacı hâlâ devam ediyor. İller bazında ayrıştırılmış verilerin paylaşılması, özellikle okulöncesi ve ortaöğretimde düşük seyreden okullulaşma oranlarının hangi iller ve bölgelerde yoğunlaştığını ve bu soruna yönelik geliştirilen müdahale programlarının etkisini değerlendirmek için önemlidir. Bununla birlikte, Öğretmen Ağı ve SEÇBİR'in yaptığı çalışmanın da gösterdiği gibi ders kitaplarında mültecilerin sorunlu bir şekilde ele alınması eğitimde ayrımcı pratiklerin varlığına dikkat çekiyor. Eğitim sisteminin bir bütün hâlinde mülteci çocukların eğitim ve toplumsal hayatta kapsanmasına yönelik adımlarla geliştirilerek düzenlenmesi önceliklendirilmelidir.

KRİZLER ÇAĞINDA EĞİTİM

Ezgi Tunca

İçinde bulunduğumuz krizler çağı her alanı olduğu gibi eğitimi de farklı boyutlarda ve şekillerde etkiliyor. COVID-19 salgınının etkileri hâlâ sürerken eğitim sistemi iklim krizi, biyolojik çeşitlilik krizi, süregelen afetler gibi birçok krizle karşı karşıyadır. Bu nedenle, eğitimin edinilen deneyimleri kapsayarak tüm boyutlarıyla krizlere karşı dayanıklı hâle getirilmesi elzemdir. Raporun bu bölümünde afetler ve iklim krizi odağında eğitimde yaşanan gelişmeler değerlendiriliyor.

AFETLER VE EĞİTİM

Türkiye birçok afetin yaşanma riskinin bulunduğu bir coğrafyada konumlanıyor. İklim krizinin şiddetlenen etkisiyle beraber afet riski daha da artıyor. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) geçtiğimiz yıl Türkiye genelinde 107 sel/su baskını, 66 orman yangını, 16 kar/tipi, 39 heyelan meydana geldiğini açıkladı. Karadeniz Bölgesi'nde aşırı yağış ve heyelan olayları yaşanırken, Ege ve Akdeniz bölgelerinde orman yangınları meydana geldi. AFAD, ulusal düzeyde kayıt altına aldığı verileri afet tehlike ve risk analizlerinde farklı yöntemlerle kullanılabilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanabilmesi için Türk Afet Risk Haritası'nı oluşturdu.²⁴⁰

Eğitim ortamlarının da içinde bulunduğu yerleşimin coğrafi koşullarına yönelik riskleri göz önünde bulundurularak olası afetlere karşı hazırlanması ve okul paydaşlarının bu konuda güçlendirilmesi önem taşıyor.

11 Ağustos 2022 tarihinde Batı Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan aşırı yağış sonucu Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini etkileyen sel felaketleri yaşandı. Bakanlık, 23 Ağustos 2022'de yaptığı açıklamada afetten etkilenen illere gerekli kaynağın aktarıldığını ve bölgedeki okulların onarımı veya yıkılıp yapılmasıyla ilgili tüm süreçlerin tamamlandığını açıkladı. Okul binasında değişiklik olan öğrenciler taşınmalı eğitim kapsamına alındı.²⁴¹ Afetten etkilenen öğrenci ve öğretmenlerin başlayacak eğitim-öğretim yılı için kırtasiye masraflarının MEB tarafından karşılanacağı ve tablet dağıtılacağı açıklandı.²⁴² Ayrıca MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne (ÖRGM) bağlı uzmanların afet bölgesinde veli ve öğrencilere psikososyal destek hizmeti sağladıkları belirtildi.²⁴³

240 İçişleri Bakanlığı, 13 Şubat 2022.

241 MEB, 23 Ağustos 2021b.

242 MEB, 23 Ağustos 2021a.

243 MEB, 23 Ağustos 2021b.

Yaşanan afetlerde öğretmenler, öğrencileri ve içindeki buldukları topluluğu destekleyici sorumluluklar üstleniyorlar. Bunun yanı sıra afet bölgesinin akut ihtiyaçlarına yönelik çalışmalarda da yer alıyorlar.²⁴⁴ Bakanlık, Şubat 2022’de 10 aylık süre içerisinde farklı projeler²⁴⁵ kapsamında 68 binden fazla öğretmene ilk yardım eğitimi verildiğini açıkladı. İlk yardım eğitimini alan öğretmenlerin “ilk yardımcı” belgesi alarak afet durumlarında oluşturulan acil durum ekiplerinde görev alabileceği belirtildi. 2022 yılı sonuna kadar 100 bin öğretmenin “ilk yardımcı sertifikası” alması hedefleniyor.²⁴⁶ İlerleyen dönemde okullarda görev yapan gıda işletmecilerinin, güvenlik görevlilerinin, servis şoförlerinin ve velilerin de ilk yardım eğitimlerinden faydalanması planlanıyor.²⁴⁷

2021 yılı İçişleri Bakanlığı tarafından “Türkiye Afet Eğitim Yılı” ilan edilmişti.²⁴⁸ 2022 yılı ise “Afet Tatbikat Yılı” olarak ilan edildi. Bu kapsamda 2022 yılı boyunca 54 bin 302 tatbikat yapılacağı belirtildi.²⁴⁹ 4 Mart 2022 tarihinde MEB ve İçişleri Bakanlığı arasında Afet Tatbikatları Protokolü imzalandı.²⁵⁰ Protokol kapsamında 2022 yılı sonuna kadar tüm illerdeki okul binalarının güçlendirme çalışmalarının tamamlanacağı ve yıkılan okulların yerine yeni binaların yapılacağı açıklandı.²⁵¹ 2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’nda afet riski taşıyan 1.500 eğitim binası için güçlendirme çalışması yapılacağı belirtildi.²⁵² Ayrıca Dünya Bankası’nın sağladığı krediyle gerçekleştirilen Okullarda Afet Riskinin Yönetimi Projesi kapsamında 300 okulun depreme karşı dayanıklı hâle getirilmesi ve depreme dayanıklı 50 okul yapılması hedefleniyor. 16 Haziran 2022’de yayımlanan ara raporda henüz tamamlanan çalışma olmadığı görülüyor.²⁵³ Proje, 2024 yılı Haziran ayında tamamlanacak.²⁵⁴

Okulun paydaşlarının **psikolojik sağlamlıklarına** katkıları kriz anlarında ön plana çıkıyor. Bu doğrultuda okulların paydaşlarını önleyici ve iyileştirici psikososyal destek çalışmalarıyla desteklemeleri önem taşıyor. 2020 yılında MEB ÖRGM ve UNICEF işbirliğinde hayata geçirilen ve 13 ay süren Zorlayıcı Yaşam Olaylarında Psikoeğitim Projesi öğrenci, öğretmen ve velilerin psikolojik sağlamlıklarını artırmayı amaçladı.²⁵⁵ Proje kapsamında psikolojik sağlamlık, okul temelli psikolojik ilk yardım, zorlayıcı yaşam olayları, akran zorbalığı ve siber zorbalıkla psikoeğitim programları hazırlandı. Bu çalışmaları destekleyecek 130 basılı ve dijital materyal hazırlandı.²⁵⁶

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK

Zorluklara rağmen zihinsel, duygusal, sosyal ve ruhsal olarak olumlu sonuçlar elde etme yeteneği.

Kaynak: Kain, K. L., Levine, P. A. ve Terrell, S. J. (2018). Nurturing resilience: Helping clients move forward from developmental trauma. North Atlantic Books

244 MEB, 9 Ağustos 2021.

245 Bunlar arasında Mesleki Eğitimde 1000 Okul İyileştirme, Çocuklarımız İlk Yardımla Daha Güvende, Temel Eğitimde 10 Bin Okul projeleri yer alıyor.

246 MEB, 26 Şubat 2022.

247 MEB, 16 Nisan 2022.

248 Detaylı bilgi için bkz. Kıyığı, 2021.

249 MEB, 4 Mart 2022.

250 A.g.e.

251 A.g.e.

252 TCCB SBB, 2021a.

253 The World Bank, 16 Haziran 2022.

254 Korlu vd., 2021; The World Bank, ty.

255 MEB ÖRGM, 15 Eylül 2021.

256 MEB, 15 Eylül 2021.

Hazırlanan programların sürekliliğinin sağlanması ve materyallerin yaygınlaştırılması okulların **travmaya duyarlı** hâle gelmesine katkı **sağlayacaktır**.

TRAVMAYA DUYARLI OKUL

Öğrencilerin ve yetişkinlerin kendilerini güvende hissettikleri, birbirleriyle şefkatli ilişkiler kurdukları, öğrenmenin yanı sıra duygu ve davranışların düzenlenmesinde de birbirlerine destek oldukları bir topluluk ortamıdır. Travmaya duyarlı okul (TDO) modeline göre, öğrencilerin olumsuz davranışları doğrudan ya da dolaylı şekilde fiziksel, duygusal ve sosyal olarak kötü muameleye ve örselenmeye maruz kalmalarının sonucunda gelişir. Dolayısıyla, TDO yaklaşımında davranış problemi olan öğrenciye “Neyin var?” ya da “Senin sorunun ne?” anlayışıyla yaklaşmak yerine “Sana ne oldu?” sorusu temel alınıp öğrenci sorunları araştırılır.

Kaynak: Craig, Susan E. (2016). Trauma sensitive schools. Teachers College Basın. ve Alexander, J. (2019). Building trauma-sensitive schools: Your guide to creating safe, supportive learning environments for all students. Paul H. Brookes Publishing Company

Maya Vakfı, devlet okullarında psikolojik travmaya maruz kalmış ve dezavantajlı çocukların eğitim ve öğrenme ortamlarını geliştirmek amacıyla **Travmaya Duyarlı Okul Programı**'nı geliştirdi. Millî Eğitim Bakanlığı ile imzalanan protokol çerçevesinde İstanbul ve Şanlıurfa'da uygulanan programla 2021 yılı itibarıyla 12.649 çocuğa, 2.740 öğretmene ve 706 bakım verene ulaşıldı. Travmaya Duyarlı Okul Programı, 2021 WISE Ödülü'ne layık görüldü. <https://mayavakfi.org/2021-wise-odulunu-kazandik/>

İKLİM KRİZİ VE EĞİTİM

Karşı karşıya kaldığımız krizlerin çeşitlendiği ve kesişimsel etkilerinin her geçen gün daha da güçlü şekilde hissedildiği bir dönem içerisindeyiz. Araştırmalar, iklim krizini de kapsayan çoklu krizlerden en fazla etkilenen gruplardan birinin çocuklar olduğunu ortaya koyuyor.²⁵⁷ İklim krizini tetikleyecek her türlü faaliyet, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle güvence altına alınan çocuk haklarının ihlaline neden oluyor.

UNICEF tarafından yayımlanan Çocuk İklim Riski Endeksi raporu dünya genelindeki çocukların neredeyse tamamının sıcak hava dalgaları, fırtınalar, hava kirliliği, sel ve su kıtlığı gibi en az bir iklim ve çevre kaynaklı tehlikeye maruz kalacağını ortaya koyuyor.²⁵⁸ Aynı raporda yaklaşık bir milyar çocuğun “son derece yüksek riskli” olarak ifade edilen 33 ülkede yaşadığı belirtiliyor. Bu ülkelerde yaşayan çocukların iklim krizi kaynaklı birden fazla şoka maruz kalacağı öngörülmüyor.²⁵⁹

İKLİM KRİZİNİN KIZ ÇOCUKLARA ETKİSİ

Kız çocukların ve genç kadınların maruz kaldığı eşitsizlikler iklim krizinin etkisiyle daha da derinleşiyor.²⁶⁰ İklim krizi kaynaklı olayların yalnızca 2021'de düşük ve düşük orta gelirli ülkelerdeki en az dört milyon kızın eğitimini tamamlamasını engelleyeceği öngörülmüyor. Mevcut eğilim devam ederse 2025 yılına kadar her yıl en az 12,5 milyon kız çocuk iklim krizi kaynaklı nedenlerle eğitimden ayrılacak.²⁶¹ Kız çocuklar okul terkinin yanı sıra iklim krizi kaynaklı çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik, şiddete maruz kalma, cinsel sağlık ve üreme sağlığı gibi sağlık sorunları yaşama gibi risklerle karşı karşıyadır.²⁶²

BM Çocuk Hakları Komitesi, Haziran 2021'de iklim değişikliğine odaklanarak çocuk hakları ve çevre hakkında genel bir yorum taslağı hazırlamaya karar verdi.²⁶³ Komite hazırlanacak 26 nolu Genel Yorum'la iklim değişikliğine odaklanarak taraf devletlere çocuk hakları yaklaşımına uygun tüm uygun yasal, idari ve diğer önlemleri almaları için rehberlik etmeyi amaçlıyor.²⁶⁴ Genel yorumun hazırlık sürecinde dünya genelinden çocuklardan ve gençlerden görüş almak için çağrıda bulunuldu. 103 ülkeden 7 bin 416 çocuk ve gencin paylaştığı görüşlere dayanan danışma raporu Eylül 2022'de yayımlandı. Buna göre, görüş paylaşan çocukların %62,5'i iklim değişikliğinin etkilerinin ve çevresel hasarın çocukları yetişkinlerden daha fazla etkilediğini düşünüyor.

257 UNICEF Türkiye, 2 Kasım 2021.

258 UNICEF, 2021b.

259 A.g.e.

260 Plan International, t.y.

261 Plan International, 2021.

262 Plan International, t.y.

263 Bkz. Unite for Children's Environmental Rights, t.y.

264 UN Committee on the Rights of the Child, t.y.

Çocukların %56,9'u çevrenin sağlığı konusunda endişeli olduğunu belirtirken, yalnızca %12,5'i sorunların çözüleceğine dair iyimser olduğunu bildirdi.²⁶⁷ Çevre veya iklim değişikliği konusundaki görüş ve düşüncelerini karar vericilerle paylaşmanın fark yaratacağını düşünen çocukların oranı ise %28,7'dir.²⁶⁸

Gençler, krize yönelik kapsamlı ve kararlı bir eylem planı ortaya konulmasını ve bu süreçlerde çocuk ve gençlerin katılımının sağlanmasını talep ediyorlar.²⁶⁷ 37 ülkeden 1.800'den fazla ergen ve gençle yapılan bir araştırmaya göre, katılımcıların %91'i, iklim değişikliği politikasına ilişkin karar alma süreçlerine katılmanın kendileri için zor olduğunu belirtti. Katılımlarının teşvik edilmemesi veya nasıl katılacaklarına ilişkin bilgiye sahip olmamaları paylaşılan nedenler arasındadır.²⁶⁸ Çocukların kendilerini etkileyen bütün süreçlere ilişkin görüşlerini ifade etme ve bu görüşlerinin dikkate alınması hakkı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi tarafından güvence altına alınıyor. Katılım Hakkı başlıklı 12 nolu Genel Yorum'da **çocukların dinlendiği ve katıldığı tüm süreçlerin taşınması gereken nitelikler** sıralanıyor. Buna göre, çocuk katılımının gerçek anlamıyla hayata geçebilmesi için gerekli önkoşullardan birisi de çocukların nitelikli eğitimle desteklenmeleridir. Bu doğrultuda sağlanan eğitim, gençlerin taleplerine uygun olarak "insan hakları, sürdürülebilir kalkınma, toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim adaleti, kapsayıcılık, eşitlik ile dayanışma ilkelerini" temel alacak biçimde kurgulanmalıdır.²⁶⁹

Eğitim, iklim krizinin etkilerinin anlaşılması ve iklim krizine yönelik bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması için önemli bir rol oynuyor. Ancak bunun için eğitimin amacının, araçlarının ve yöntemlerinin tüm paydaşlarının katılımıyla yeniden sorgulanması gerekiyor. Bu sorgulamada "eğitimin insanlığın sürdürülemez yaklaşımını pekiştiren sistemlerden biri olduğu"nun anlaşılması da önemlidir.²⁷⁰

31 Ekim - 13 Kasım 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen 26. BM İklim Değişikliği Taraflar Konferansı raporunda eğitim ve kültür kurumlarının İklimin Güçlendirilmesi için Eylem (ACE) için kritik rolüne dikkat çekiliyor. Taraflar ve taraf olmayan paydaşlar örgün ve yaygın eğitimin tüm kademelerinde iklim değişikliğine odaklanan, katılımcı öğrenim programları tasarlanması için teşvik ediliyor.²⁷¹

İklim değişikliği eğitiminin ulusal öğretim programları çerçevelerine ne ölçüde dahil edildiğine dair UNESCO tarafından yapılan bir çalışmada aralarında Türkiye'nin de olduğu 100 ülkenin öğretim programları değerlendiriliyor. Buna göre, ülkelerin %47'sinin öğretim programlarında iklim değişikliğine atıfta bulunulmuyor. Atıfta bulunan öğretim programlarının da iklim değişikliğini oldukça sınırlı şekilde içerdiği

Katılım Hakkı başlıklı 12 nolu Genel Yorum | Çocukların dinlendiği ve katıldığı tüm süreçlerin taşınması gereken nitelikler

<https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2022/11/EK-Cocuklarin-dinlenildiği-ve-katıldığı-tüm-süreclerin-tasimasi-gereken-nitelikler.pdf>

Eki indirmek için tıklayınız.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Paris Anlaşması kapsamındaki çalışmaları içeren ACE altı unsurdan oluşuyor: iklim değişikliği eğitimi, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, eğitim, kamu katılımı, bilgiye erişim ve uluslararası işbirliği.

<https://newsroom.unfccc.int/ace>

265 Unite for Children's Environmental Rights, 2022.

266 A.g.e.

267 UNICEF Türkiye, 2 Kasım 2021.

268 Plan International, 2021.

269 Tüzün, 1 Kasım 2022.

270 Feriver ve Ank, 2021.

271 UN FCCC, 8 Mart 2022.

belirtiliyor.²⁷² Yeni eğitim-öğretim yılında öğretim programlarındaki iklim değişikliği atıflarının artırılması hedefi olmakla birlikte mevcut durumda Türkiye’de de sınırlıdır. İklim değişikliği eğitimine ilişkin konuların verildiği ortaokul öğretim programlarını farklı ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendiren bir çalışma, kazanımlara ilişkin öngörüler sağlıyor. Türkiye’deki öğretim programlarında iklim değişikliğinin yerel etkileri yüzeysel biçimde sunuluyor.²⁷³

Türkiye’de 2022-23 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda 6, 7 ve 8. sınıflarda “çevre eğitimi ve iklim değişikliği” dersi seçmeli olarak uygulanmaya başlandı.²⁷⁴ Dersi uygulamak isteyen öğretmenlere ÖBA üzerinden altı saatlik bir eğitim verildi. Oluşturulan öğretim programı eğitimin içeriğinin iklim krizine yönelik güçlendirilmesi adına önemli bir adımdır. Programın daha kapsayıcı hâle getirilmesi ve iklim krizinin bütün öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesi hedefleniyor. Bunun yanı sıra eğitim-öğretim yılı sonunda öğretim programına yönelik değerlendirme çalışması yapılması ve programa katılan öğrenciler ile uygulayıcı öğretmenler başta olmak üzere alandaki tüm paydaşların geribildirimlerinin değerlendirmeye dahil edilmesi önümüzdeki dönemler için faydalı olacaktır.

Bakanlık 2023-24 eğitim-öğretim yılında liselerde seçmeli okutulmak üzere çevre bilimi ve yönetimi öğretim programı hazırlandığını duyurdu.²⁷⁵ Bunun yanı sıra Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformunda açılacak “Sürdürülebilir Dünya” alanıyla çeşitli kademelerde çevre, iklim değişikliği ve sıfır atık konulu eğitim içerikleri sunulması planlanıyor.²⁷⁶

MEB’in 2021-22’de iklim krizine yönelik çalışmalarından biri olan Çevre Dostu 1000 Okul Projesi’nin amacı “[ö]ğrencilerimize temel eğitim seviyesindeyken, çevre bilincini, sürdürülebilirlik kavramını benimsetmek, buna ilişkin uygulamaları göstermek ve uygulamak” olarak belirtiliyor.²⁷⁷ Proje kapsamında Türkiye’de her ilçede en az bir okul olmak üzere toplam bin okulda sürdürülebilirlik ilişkin altyapı ve donatım çalışmaları yapıldı. Böylece proje kapsamındaki okulların diğer okullara iyi örnek teşkil etmesi hedeflendi. Yapılan çalışmalar arasında tasarruflu aydınlatma sistemleri, güneş enerji panelleri, yağmur suyu toplayan üniteler, kompost makineleri kurulması yer alıyor. Mart 2022’de başlatılan proje 300 milyon lira bütçeyle iki ayda tamamlandı.²⁷⁸ Bakan Özer, projenin kapanış toplantısında önümüzdeki içerisinde tüm okulların “çevre dostu” hâle getirileceğini ifade etti.²⁷⁹

272 UNESCO, 2021.

273 Barak ve Gönençgil, 2020.

274 MEB, 15 Nisan 2022.

275 A.g.e.

276 A.g.e.

277 Çevre Dostu 1000 Okul Projesi, t.y.

278 MEB, 6 Haziran 2022.

279 A.g.e.

25 Aralık 2018 tarihinde MEB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TEMA Vakfı arasında “Sıfır Atık Eğitim Projesi İşbirliği Protokolü” imzalanmıştı. Bu kapsamda Sıfır Atık Eğitim Programı oluşturuldu.²⁸⁰ 2021-22’de Sıfır Atık Projesi kapsamında çalışmalar sürdürüldü. *MEB 2021 Yılı Faaliyet Raporu*’nda 80 ilden 176 bin 155 öğrencinin eğitim programlarından faydalandığı belirtiliyor. Ayrıca Sıfır Atık Projesi kapsamında okullarda atık yönetim sistemi kurulması çalışmaları yapıldığı ve 14 bin okulun temel seviye sıfır atık belgesini aldığı açıklandı. Bunun yanı sıra Çevre Dostu 1000 Okul Projesi kapsamındaki okullarda, geri dönüşüm malzemelerinden oluşan Sıfır Atık Kütüphaneleri kuruldu.²⁸¹ Kütüphanesiz Okul Kalmayacak Projesi kapsamında geri dönüştürülmüş malzemeden üretilen 452 sıfır atık kütüphanesi inşa edildiği açıklandı.²⁸²

2021-22’de başlatılan MEB’in iklim değişikliğine yönelik yol haritasını ortaya koyacak “İklim Değişikliği Eylem Planı” için çalışmaları kapsamında 15-18 Mart 2022 tarihleri arasında akademisyenlerin, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığından ilgili uzmanların ve MEB’in farklı düzeylerden çalışanlarının katılımıyla bir çalıştay düzenlendi. Eylem planıyla beraber çalışmaların Bakanlığıın tüm birimlerini kapsayacak şekilde yürütülmesi ve paydaş kurumlarla işbirliğinde çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanıyor. İklim Değişikliği Eylem Planı,²⁸³ Bakanlığıın iklim krizine yönelik çalışmalarını bütünsel bir yaklaşımla koordineli ve verimli biçimde yürütebilmesi için son derece önemli bir adımdır. Eylem planına ve plan kapsamında yürütülecek çalışmalara çocuk ve gençlerin katılımının sağlanması gerekmektedir.

Krizler çocukları çevreleyen tüm sistemleri olduğu gibi eğitimi de farklı şekillerde etkiliyor. Aynı zamanda eğitim krizlerin önlenmesinde, kriz zamanında ve kriz sonrasında farklı rolleri üstleniyor.²⁸⁴ Eğitim sisteminde farklı koşulları ve ihtiyaçları göz önünde bulunduran kapsayıcı ve bütünsel bir dayanıklılık mekanizması kurulması, içinde bulunduğumuz krizler çağında aciliyet taşıyor. Uzmanlar eğitimi yeniden düşünürken krizlere verilecek tepkiyle sınırlı kalınmayarak eğitimin onarıcı rolünün de düşünülmesi gerekliliğinin altını çiziyorlar.²⁸⁵

---

280 MEB, 18 Ekim 2019.

281 MEB, 6 Haziran 2022.

282 MEB, 15 Nisan 2022.

283 İklim Değişikliği Eylem Planı 28 Eylül 2022 tarihinde kamuoyuyla paylaşıldı. Eylem planının yayımlanması Eğitim İzleme Raporu 2022’nin kapsadığı dönemin dışında kaldığı için rapor dahilinde değerlendirilmedi.

284 Diker Coşkun, 2021.

285 Arık ve Feriver, 19 Eylül 2022.

SONUÇ

Özgenur Korlu

2021-22, COVID-19 salgını sonrası tüm okulların yıl boyunca açık olduğu ilk eğitim-öğretim yılıydı. Salgının etkilerinin ve telafinin konuşulmasıyla başlayan bu eğitim-öğretim yılında, Millî Eğitim Bakanı değişikliği, 20. Millî Eğitim Şûrası ve Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun yasalaşması gibi önemli gelişmeler yaşandı. Okulöncesi eğitim ve ortaöğretim net okullulaşma oranlarında artış görüldü. Diğer yandan, eğitim politikalarının farklı boyutlarında kapsamlı izleme ve değerlendirme süreçleri yürütülebilmesi, veri temelli karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uygulamaların etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için kamuoyuyla daha kapsamlı ve ayrıştırmış veri ve bilgi paylaşılması ihtiyacı sürüyor.

Mevcut durumda ihtiyaç duyulan bilgi ve verileri toplama, paylaşma imkânları ve sorumluluğu kamu kurumlarındadır. Bunun yanı sıra eğitim paydaşları da alanda yürüttükleri farklı çalışmalarla bilgi ve veri üretilmesine katkı sunuyorlar. Paydaşların birlikte yarattıkları bu kolektif etki sadece eğitim izleme çalışmaları için değil, açık bilim ve savunuculuk çalışmaları için de çok değerlidir. Önceki yıllarda olduğu gibi Türkiye ve diğer ülkelerden akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası kurumların çalışmaları EİR 2022'yi zenginleştirdi. Bu sene, bu kaynaklara ek olarak MEB'in paylaşımları üzerine ERG tarafından yapılan analizle MEB'in en çok paylaşımında bulunduğu konular belirlendi. Genel olarak bakıldığında öne çıkan MTE, öğretmen politikaları, uzaktan eğitim ve okul yapımı gibi konuların üst politika belgelerindeki hedeflerle ve 20. Millî Eğitim Şûrası kararlarıyla uyumlu olduğu söylenebilir. Diğer yandan bütünsel bir analiz için MEB'in odaklandığı konuların eğitim sistemindeki öncelikli ihtiyaçlarla ne kadar örtüştüğünün de izlenmesi önemlidir. Bu çerçevede EİR 2022'de öne çıkan konulardaki gelişmeler, kamuoyuyla paylaşılan verilerden hazırlanan göstergelerle birlikte incelendi.

Beş farklı bölümden oluşan EİR 2022'nin hemen hemen tüm bölümlerinde yinelenen ortak bir bulgu öğrenci sayısının, dolayısıyla okullulaşma oranlarının artmasıdır. Eğitime erişim, eğitim hakkının gerçekleşmesinin ilk adımı olduğu için bu artış önemlidir. Sayısal artışın eğitimin niteliğini, çocukların ve öğretmenlerin iyi olma hâllerini ve eğitim sisteminin krizler karşısındaki dayanıklılığını geliştirecek çabalarla desteklenmesi gereklidir. Mevcut durumda özellikle bölgesel farklılıklar, sosyoekonomik durumun eğitime etkileri, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen projelerinin durdurulması ve kutuplaşma kamusal eğitimin eşitlik, adalet ve kapsayıcılık ilkelerini olumsuz etkilemeye devam ediyor.

Öğrenci sayısındaki artışın en yüksek olduğu kademelerin başında okulöncesi eğitim geliyor. COVID-19 salgını sırasında net okullulaşma oranlarındaki sert düşüşün ardından bu kademedeki okullulaşma oranlarının yeniden yükselme eğilimi göstermesi olumludur. Bu kapsamda, EÇE hizmetlerinin yaygınlaşmasının nitelikli eğitim hakkı açısından önemini bir kez daha vurgulamak gerekiyor. Ayrıca bu hizmetlerin yaygınlaşması da sadece sayısal artışla değerlendirilmemeli, hizmetlerin niteliğindeki değişim ve gelişmelere de bakılmalıdır. Farklı sosyoekonomik koşullara sahip, farklı gereksinimleri

olan çocukların eğitime akranlarıyla eşit ve adil koşullarda başlamasını sağlamak EÇE hizmetlerinin amaçlarından biridir. Türkiye’de okulöncesi eğitimle ilgili yürütülen mevcut proje ve uygulamalar ile okulöncesi eğitimin çok kurumlu yapısının²⁸⁶ EÇE’nin amaçlarıyla ve hedefleriyle uyumu değerlendirilmeli, bu alanda etki analizleri yapılmalıdır.

Önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da karar alıcıların eğitimle ilgili ağırlık verdikleri konulardan biri MTE oldu. Sadece MEB’in hedef ve amaçlarının yer aldığı üst politika belgelerinde ya da bu rapor kapsamında yapılan paylaşım analizinde değil, orta vadeli planlarda ve kalkınma planlarında da MTE öncelikli alanlardan biridir. MTE kurumları, verilerin paylaşıldığı yıllarda devamsızlığın ve sınıf tekrarının daha yüksek²⁸⁷, ulusal ve uluslararası değerlendirmelerde öğrenci başarısının daha düşük²⁸⁸ olduğu ve sosyoekonomik durum ve öğrenci başarısı ilişkisi düşünüldüğünde²⁸⁹ gelir düzeyi daha düşük hanelerden çocukların eğitim gördüğü kurumlardı. Bu çerçevede, Ekim 2021’de tamamlanan “Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi” ile başarı ve imkân farklılıklarının azaltılmasının amaçlanması olumludur. 1 milyar TL harcanan bu projenin etkilerinin izlenmesi ve bunun için kamuoyuyla veri paylaşılması hem hesap verebilirlik ilkesi açısından hem de sonraki projeler için yararlı olacaktır. Bununla birlikte MTE söz konusu olduğunda sıklıkla gündeme gelen bir konu da bu kurumların işgücü piyasasıyla ilişkileridir. Bu kapsamda son yıllarda MEM sıklıkla gündeme gelmeye başladı ve 2021-22 eğitim-öğretim yılında bu kurumlardaki öğrenci sayısı 1,5 kat arttı. Her ne kadar ne MEM’deki, ne de MTE’deki öğrencilerin tamamı 18 yaşın altında olmasa da, bu eğitim kurumlarında çocukların eğitim gördüğü dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede, çocuk hakları, çocuğun esenliği ve iyi olma hâline ilişkin tüm ölçüt ve gereksinimler tüm eğitim kurumları gibi MTE kurumları için de geçerlidir. Bu kurumların işgücü piyasaları ve istihdam politikalarıyla ilişkisi düşünülürken tüm bunlar dikkate alınmalı, istihdam tek başarı ölçütü olarak kabul edilmemelidir.

2021-22 eğitim-öğretim yılının öne çıkan konularından biri de öğretmen politikaları oldu. ÖMK yasalaştı ve öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik uygulamalara ağırlık verildi. Çocuk hakları ve çocuğun iyi olma hâli gibi öğretmenlerin hakları ve iyi olma hâlleri de nitelikli eğitimin temel gerekliliklerindedir. Başta öğretmenlik mesleğine ilişkin algıyı iyileştirmek ve mesleğin statüsünü güçlendirmek için olmak üzere bir meslek kanuna ihtiyaç olduğu uzun yıllardır eğitim paydaşları tarafından dile getiriliyordu. Geline nokta, yasalaşan ÖMK’nın bu talebi karşılamada eksikleri olduğu görülüyor. MEB yetkililerinin de mevcut kanunun geliştirilmesine yönelik ek adımların atılacağını ifade etmeleri olumludur. Bu çerçevede hangi alanlarda ek düzenleme ve tamamlayıcı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunun katılımcı bir süreçle belirlenmesine ve bunların ne kadar zamanda tamamlanacağına ilişkin bir takvimin paylaşılmasına ihtiyaç bulunuyor.

Başta da belirtildiği gibi 2021-22 eğitim-öğretim yılı COVID-19 salgını sonrası normalleşme için büyük adımların atıldığı, okulların tüm yıl boyunca açık kalmasının politika önceliği olduğu bir dönemdi. COVID-19 salgınında görüldüğü gibi krizler doğrudan eğitim sisteminin içinde yaşanmasa da eğitim ekosisteminin diğer politika alanlarıyla doğrudan ilişkileri onu başka alanlardaki krizlere de açık hale getiriyor. İklim

286 Türkiye’de hem MEB’e bağlı kurumlarda hem de MEB’e bağlı olmayan kurumlarda okulöncesi eğitim hizmeti veriliyor. Bu yılın dışında okulöncesi eğitimde son yıllarda öğrenci sayısı artan toplum temelli kurumlar, yaz anaokulları ve sınıfları ve İş Kanuna göre işletmelerde açılan kreşler gibi farklı kurum türleri de var.

287 Bkz. EİR 2019: Öğrenciler ve Eğitime Erişim

288 Düşkün ve Korlu, 2021.

289 Düşkün ve Korlu, 2021.

ve biyolojik çeşitlilik krizi gibi sorunlarsa eğitim dahil tüm politika alanlarını etkiliyor. Bütünsel bir yaklaşımla, eğitim sisteminin krizler karşısındaki önleyici ve onarıcı rollerinin güçlendirilmesi için bir an önce harekete geçmek gerekiyor. Bu çerçevede iklim ve biyolojik çeşitlilik krizi başta olmak üzere krizlere karşı gösterilen çalışmaların eğitim sistemlerinde son yıllarda önem kazanması olumludur. Bu çalışmaların sayısı artmaya devam etmelidir.

EİR 2022 kapsamında MEB paylaşımları üzerine yapılan analizden hareketle belirlenen beş bölümde, 2021-22 eğitim-öğretim yılı değerlendirildi. Aynı zamanda bu raporla EİR'in 15. yılı tamamlandı. Geçen sürede hem eğitim sisteminde hem de ERG'nin izleme çalışmalarında pek çok değişiklik oldu. ERG'nin 15 yıldır sürdürdüğü izleme çalışmalarının değişmeyen boyutlarından biriyse, hak temelli yaklaşımın bu çalışmaların merkezinde yer almasıdır. Eğitim sistemini geliştirmeye yönelik politika ve uygulamaların, dolayısıyla izleme çalışmalarının, tüm çocukların eğitim hakkı gerçekleşinceye ve güvence altına alınıncaya kadar devam etmesi gerektiği, bu amaç doğrultusunda gelecekte de yeni politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulacağı açıktır. Dahası, tüm çocukların eğitim hakkının kutuplaşmış, eşit, adil ve kapsayıcı olmayan bir eğitim sisteminde gerçekleşmesi mümkün değildir. Eğitim hakkı odağında dayanışmak, eğitim paydaşlarının birlikte çalışması ve politika süreçlerine katılması ise eğitim sisteminin tüm çocukların nitelikli eğitime erişebilmelerini sağlayacak önemli kuvvetlerdendir.

KAYNAKÇA

182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi. Ekim 2022, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm

Acton, R. ve Glasgow, P. (2015). Teacher wellbeing in neoliberal contexts: a review of the literature. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(8). <https://ro.ecu.edu.au/ajte/vol40/iss8/6/>

Akay, S. S. (2022, 22 Temmuz). Hangi çocuk neden çalıştırılır? *ERG Blog*. Haziran 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/hangi-cocuk-neden-calistirilir/>

Aktaş Salman, U. (2020, 11 Kasım). Uzun hikâye | Beni kabul edecek bir okul bulabilecek miyiz? *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/uzun-hikaye-beni-kabul-edecek-bir-okul-bulabilecek-miyiz/>

Aktaş Salman, U. (2022, 19 Ağustos). Öğretmenler, sosyal medya ve çocuk hakları. *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/ogretmenler-sosyal-medya-ve-cocuk-haklari/>

Aktaş Salman, U., Düşkün, Y. ve Arık, B. M. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Öğretmenler. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR21_Ogretmenler.pdf

Aldanmaz, B. ve Eskitaşçıoğlu, İ. (2022). Türkiye'de regl yoksulluğu. *Konuşmamız Gerek Derneği*. Ekim 2022, <https://konusmamizgerek.org/turkiyede-regl-yoksullugu-arastirmasi/>

Arık, B. M. ve Feriver, Ş. (2022, 19 Eylül). Dünyadaşlık için birbirimizle ve yeryüzüyle dayanışma daveti. *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/dunyadaslik-icin-birbirimizle-ve-yeryuzuyle-dayanisma-daveti/>

Arms, E., Bickett, J. ve Graf, V. (2008). Gender bias and imbalance: Girls in US special education programmes. *Gender and Education*, 20(4), 349-359. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09540250802190180?journalCode=cgee20>

ASHB (2022, 18 Mayıs). Bakanlığımız ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında okul öncesi eğitim alan çocukların desteklenmesi protokolü imzalandı. Ekim 2022, <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanligimiz-ile-milli-egitim-bakanligi-arasinda-okul-oncesi-egitim-alan-cocuklarin-desteklenmesi-protokolu-imzalandi/>

Ayan, M. (2020). "Burası tamamen bizim": Öğretmenin özne olma hali, mesleki öğrenme toplulukları ve Öğretmen Ağı örneği. *Öğretmen Ağı*. Kasım 2022, <https://www.ogretmenagi.org/yayinlarimiz/burasi-tamamen-bizim-ogretmenin-ozne-olma-hali-mesleki-ogrenme-topluluklari-ve>

Barak, B. ve Gönencil, B. (2020). Dünyada ve Türkiye'de ortaokul öğretim programlarının iklim değişikliği eğitimi yaklaşımına göre karşılaştırılması. *Coğrafya Dergisi*, 40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1142766>

- Bertot, J. C., Jaeger, P. T. ve Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*, 27(3), 264–271. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2010.03.001>
- Boavida, J., Espe-Sherwindt, M. ve Borges, L. (2000). Community-based early intervention: The Coimbra Project (Portugal). *Child: Care, Health and Development*, 26(5), 343-354. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2214.2000.00138.x>
- Büyükgebiz, A. (2012, 3-4 Kasım) *Ergenlik dönemi fiziksel ve seksüel gelişme* [Konferans sunumu]. TAPV - Ergenlik: Büyümenin ve değişimin anlamı konferansı, İstanbul, Türkiye. <https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2019/06/Ergenlik-B%C3%BCy%C3%BCmenin-ve-De%C4%9Fi%C5%9Fimin-Anlam%C4%B1-Konferans%C4%B1-Konferans-Kitab%C4%B1.pdf>
- Cin, M. İlhan, A. O., Özdemir, O., Düşkün, Y. ve Korlu, Ö. (2022). Okuma becerilerinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi: PISA 2018 verileriyle bir analiz. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, <https://bit.ly/3E8cUEL>
- Cumhuriyet (2009, 18 Mart). “Kariyer basamakları”na anayasa mahkemesi’nden onay. Ekim 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kariyer-basamaklarina-anayasa-mahkemesinden-onay-49582>
- Cumhuriyet (2022, 4 Mayıs). Hesaplar karıştı: Bakanlık maaşları yanlış yatırmış. Ekim 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/hesaplar-karisti-bakanlik-maaslari-yanlis-yatirmis-1932404>
- Çayır, K. ve Hancı Kaya, Y. (2022). Ders kitaplarında mülteciler. Öğretmen Ağı ve SEÇBİR. Ekim 2022, https://www.ogretmenagi.org/sites/www.ogretmenagi.org/files/publications/DersKitaplarindaMulteciler_07_04_2022.pdf
- Çevre Dostu 1000 Okul Projesi (t.y.). Genel bilgiler. Ekim 2022, <https://cevredestuokul.meb.gov.tr/genel-bilgiler/>
- Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2004, 6 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı:25425). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5457&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5#:~:text=%C3%87ocuk%20ve%20gen%C3%A7%20i%C5%9F%C3%A7ilerin%20g%C3%BCnl%C3%BCK,ve%20haftada%20on%20saat%20olabilir.>
- ÇSGB (2022). Çocuk işçiliği ile mücadele ulusal programı (2017-2023) eylem planı: Ocak - haziran 2022 dönemi izleme ve değerlendirme mevcut durum dokümanı. Ekim 2022, https://www.csgb.gov.tr/media/89746/cocuk-isciligi-ile-mucadele-ulusal-programi-eylem-plani-2017-2023-ocak-haziran-2022-mevcut-durum-dokumani_.pdf
- Diker Coşkun, Y. (2021). Önsöz. Y. Diker Coşkun (Ed), *Eğitimciler ve ebeveynler için kriz zamanlarında eğitim* içinde (s. v-vii). Eğitim Yayınevi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2022). 2021 yılı idare faaliyet raporu. Ekim 2022, <https://www.kamumeb.net/images/upload/2021-Yılı-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Durban Call to Action on the Elimination of Child Labour (2022). Durban Call to Action on the Elimination of Child Labour, 5th Global Conference on the Elimination of Child Labour. Ekim 2022, https://www.5thchildlabourconf.org/sites/default/files/2022-06/Durban_Call_to_Action_EN_20220607_0.pdf
- Durmuş, G. (2022, 3 Ağustos) Çocuk işçiliği ile mücadelede eğitim nerede? *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/cocuk-isciligiyle-mucadelede-egitim-nerede/>

Düşkün, Y. ve Korlu, Ö. (2021). Eğitim izleme raporu 2020: Eğitimin çıktıları. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-egitimin-ciktilari/>

Eğitim-Sen (2022, 24 Ocak). Haklarımızı ve taleplerimizi içermeyen bir meslek kanunu istemiyoruz. Ekim 2022, <https://egitimsen.org.tr/haklarimizi-ve-taleplerimizi-icermeyen-bir-meslek-kanunu-istemiyoruz/>

ERG (2019). Eğitim izleme raporu 2019: Eğitimin içeriği. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_Egitimin_Icerigi.pdf

ERG (2022, 18 Ocak). ERG'nin öğretmenlik meslek kanununa ilişkin görüş ve önerileri. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/ergnin-ogretmenlik-meslek-kanununa-iliskin-gorus-ve-onerileri/>

ERG (2022, 26 Ocak). Öğretmenlik meslek kanunu teklifinin yasama süreci katılımcılıktan uzak. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/ogretmenlik-meslek-kanunu-teklifinin-yasama-sureci-katilimciliktan-uzak/>

Evrensel (2022, 1 Haziran). Eğitim emekçileri, rekabete neden olacak yasaya “hayır” dedi. Ekim 2022, <https://www.evrensel.net/haber/462813/egitim-emekcileri-rekabete-neden-olacak-yasaya-hayir-dedi>

Feriver, Ş. ve Arık, B. M. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Eğitimin içeriği. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-egitimin-icerigi>

FİSA Çocuk Hakları Merkezi (2021). Mesleki ve teknik liselerde eğitime devam eden çocukların 2011-2020 yılları arasında “iş kazası” sebebiyle maruz kaldığı yaşam hakkı ihlalleri. Ekim 2022, https://chm.fisa.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/chm_mlr-2.pdf

Gaziantep Sanayi Odası (2022, 28 Şubat). Mesleki eğitime kazandırma programı. Ekim 2022, <https://www.gso.org.tr/tr/duyurular/mesleki-egitime-kazandirma-programi-4833.html>

Göç İdaresi Başkanlığı (2022, 30 Haziran). Mahalle kapatma duyurusu hk. Ekim 2022, <https://www.goc.gov.tr/mahalle-kapatma-duyurusu-hk2>

Gülbahçe, Ş. (2022). Yuvamız İstanbul cıvıl cıvıl. *İstanbul Bülteni*, 2022(10), 50-51. https://www.ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/istanbul_bulteni_ekim_2022_internet.pdf

Gümüş, S. ve Chudgar, A. (2016). Factors affecting school participation in Turkey: An analysis of regional differences. *A Journal of Comparative and International Education*, 46(6), 929-951. https://www.researchgate.net/publication/283286341_Factors_affecting_school_participation_in_Turkey_an_analysis_of_regional_differences

Handicap International (2021). Education, girl, disability: An equation to solve - Ensuring the right to education for girls with disabilities in the Sahel. Ekim 2022, https://www.handicap-international.ch/sn_uploads/document/factsheet_GirlsEducationDisability-EN.pdf

Hayata Destek Derneği (2021). Hızlı değerlendirme: Türkiye’de deri sanayi işçisi ve üreticisi olmak. Deri kadar değerli mi? Ekim 2022, <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2022/04/turkiyede-deri-sanayi-iscisi-ve-ureticisi-olmak.pdf>

Hayata Destek Derneği (2022, 10 Haziran) Çocuk, işçi olmaz! <https://www.hayatadestek.org/basin-bultenleri/cocuk-iscisi-olmaz/>

Hızıroğlu Aygün, A., Kırdar, M. G., Koyuncu, M. ve Stoeffler, Q. (2021). Keeping refugee children in school and out of work: Evidence from the world's largest humanitarian cash transfer program. *IZA Institute of Labor Economics Discussion Paper Series*. Ekim 2022, <https://www.iza.org/publications/dp/14513/keeping-refugee-children-in-school-and-out-of-work-evidence-from-the-worlds-largest-humanitarian-cash-transfer-program>

ILO (2022). World employment and social outlook: Trends 2022. Ekim 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_834081.pdf

ILO (2022, 31 Ağustos). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik yaz dönemi eğitim öğretim faaliyetleri sona erdi. Ekim 2022, https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_854688/lang--tr/index.htm

ILO ve Çalışma ve İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (t.y). 30 soruda çocuk ve genç işçilere özel çalışma koşulları el kitabı. Ekim 2022, <https://www.csqb.gov.tr/medias/6947/30-soruda-ocuk-ve-gen-icilere-oezel-calisma-koşullari.pdf>

ILO ve UNICEF (2021). Child labour: Global estimates 2020 - Trends and the road forward. Ekim 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/publication/wcms_797515.pdf

ILO ve UNICEF Office of Research – Innocenti (2022). The role of social protection in the elimination of child labour: Evidence review and policy implications. Ekim 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/publication/wcms_845168.pdf

Inter-Agency Coordination Turkey (2021). Back to school campaign - Parents survey/ preliminary findings. Yayımlanmamış rapor.

International Task Force on Teachers for Education 2030 (t.y.). Teacher salaries rarely reflect the importance of their job. Why don't we pay them enough? Ekim 2022, <https://teachertaskforce.org/blog/teacher-salaries-rarely-reflect-importance-their-job-why-dont-we-pay-them-enough>

Işık Erol, S. (2021). Covid-19'un çocuk işçiliği üzerindeki etkileri: Alınması gereken önlemler. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5(1), 27-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scd/issue/63257/951152>

İçişleri Bakanlığı (2022, 13 Şubat). AFAD Türkiye'nin afet risk haritasını çıkardı. Ekim 2022, <https://www.icisleri.gov.tr/afad-turkiyenin-afet-risk-haritasini-cikardi>

İKG PRO, ILO ve ÇSGB (t.y.). Mevsimlik tarımda çocuk işçiliğinin önlenmesi projesi bilgi notu. Ekim 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/project/wcms_761283.pdf

İMEP (t.y.). Hakkımızda. Ekim 2022, <https://www.imep.org/hakkimizda/>

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi (2019a). Türkiye'de ayakkabı imalatında çocuk işçiliği: Hızlı değerlendirme raporu. Ekim 2022, <https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/TURKIYEDE-AYAKKABI-IMALATINDA-COCUK-ISCILIGI-HIZLI-DEGERLENDIRME-RAPORU.pdf>

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi (2019b). Türkiye'de mobilya imalatında çocuk işçiliği: Hızlı değerlendirme raporu. Ekim 2022, <https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/TURKIYEDE-MOBILYA-IMALATINDA-COCUK-ISCILIGI-HIZLI-DEGERLENDIRME-RAPORU.pdf>

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi (2021). Çocuk işçiliğinin önlenmesi için iş dünyasında adil çalışma koşullarının izlenmesi savunu stratejisi. Ekim 2022, https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/Savunu_Stratejisi.pdf

Kasap, S. (2022, 6 Şubat). Milli eğitim bakanı Özer: İkinci dönemde de tüm sınıf kademelerinde yüz yüze eğitime devam edeceğiz. *Anadolu Ajansı*. Ekim 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-ozer-ikinci-donemde-de-tum-sinif-kademelerinde-yuz-yuze-egitime-devam-edecegiz/2495567>

Kesbiç, K. (2022). Etraflıca: Çocuk işçiliği. *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/etraflıca-cocuk-isciligi/>

Kıyığı, G. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Eğitim ortamları. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EİR21_EgitimOrtamlari.pdf

Koistinen, M., McClain-Nhlapo, C., Arango, D. J. Ve Gandini C. (2019, 5 Aralık). Five facts to know about violence against women and girls with disabilities. *World Bank Blogs*. Ekim 2022, <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/five-facts-know-about-violence-against-women-and-girls-disabilities>

Korlu, Ö., Bakioğlu, M. ve Gencer, E. G. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Eğitim yönetişi ve finansmanı. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-egitim-yonetisimi-ve-finansmani/>

Koyuncu, F. ve Düşkün, Y. (2020). Eğitim izleme raporu 2020: Öğretmenler. *Eğitim Reformu Girişimi*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-ogretmenler/>

Köse, A. (2020). Eğitim izleme raporu 2020: Eğitim ortamları. *Eğitim Reformu Girişimi*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-egitim-ortamlari/>

Landell Mills (2021). Strategic mid-term evaluation of the facility for refugees in Turkey 2016-2019/2020. *European Commission*. Ekim 2022, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Vol%20II%20-%20Sector%20Report%20-%20Education.pdf>

Madra, A. (2022). Türkiye’de kız çocukların eğitimi: Engeller, müdahaleler ve olanaklar. *Eğitim Reformu Girişimi ve Suna’nın Kızları*. Ekim 2022. <https://sunaninkizlari.org/Raporlar/turkiyede-kiz-cocuklarin-egitimi.pdf>

MEB (t.y.a). Haberler. Ekim 2022, http://www.meb.gov.tr/meb_haberindex.php?dil=tr

MEB (t.y.b). Millî Eğitim Bakanlığı resmi internet sayfası. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr>

MEB (2018). Eğitim analiz ve değerlendirme raporları serisi (1): Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin görünümü. Kasım 2022, https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf

MEB (2019, 18 Ekim). Sıfır atık bilinci tüm ülkeye yayılıyor. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/sifir-atik-bilinci-tum-ulkeye-yayiliyor/haber/19532/tr>

MEB (2021). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2020-2021. Ekim 2022, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_organ_egitim_2020_2021.pdf

MEB (2021, 9 Ağustos). Bakan Özer yangınla mücadele eden, yaraların sarılmasına destek olan öğretmenlere teşekkür etti. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-yaniginla-mucadele-eden-yaralarin-sarilmasına-destek-olan-ogretmenlere-tesekkur-etti/haber/23817/tr>

MEB (2021a, 23 Ağustos). Bakan Özer, Sinop Ayancık'ta okulların açılması ile ilgili basın açıklamasında bulundu. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-sinop-ayancikta-okullarin-acilmasi-ile-igili-basin-aciklamasinda-bulundu/haber/23899/tr>

MEB (2021b, 23 Ağustos). Kastamonu, Sinop ve Bartın'da eğitim öğretimin başlamasıyla ilgili hazırlıklar tamamlandı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/kastamonu-sinop-ve-bartinda-egitim-ogretimin-baslamasiyla-igili-hazirliklar-tamamlandi/haber/23894/tr>

MEB (2021, 15 Eylül). Bakan yardımcısı Aşkar “zorlayıcı yaşam olaylarında psikoeğitim projesi” kapanış törenine katıldı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/bakan-yardimcisi-askar-zorlayici-yasam-olaylarinda-psikoegitim-projesi-kapanis-torenine-katildi/haber/24068/tr>

MEB (2021, 9 Ekim). Emine Erdoğan himayesinde İstanbul'a 100 anaokulu yapım projesi. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/emine-erdogan-himayesinde-istanbula-100-anaokulu-yapim-projesi/haber/24254/tr>

MEB (2021, 11 Ekim). Mesleki eğitimde 1000 okul projesi kapanış ve 50 ar-ge merkezi açılış töreni. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/mesleki-egitimde-1000-okul-projesi-kapanis-ve-50-ar-ge-merkezi-acilis-toreni/haber/24266/tr>

MEB (2021, 22 Ekim). 20. Millî Eğitim Şûrası'na fikrî katılım için paydaşlara ek süre verildi. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/20-mill-egitim-srasina-fikr-katilim-icin-paydaslara-ek-sure-verildi/haber/24369/tr>

MEB (2021, 29 Kasım). Öğretmenlerin yoğun ilgi gösterdiği “mesleki gelişim programları”, Şûra'nın 3 ana başlığından biri. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/ogretmenlerin-yogun- ilgi-gosterdigi-mesleki-gelisim-programlari-sranin-3-ana-basligindan-biri/haber/24695/tr>

MEB (2021, 3 Aralık). 20. Millî Eğitim Şûrası'nda 128 maddede tavsiye kararı alındı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/20-mill-egitim-srasinda-128-maddede-tavsiye-karari-alindi/haber/24741/tr>

MEB (2021, 7 Aralık). Köy okullarında 5 çocuk için ana sınıfı açılacak. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/koy-okullarinda-5-cocuk-icin-ana-sinifi-acilabilecek/haber/24771/tr>

MEB (2021, 29 Aralık). Öğretmenlik meslek kanunu, TBMM'ye sunuldu. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/ogretmenlik-meslek-kanunu-tbmm-ye-sunuldu/haber/24946/tr>

MEB (2021, 31 Aralık). Öğretmenlik meslek kanunu teklifi. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/ogretmenlik-meslek-kanunu-teklifi/haber/24963/tr>

MEB (2022a). Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları: 3 aralık 2021-3 mart 2022. Ekim 2022, https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/03/Guncel_Egitim_Politikalari_ve_20_Milli_Egitim_Surasi_Tavsiye_Kararlari.pdf

MEB (2022b). Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları, 3 mart-3 haziran 2022. Ekim 2022, <http://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/06/guncel-egitim-politikalari-/index.html>

MEB (2022c). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2021-2022. Ekim 2022, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=460

MEB (2022, 31 Ocak). Eğitim ailesine 15 bin yeni öğretmen katıldı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/egitim-ailesine-15-bin-yeni-ogretmen-katildi/haber/25154/tr>

MEB (2022, 26 Şubat). 10 ayda 68 binden fazla öğretmen ilk yardım eğitimi aldı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/10-ayda-68-binden-fazla-ogretmen-ilk-yardim-egitimi-aldi/haber/25347/tr>

MEB (2022, 4 Mart). Bakan Özer ve Bakan Soylu'nun katılımıyla Türkiye genelindeki tüm okullarda eş zamanlı deprem tatbikatı yapıldı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-ve-bakan-soylunun-katilimiyla-turkiye-genelindeki-tum-okullarda-es-zamanli-deprem-tatbikati-yapildi/haber/25429/tr>

MEB (2022, 6 Mart). 20. Millî Eğitim Şûra kararlarının uygulanmasına yönelik ilk rapor yayımlandı. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/20-mill-egitim-sra-kararlarinin-uygulanmasina-yonelik-ilk-rapor-yayimlandi/haber/25447/tr>

MEB (2022, 9 Mart). Bakan Özer: Bir toplum, öğretmeni kadar güçlüdür. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-bir-toplum-ogretmeni-kadar-gucludur/haber/25491/tr>

MEB (2022, 14 Mart). MEB, "Temel Eğitimde 10 bin Okul Projesi" başlattı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/meb-temel-egitimde-10-bin-okul-projesi-baslatti/haber/25536/tr>

MEB (2022, 9 Nisan). Mesleki eğitim programlarıyla 64 bin mezun, kariyerini yeniden planlıyor. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/mesleki-egitim-programlariyla-64-bin-mezun-kariyerini-yeniden-planliyor/haber/25855/tr>

MEB (2022, 15 Nisan). Okullardaki sıfır atık, iklim değişikliği ve enerji çalışmalarında hedef büyütüldü. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/okullardaki-sifir-atik-iklim-degisikligi-ve-enerji-calismalarinda-hedef-buyutuldu/haber/25908/tr>

MEB (2022, 16 Nisan). Hayat kurtaran ilk yardım eğitimleri her geçen gün daha fazla öğretmene ulaştırılıyor. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/hayat-kurtaran-ilk-yardim-egitimleri-her-gecen-gun-daha-fazla-ogretmene-ulastiriliyor/haber/25916/tr>

MEB (2022, 12 Mayıs). İstanbul'da 600 derslikli ana sınıfının açılış töreni yapıldı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/istanbulda-600-derslikli-ana-sinifinin-acilis-toreni-yapildi/haber/26174/tr>

MEB (2022, 6 Haziran). Çevre dostu 1.000 okul projesi kapanış töreni. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/cevre-dostu-1000-okul-projesi-kapanis-toreni/haber/26533/tr>

MEB (2022, 12 Haziran). Meslek liselerinin beş ayda ülke ekonomisine sağladığı katkı, yaklaşık 560 milyon liraya ulaştı. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/meslek-liselerinin-bes-ayda-ulke-ekonomisine-sagladigi-katki-yaklasik-560-milyon-liraya-ulasti/haber/26632/tr>

MEB (2022, 15 Haziran). Mesleki eğitim kurumları, firmalarca satın alınan 74 patent, tasarım ve markasıyla seri üretime geçmeye hazırlanıyor. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/mesleki-egitim-kurumlari-firmalarca-satin-alinan-74-patent-tasarim-ve-markasiyla-seri-uretime-gecmeye-hazirlaniyor/haber/26676/tr>

MEB (2022, 25 Haziran). Temel eğitimde 10.000 okul projesi kapsamında 81 il millî eğitim müdürü ile değerlendirme toplantısı gerçekleştirildi. Ekim 2022, <http://www.meb.gov.tr/temel-egitimde-10000-okul-projesi-kapsaminda-81-il-mill-egitim-muduru-ile-degerlendirme-toplantisi-gerceklestirildi/haber/26800/tr>

MEB (2022, 5 Temmuz). Bakan Özer, yeni eğitim öğretim yılına hazırlık için Ankara'daki okul yöneticileri ile toplantı yaptı. Ekim 2022, <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-yeni-egitim-ogretim-yilina-hazirlik-icin-ankaradaki-okul-yoneticileri-ile-toplanti-yapti/haber/26936/tr>

- MEB HBÖGM (2022a). Göç ve acil durumlarda eğitim daire başkanlığı Ocak 2022. Ekim 2022, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf
- MEB HBÖGM (2022b). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 2021 yılı birim faaliyet raporu. Ekim 2022, http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15170815_2021_Mali_Birim_Faaliyet_Raporu.pdf
- MEB MTEGM (2020, 9 Aralık). Mesleki eğitime kazandırma programı (MEK) saha ziyaretleri yapıldı. Ekim 2022, <https://mtegm.meb.gov.tr/www/mesleki-egitime-kazandirma-programi-mek-saha-ziyaretleri-yapildi/icerik/2825>
- MEB MTEGM (2022, 4 Nisan). Mesleki eğitim merkezlerinde öğrenci sayısı, 3 ayda yüzde 158 arttı. Ekim 2022, <https://mtegm.meb.gov.tr/www/mesleki-egitim-merkezlerinde-ogrenci-sayisi-3-ayda-yuzde-158-artti/icerik/3062>
- MEB ÖRGM (2021, 15 Eylül). ZOYOP projesi kapanış programı Kızılcahamam'da yapıldı. Ekim 2022, <https://orgm.meb.gov.tr/www/zoyop-projesi-kapanis-programi-kizilcahamamda-yapildi/icerik/1785>
- MEB PIKTES Koordinatörlüğü (t.y.). 2021- 2022 eğitim – öğretim yılı mesleki ve teknik eğitim bursu kılavuzu. Ekim 2022, <https://piktes.gov.tr/linkler/burskılavuz.pdf>
- MEB SGB (2022a). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı 2021 yılı idare faaliyet raporu. Ekim 2022, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_03/01003833_MEB_2021_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf
- MEB SGB (2022b). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı 2021 yılı performans programı. Ekim 2022, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/04135921_1_nisan_PP-2022.pdf
- MEB TEGM (2021, 6 Eylül). Erken çocukluk eğitiminde kalite ve erişimin arttırılması projesi. Ekim 2022, <https://tegm.meb.gov.tr/www/erken-cocukluk-egitiminde-kalite-ve-erisimin-arttirilmesi/icerik/701>
- MEB Temel Eğitimde 10 Bin Okul Projesi (t.y.). Proje hakkında. Ekim 2022, <https://10binokul.meb.gov.tr/hakkinda>
- Mesleki Eğitim Kanunu (1986, 19 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 19139). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3308.pdf>
- Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (t.y.a). Okullarımız. Ekim 2022, <https://seup.meb.gov.tr/okullarimiz/#>
- Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (t.y.b). Proje faaliyetleri. Ekim 2022, <https://seup.meb.gov.tr/proje-faaliyetleri/>
- Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (2022, 25 Şubat). Adana'da özel sektör iş birliği toplantısı yapıldı. Ekim 2022, <https://seup.meb.gov.tr/adanada-ozel-sektor-is-birligi-toplantisi-yapildi/>
- Mijatović, D. (2022, 21 Nisan). Addressing the invisibility of women and girls with disabilities. *Council of Europe Human Rights Comments*. Ekim 2022, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/addressing-the-invisibility-of-women-and-girls-with-disabilities>
- Millî Eğitim Bakanlığı Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2022, 14 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 31835). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220514-2.htm>

- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2016, 9 Aralık). *Resmi Gazete* (Sayı: 29913). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161209-5.htm>
- Millî Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair İlişkin Kanun. (2004, 8 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 25516). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040708.htm#1>
- Moore Johnson, S. ve Birkeland, S. (2003). Pursuing a “sense of success”: New teachers explain their career decisions. *American Educational Research Journal* 40(3), 581-617. <https://psycnet.apa.org/record/2004-11896-001>
- NTV Haber (2022, 7 Ocak). Milli eğitim bakanı Özer'den sömestr tatili açıklaması. Ekim 2022, <https://www.ntv.com.tr/egitim/milli-egitim-bakani-ozerdensomestr-tatili-aciklamasi,ono-sNdTUEOVh7WKRCEBbQ>
- OECD (2022, 3 Ekim). Class size & student-teacher ratio. Ekim 2022, <https://gpseducation.oecd.org/revieweducationpolicies/#!node=41720&filter=all>
- Öğretmen Ağı (2021, 18 Kasım). Arka plan | Öğretmenin iyi olma hâli. Ekim 2022, <https://www.ogretmenagi.org/arka-plan-18-kasim-2021>
- Öğretmenlik Meslek Kanunu (2022, 14 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 31750). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220214-1.htm>
- ÖRAV (2021). Öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişim eğitimlerine erişim tercihleri araştırması. Ekim 2022, https://www.orav.org.tr/_files/ugd/9d3e88_c6dba737a2d54499b725bef5a83fafa9.pdf
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 7 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 30471). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Özer, M. (2021). Türkiye’de mesleki eğitimi güçlendirmek için atılan yeni adımlar. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2021(16), 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/62038/907302>
- Özer, M. (2022). *Türkiye’de eğitimi yeniden düşünmek* (2. bas.). Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Özer, M. ve Suna, E. (2022). 308 Sayılı mesleki eğitim kanunu’nda yapılan değişiklik sonrası mesleki eğitim merkezi programlarının 2022 yılı ilk üç aylık performans değerlendirmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2022(18), 1-17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/69735/1100153>
- Parpart, J. L. (2000, 7 Kasım). The participatory empowerment approach to gender and development in Africa: Panacea or illusion? [Konferans sunumu]. Africa Seminar at the Centre of African Studies, University of Copenhagen, Kopenhag. https://teol.ku.dk/cas/publications/publications/occ._papers/parpart2000.pdf
- Plan International (t.y.). Gender and climate change. Ekim 2022, <https://plan-international.org/emergencies/gender-climate-change/>
- Plan International (2020, 1 Mayıs). Overview: Inclusive quality education. Ekim 2022, <https://plan-international.org/publications/overview-inclusive-quality-education/>

Plan International (2021). Reimagining climate education and youth leadership: Advocacy brief. Ekim 2022, https://plan-international.org/uploads/2021/12/atb2692_planclimatechange_advocacybrief_july2021_v4-1.pdf

Pokorná, A. (2022, 13 Ocak). Girls drop out of school because of menstruation. *DDRN*. Ekim 2022, <https://ddrn.dk/7242/>

Roenitzsch, S. (2015). Dropping out of school because of menstruation? - An analysis of factors of success for menstrual hygiene management - Projects in low and lower-middle income countries. Ekim 2022, <https://www.susana.org/en/knowledge-hub/resources-and-publications/library/details/2200#>

Schulle, J. ve Dembélé, M. (2007). Global perspectives on teacher learning: improving policy and practice. *UNESCO*. Ekim 2022, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000150261/PDF/150261eng.pdf.multi>

Sendika.org (2022, 16 Mayıs). Öğretmenlerin apolete değil, güvenceli bir işe, güvenli geleceğe ihtiyacı var. Ekim 2022, <https://sendika.org/2022/05/ogretmenlerin-apolete-degil-guvenceli-bir-ise-guvenli-gelecege-ihtiyaci-var-656169/>

Suna, E. H. ve Özçelik, H. (2022). 2022 Ortaöğretim kurumlarına ilişkin merkezi sınav. *Millî Eğitim Bakanlığı*. Ekim 2022, https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/06/2022_LGS_rapor.pdf

Suna, H. E., Özer, M., Şensoy, S., Gür, B. S., Gelbal, S. ve Aşkar, P. (2021). Türkiye'de akademik başarının belirleyicileri. *Journal of Economy Culture and Society*, 64, 1-20. <https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/EB609317DF5945C085A9DB230AF62D52>

Taşıtman, A. (2015). Meslek liselerinde toplumsal cinsiyet eşitliği: Ümraniye ve Şişli mesleki ve teknik anadolu liseleri örneği. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_Meslek-Liselerinde-Toplumsal-Cinsiyet-Esitlegi.pdf

TCCB SBB (2021a). 2022 yılı cumhurbaşkanlığı yıllık programı. Ekim 2022, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/2022-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi-26102021.pdf>

TCCB SBB (2021b). Orta vadeli program 2022-2024. Ekim 2022, <https://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-program-2022-2024/>

TCCB (2022, 12 Mayıs). İnsanlarımızın tamamının imkânlardan eşit derecede faydalanmasını sağlamak bizlerin temel görevidir. Ekim 2022, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/136849/-insanlarimizin-tamaminin-imb-nlardan-esit-derecede-faydalanmasini-saglamak-bizlerin-temel-gorevidir->

Teyit ve Öğretmen Ağı (2021). Eğitimde eleştirel dijital okuryazarlık: Öğretmenlerden öğretmene el kitabı. Kasım 2022, https://www.ogretmenagi.org/sites/www.ogretmenagi.org/files/publications/egitimde_elestirel_dijital_okuryazarlik.pdf

The IRIS Center (t.y.). Information brief: Least restrictive environment (LRE). Ekim 2022, https://iris.peabody.vanderbilt.edu/wp-content/uploads/pdf_info_briefs/IRIS_Least_Restrictive_Environment_InfoBrief_092519.pdf

The World Bank (t.y.). Disaster risk management in schools project. Ekim 2022, <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P157683>

The World Bank (2022, 16 Haziran). Disclosable version of the ISR - Disaster Risk management in schools project - P157683 - Sequence no : 07. Ekim 2022, <https://documents.worldbank.org/>

en/publication/documents-reports/documentdetail/099145006162229211/p1576830f5710d0420a3b8068276ed28e5c

Tunca, E., Kesbiç, K. ve Gencer, E., G. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Öğrenciler ve eğitime erişim. *Eğitim Reformu Girişimi*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-ogrenciler-ve-egitime-erisim/>

TÜİK (2020). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2019. Ekim 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>

TÜİK (2021). Eğitim harcamaları istatistikleri 2020. Ekim 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37199>

TÜİK (2022a). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Ekim 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>

TÜİK (2022b). İstatistiklerle çocuk, 2021. Ekim 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633>

Türk Eğitim-Sen (2022, 25 Mayıs). Ücretli öğretmen sayısı zirve yaptı. Ekim 2022, <https://turkegitimsen.org.tr/ucretli-ogretmen-sayisi-zirve-yapti/>

Türk Kızılayı (t.y.). Yabancılarla yönelik sosyal uyum yardımı (SUY) programı. Ekim 2022, <https://platform.kizilaykart.org/tr/suy.html>

Tüzün, I. (2022, 1 Kasım). Eğitimi dönüştürmek zirvesi'nden izlenimler. *ERG Blog*. Ekim 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitimi-donusturmek-zirvesinden-izlenimler/>

Uçar Yılmaz, A. (2022). Öğretmenlerin okul temelli mesleki gelişimlerinin incelenmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 9(3), 301-310. https://www.ressjournal.com/Makaleler/282381818_19_Ay%5c5%9fe%20U%3c3%87AR%20YILMAZ.pdf

UN Committee on the Rights of the Child (t.y.). Concept note: General comment on children's rights and the environment with a special focus on climate change. Ekim 2022, <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/concept-note-general-comment-childrens-rights-and-environment-special-focus-climate-change>

UN FCCC (2022, 8 Mart). Report of the conference of the parties on its twenty-sixth session, held in Glasgow from 31 october to 13 november 2021. Ekim 2022, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2021_12_add2_adv.pdf#page=17

UN Human Rights Office (2017, 27 Kasım). General recommendation no. 36 (2017) on the right of girls and women to education. Ekim 2022, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-36-2017-right-girls-and>

UNESCO, (t.y.). Pupil-qualified teacher ratio by level of education. Ekim 2022, <https://uis.unesco.org/node/3297547>

UNESCO (2021). Getting every school climate-ready: How countries are integrating climate change issues in education. Ekim 2022, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379591>

UNICEF (2020, 15 Nisan). Politika notu: COVID-19 salgınının çocuklar üzerindeki etkileri. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/turkiye/documents/covid-19-salg%C4%B1n%C4%B1n%C4%B1n-%C3%A7ocuklar-%C3%BCzerindeki-etkileri>

UNICEF (2020, 11 Haziran). COVID-19 may push millions more children into child labour – ILO and UNICEF. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-may-push-millions-more-children-child-labour-ilo-and-unicef>

UNICEF (2021a). Impact of COVID-19 on children living in poverty: Technical note. Ekim 2022, <https://data.unicef.org/resources/impact-of-covid-19-on-children-living-in-poverty/>

UNICEF (2021b). The climate crisis is a child rights crisis. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/reports/climate-crisis-child-rights-crisis>

UNICEF (2021c). Gender transformative education: Reimagining education for a more just and inclusive world. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/media/113166/file/Gender%20Transformative%20Education.pdf>

UNICEF (2022). Seen, counted, included: Using data to shed light on the well-being of children with disabilities. Ekim 2022, <https://data.unicef.org/resources/children-with-disabilities-report-2021/#>

UNICEF (2022b). Suriyeli ve diğer mülteciler için şartlı eğitim yardımı (ŞEY) programı - Ağustos 2022. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/turkiye/media/14456/file>

UNICEF Türkiye (2021, 2 Kasım). Bilgi notu: 26. BM iklim değişikliği konferansı (COP26), çocuklar ve iklim değişikliği. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/bilgi-notu-26-bm-iklim-degisikligi-konferansi-cop26-cocuklar-ve-iklim>

Unite for Children's Environmental Rights (t.y.). Home. Ekim 2022, <https://childrightsenvironment.org>

Unite for Children's Environmental Rights (2022). Report of the first children and young people's consultation. Ekim 2022, <https://childrightsenvironment.org/wp-content/uploads/2022/09/Report-of-the-first-Children-and-Young-Peoples-Consultation.pdf>

Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. ve Durmuş, G. (2020). Çocuk işçiliğine dair her bir sayı, bir çocuğun yaşamıdır. *Bianet*. Ekim 2022, <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/222544-cocuk-isciligine-dair-her-bir-sayi-bir-cocugun-yasamidir>

Wang, M. T. ve Degol, J. L. (2016). School climate: A review of the construct, measurement, and impact on student outcomes. *Education Psychological Review*, 28, 315-352. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-015-9319-1>

WHO (t.y.). Strengthening the collection of data on disability. Ekim 2022, <https://www.who.int/activities/collection-of-data-on-disability>

World Bank Group (2022). Türkiye ekonomi monitörü: Akıntıya karşı kürek çekmek. Ekim 2022, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/05d5260898bd51b9401cad0ecc476393-0080012022/original/TEM-Executive-Summary-in-Turkish-February-2022.pdf>

World Bank ve UNICEF (2022). The impact of COVID-19 on the welfare of households with children. Ekim 2022, <https://www.unicef.org/reports/impact-covid-19-welfare-households-children>

Yazarlar

Ezgi Tunca
Kayıhan Kesbiç
Ekin Gamze Gencer
Özgenur Korlu
Sinem Sefa Akay

Koordinasyon

Özgenur Korlu
Ezgi Tunca
Kayıhan Kesbiç

Katkıda Bulunanlar

Burcu Meltem Arık
Işık Tüzün
Serdar Güneri
Gülbeyaz Durmuş
Umay Aktaş Salman
Günelp Turan

Yayına Hazırlayanlar

Özgenur Korlu
Ezgi Tunca
Kayıhan Kesbiç
Burcu Meltem Arık
Serdar Güneri
Gülbeyaz Durmuş

Yapım

MYRA

Koordinasyon

Damla Ekici

Yayın Kimliği Tasarımı

Alper San

Sayfa Tasarımı

Serhan Baykara

İstanbul, Kasım 2022

Bu yayına şu şekilde referans veriniz:

Tunca, E., Kesbiç, K., Gencer, E. G., Korlu, Ö. ve Akay S. S. (2022). Eğitim izleme raporu 2022. *Eğitim Reformu Girişimi*.
<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2022/>

ERG EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

EĞİTİM
GÖZLEMEVİ

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 5 Karaköy 34425 İstanbul

T +90 (212) 292 05 42

F +90 (212) 292 02 95

www.egitimreformugirisimi.org